

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

ÜÇÜNCÜ YERLER VE GENÇLİK:
BALIKESİR'DE KAFELER ÖRNEK OLAY İNCELEMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Betül KIZILTEPE

Balıkesir, 2016

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

ÜÇÜNCÜ YERLER VE GENÇLİK:
BALIKESİR'DE KAFELER ÖRNEK OLAY İNCELEMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı
Doç.Dr. Fahri ÇAKI

Betül KIZILTEPE

Balıkesir, 2016

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüzün Sosyoloji Anabilim Dalı'nda 201412541007 numaralı Betül KIZILTEPE'nin hazırladığı "Üçüncü Yerler ve Gençlik: Balıkesir'de Kafeler Örnek Olay İncelemesi" konulu YÜKSEK LİSANS tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 05/02/2016 13.00 tarihinde yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda tezin onayına OY BİRLİĞİ/OY ÇOKLUĞU ile karar verilmiştir.

Doç. Dr. Fahri ÇAKI
Üye (Danışman)

Başkan

Üye Prof. Dr. Yücel BULUT

Doç. Dr. Mehmet ANIK
Üye

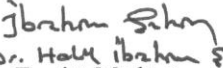
Üye

Üye

Üye

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylım.

.23./02./2016

Doç. Dr. Haluk İbrahim ŞAHİN
Enstitü Müdürü

Bu tez çalışması Bilimsel Araştırmalar Projesi tarafından 2015/150 nolu proje ile desteklenmiştir.

ÖZET

ÜÇÜNCÜ YERLER VE GENÇLİK: BALIKESİR'DE KAFELER ÖRNEK OLAY İNCELEMESİ

KIZILTEPE, Betül
Yüksek Lisans, Sosyoloji Anabilim Dalı
Tez Danışmanı: Doç.Dr. Fahri ÇAKI
2016, 107 Sayfa

Bu tez; kafeleri üçüncü yerler, sosyal iletişim, sosyal ve sembolik sermayenin temel tartışmaları bağlamında incelemektedir. Araştırma, kentsel ve sosyal değişimlerle üçüncü yerlerde sosyal iletişimin nasıl değiştiğini, sosyal ve sembolik sermaye ve mekânsal ayrışma arasındaki karşılıklı ilişkiyi kafeler olgusu içinde incelemektedir. Çalışma, Balıkesir/ Altıeylül ve Karesi ilçelerindeki kafeler üzerine inşa edilmiş, sebebi ise kafeleri kullanan genç nüfusun bu ilçelerde yoğun olmasıdır. Araştırma, etnografik ve fenomenolojik bir yaklaşımla gerçekleştirilmiştir. Araştırmada maksimum çeşitlilik örnekleme kullanılmış olup örnekleme Altıeylül ve Karesi ilçelerinde kafeleri kullanan gençler oluşturmuştur. Toplamda 18 kafede 40 genç ile görüşülen araştırmada, katılımcıların 25'i kız 15'i ise erkektir. Veriler, araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme ve gözlem formu ile toplanmıştır. Araştırma sonucunda, lise ve üniversite öğrencilerinin kafelerde farklı eylemlerde buldukları ve kafelere farklı anlamlar yükledikleri anlaşılmıştır. İnternetin ve sosyal medyanın hayatın her alanına yayılmasıyla sosyal iletişimi etkilediği, kafelerde internetin önem kazandığı, kullanılan uygulamalarla sosyalleşme algısının değiştiği görülmüş ve kafelerin melez bir üçüncü yere dönüştüğü anlaşılmıştır. Ayrıca kafelerin zevk ve beğeni ayrımı ile desteklenen sembolik sermayenin mekânsal ayrışmanın temelini oluşturduğu ve gençlerin kontrol mekanizmasından kaçmak için kafeleri mikro coğrafya kapsamında kullandıkları gözlemlenmiştir. Veriler ışığında; üçüncü yerlerin sosyal bir gösterge olduğu, sosyal iletişim, sosyal ve sembolik sermaye ile farklı eylem ve anlamlara ev sahipliği yaptığı ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kamusal Alan, Üçüncü Yerler, Sosyal İletişim, Sosyal ve Sembolik Sermaye, Mikro Coğrafya, Kafeler, Balıkesir.

ABSTRACT

THIRD PLACES AND YOUTH: A CASE STUDY ON CAFÉS IN BALIKESİR

KIZILTEPE, Betül

Master Thesis, Department of Sociology

Adviser: Assoc.Prof. Fahri ÇAKI

2016, 107 pages

This master thesis examines cafés in terms of third places and in the context of main arguments of social communication and social-symbolic capital. It shows social communication changes through urban and social change and the mutual relationship between social-symbolic capital and spatial disintegration regarding cafés. It is conducted on young people who go to cafés in Altıeylül and Karesi districts of Balıkesir. These places are chosen as the amount of young people going to cafés in these districts are more than the other parts of the city. The study was conducted in the ethnographic and phenomenological approach. Maximum variation sampling was used in the research and the sample consisted of young people who go to cafés in Altıeylül and Karesi. For the study, 40 participants including 25 females and 15 males from 18 cafés are contacted to participate. As data collection instruments, semi-structured interview and observation forms were implemented. The findings of this study indicated that young people performed different actions in cafés and they ascribed very different meanings to cafés. It clearly showed that social communication is affected from internet and social media, as the internet gained importance in third places, the perception of socialization changed with used applications. Thus, it claimed that cafés have turned into hybrid third places. Additionally, the findings proved that the cafés have become indicators of symbolic capital which makes use of distinction of pleasure and finally resulted in spatial disintegration. It also showed that cafés can be a young person's micro-geography to escape from the control mechanism. Therefore, this study concluded that third places should be accepted as a social indicator and they include different practices and meanings in terms of social communication and social and symbolic capital.

Key Words: Public Space, Third Places, Social Communication, Social and Symbolic Capital, Micro-Geography, Cafés, Balıkesir.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
İÇİNDEKİLER	iii
TABLO LİSTESİ	v
FOTOĞRAF LİSTESİ	vi
KISALTMALAR	vii
ÖNSÖZ	viii
1. GİRİŞ	1
2. KENTTE DEĞİŞEN BİR KAMUSAL ALAN: ÜÇÜNCÜ YERLER	4
2.1. Üçüncü Yerlerin Temeli: Kamusal Alan.....	4
2.2. Mekân, Yer ve Zaman.....	8
2.3. Mekânı Detaylandırmak: Üçüncü Yerler.....	11
2.4. Bir Üçüncü Yer Örneği Olarak Kafeler.....	14
2.5. Sosyal Etkileşimin Değeri: Sosyal Sermaye.....	18
2.6. Gençlik ve Yer Tüketimi.....	23
3. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ	26
3.1. Araştırmanın Amacı ve Araştırma Soruları.....	26
3.2. Metodolojik Yaklaşım.....	27
3.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi.....	29
3.4. Araştırma Tekniği ve Uygulama.....	30
4. BULGULAR	32
4.1. Gündelik Yaşamda Bir Üçüncü Yer: Kafe.....	32
4.1.1. Kafede Geçirilen Zaman.....	32
4.1.2. Neden Kafe?: Arkadaşlarla Olmak - Sohbet Etmek.....	35
4.1.3. Kafe Ders Çalışma Yeri Olabilir mi?.....	37
4.1.4. Gençlerin Kafelerden Beklentileri.....	40
4.1.5. Gözden Irak Kafeler.....	41
4.2. Melez Üçüncü Yerlerin Bir Örneği Olarak Kafe.....	44
4.2.1. “İnternet: Kafede Çay Kahve Kadar Önemli”.....	44
4.2.2. ‘Swarm’ Uygulaması: Arkadaş ve Sevgili Edinmenin Yeni Yolu.....	46

4.3. Sermaye Yansıması Olarak Kafe.....	49
4.3.1. “Kafe Seçimi Bireyi Tanımlar”	49
4.3.2. Kültürel Simge Olabilen Kafe	53
4.3.3. Gösteriş Belirtisi ve Kanıtlama Çabası.....	56
4.4. Kafede Sosyal İletişim.....	63
4.4.1. Yabancılarla İletişime Geçme.....	63
4.4.2. Ortak Sosyal Bağlarla Sosyal İletişimi Artırma	65
4.4.3. “Sosyal İletişimde Kapalılık Söz Konusu”	66
4.4.4. “Kafedeki İnternet Sosyal İletişimi Öldürüyor”	67
4.5. Mikro Coğrafya Oluşturma	68
4.5.1. “Aile Evde Olunca Her Şeye Sınır Geliyor”	69
4.5.2. “Dışarıda Her Şey Daha Zevkli”	71
4.5.3. Kafe ve Ebeveyn Bilgisi	73
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	75
6. KAYNAKLAR	85
7. EKLER.....	89

TABLO LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 1: Öğrencilerin Kafeye Gitme Sıklığı	33
Tablo 2: Öğrencilerin Kafeye Gittiği Saatler	34
Tablo 3: Öğrencilerin Kafede Geçirdiği Zaman	34
Tablo 4: Kafeye Gelme Amacı	35
Tablo 5: Kafenin Hangi Özelliklere Sahip Olması Gerekliyor?	36
Tablo 6: Kafede Ders Çalışma	39
Tablo 7: Kafe Ders Çalışmayı Dışlıyor mu?	40
Tablo 8: Kafe Nasıl Olmalı?	40
Tablo 9: Kafe Kişiyeye Göre Değişir mi?	42
Tablo 10: Kafede İnternetin Olması Önemli mi?	44
Tablo 11: İnterneti Nasıl Kullanırlar?	45
Tablo 12: Kafe Bireyi Tanımlar mı?	49
Tablo 13: Kafe Bireyin Kültürel Altyapısını Yansıtır mı?	53
Tablo 14: Neden Pahalı Kafeler?	56
Tablo 15: Kafede Sosyal Etkileşim	63
Tablo 16: Nerede Oynamayı Tercih Ederler?	69
Tablo 17: Kafe ve Ebeveyn Bilgisi	73

FOTOĞRAF LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Fotoğraf 1: X Kafe, Ekim 2015	39
Fotoğraf 2: Y Kafe, Ekim 2015	43

KISALTMALAR

Çev.	Çeviren
Ed.	Editör
s.	Sayfa
TDK	Türk Dil Kurumu
UNESCO	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü

ÖNSÖZ

Bu araştırmada üçüncü yerler, sosyolojik bir bakış açısı ile incelenmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda, araştırmada daha önce detaylı olarak incelemesi yapılmayan kafeler; mekân, üçüncü yer, sosyal iletişim, sosyal ve sembolik sermaye kavramları çerçevesinde ele alınmıştır. Araştırma, kafeler olgusunun sosyal iletişim, sosyal ve sembolik sermaye açısından gençler arasında nasıl bir yapıya sahip olduğuna dair bir sorgulamayı içermektedir. Ayrıca alışma üçüncü yerler algısının nasıl değiştiğini, bu değişimin üçüncü yerlerde ne tür anlam ve işlev farklılıklarına yol açtığını göstermeye çalışmıştır. Türkiye’de son dönemlerde mekân alanına ilginin artması ile bu araştırmanın mekân sosyolojisine ve ölkemizde henüz işlenmemiş bir alan olan üçüncü yerlerin kafeler kapsamında yapılacak araştırmalara katkı sağlaması umulmaktadır.

Araştırmanın her aşamasında yaptığı katkılarla araştırmaya yön veren, beni teşvik eden ve desteğini benden esirgemeyen, tez danışmanım, hocam Doç.Dr. Fahri ÇAKI’ya çok teşekkür ederim. Yaptıkları katkılarla tezin daha nitelikli hale gelmesini sağlayan Prof.Dr. Yücel BULUT’a ve Doç.Dr. Mehmet ANIK’a teşekkürlerimi sunarım. Araştırmanın saha aşamasında bana destek veren arkadaşlarım Araç.Gör. Elif ALTUNDERE, Elifnur GÜVEN ve Zeliha BEKI’ye, tezi okuyarak düzeltmeler yapan kardeşim Büşra KIZILTEPE’ye teşekkür borçluyum. Ayrıca yoğun çalışma temposu içinde yardımlarını esirgemeyen aileme teşekkürü bir borç bilirim.

1. GİRİŞ

Kentler gün geçtikçe değişen ve değişikçe de farklı işlevleri ve anlamları barındırmaya başlayan kamusal alanlara sahiptirler. Bugün bireylerin birbirleri ile iletişimini sağlayan kamusal alanın bir parçası olan üçüncü yerler, kentsel alanda meydana gelen farklılaşmaların ve oluşacak değişimlerin ipuçlarını vermektedirler. Kentteki ilişkisel, işlevsel ve anlamsal değişimleri daha önce ele alınmayan üçüncü yerler kapsamında bir sosyalleşme yeri olarak tanımlanan kafelerde incelemek, mekânsal özelliğın ilişkilere yansiyıp yansımadiğını sorgulamak, mekânsallığın zamanla hangi işlevsel ve anlamsal farklılıklara yol açtığını farklı gruplar bağlamında incelemek sosyoloji disiplini içinde önemli bir yere sahiptir. Çalışma, olumlu özellikleri ile ele alınan bu yerlerin aynı zamanda olumsuzluklara da ev sahipliğı yapabileceğini düşündürmeyi amaçlamaktadır. Mevcut durum kafelerdeki farklı anlam yüklemelerini ve sosyal iletişimi mekân, kamusal alan, üçüncü yerler, sosyal ve sembolik sermaye ile birlikte ele almamızı gerektirmektedir.

Kamusal alanın bir parçası olan kafeler, Türkiye'deki çalışmalarda yer bulamayan bir üçüncü yerdir. Gençlerin aktif olarak kullandıkları bu yerler, onların mekânı hangi işlevlerde ve anlamlarda kullandıklarını anlamamızı sağlarken gençlerin değişen dünyalarını yansıtmaktadır. Sosyal medya ve internetin de etkisi ile üçüncü yerlerin farklı alanlara dönüşmesi ve kafelerin araştırılması da bu noktadan hareketle ortaya çıkmıştır. Araştırma, sosyal ve sembolik sermaye boyutuyla birlikte sosyal iletişimin kafede nasıl tezahür ettiğini, mekânsal ayrışmanın kimliğı ne şekilde inşa ettiğini ve dönüştürdüğünü, buna karşılık üçüncü yerlerin toplumsal yaşamı hangi yollardan etkilediğini, gençlerin gündelik eylemlerinde hangi değişikliklerin meydana geldiğini anlamaya yönelik bir sorgulamayı içermektedir.

Araştırmada, yoğunlukla gençler tarafından kullanılan kafeler ele alınmış ve araştırma Balıkesir ili ile sınırlandırılmıştır. Araştırmanın kapsamı ise diğeri ilçelere oranla en fazla genç nüfusu ve kafeleri barındıran Altıeylül ve Karesi ilçeleri ile sınırlandırılmış olup araştırmanın amacı; kentsel ve sosyal değişimlerle üçüncü yerlerde sosyal iletişimin nasıl değiştiğini, sosyal ve sembolik sermaye ve mekânsal ayrışma arasındaki karşılıklı ilişkiyi kafeler olgusu içinde sorgulamaktır. Araştırmanın sınırlılığı tek bir şehirde yapılmasından kaynaklanmaktadır. Üçüncü

yerlerden biri olan kafelerin başka şehirlerde bilhassa metropollerde incelenmesi, farklı anlam ve işlevlerin keşfedilmesini sağlayabilir.

Sosyoloji literatürüne üçüncü yerler bağlamında akademik katkı sunmayı amaçlayan bu tez, alanın daha önce ele alınmadığı için ve genişlemesini sağlaması kapsamında önem arz etmektedir. Özellikle Türkiye’de bu konu ile ilgili araştırmaların yapılmaması, üçüncü yerlerin sosyolojik boyutunun görmezden gelindiğini göstermektedir. Bu sebeple araştırma; kafeleri üçüncü yer, sosyal ve sembolik sermaye kapsamında inceleyerek konu ile ilgili literatürdeki eksikliği gidermeyi amaçlamaktadır. Böylece üçüncü yerlere dair araştırmaların devamının gelmesi ümit edilmektedir. Ayrıca kafelerin gençler tarafından yoğun kullanımı, gençlik alanında çalışmak isteyenler için verimli bir alan olup genişliği ile birçok araştırmaya imkân sunmaktadır. Bilhassa farklı grup kategorileri ile karşılaştırmalar yaparak üçüncü yerlerin incelenmesi, hem alanın genişlemesini hem de üçüncü yerlere dair farklı bakış açıları ve sosyal politikalar geliştirmeyi sağlayacaktır. Bunların yanı sıra; araştırma, ebeveynlerin kafelerin sadece olumlu değil olumsuz özellikler de taşıyabileceklerini düşünmelerini ve gençlerin bu yerleri kullanırken nasıl kullandıkları konusunda da bir farkındalık yaratmayı amaçlamaktadır.

Araştırma üç ana bölümden oluşmaktadır ve bu bölümlerde araştırma kafeler, üçüncü yerler, sosyal ve sembolik sermaye ve gençlik kapsamında şekillendirilmiştir.

Birinci bölümde araştırmanın kuramsal altyapısını oluşturan görüşlere yer verilmiştir. Kamusal alanın bir parçası olan kafelerden bahsetmeden önce kamusal alanların toplumdaki yeri ve toplum üzerindeki etkileri Habermas, Arendt ve Sennet’in çalışmalarından hareketle ele alınmıştır. Gündelik yaşamın önemli bir parçası olan kamusal alanların nasıl ve ne amaçla kullanıldığı toplumun işleyişi hakkında bize ipuçları sunmaktadır; bu nedenle bireylerin hangi kamusal mekânlarda ne kadar zaman geçirdikleri önemlidir ve bu zamanı nasıl geçirdiklerinin araştırılması önemli hale gelmiştir. Kamusal mekânın detaylandırıldığı üçüncü yerlerde ise Oldenburg ve Mikunda’nın çalışmalarını merkeze alan bir yaklaşımla üçüncü yerlerin hangi niteliklere sahip olduğuna ve bu yerlerin çeşitli işlevlerine değinilmiştir. Ardından bir üçüncü yer örneği olarak kafelerle ilgili yabancı literatürde ne tür çalışmalar yapıldığına yer verilmiş ve alanın Türkiye’de incelenmemiş olduğundan bahsedilmiştir. Daha sonra da gençlerin kafeleri sosyal ve

sembolik sermaye aracı olarak kullanmalarında bilhassa Bourdieu'nün görüşlerine yer verilmiştir. Böylece sosyal uzamdaki her mekânın belirli yaşam koşullarına ve beğenilerine tekabül ettiği vurgulanmaya çalışılmıştır.

İkinci bölümde araştırmanın yöntemi, amacı, araştırma evreni, araştırma örnekleme ve araştırma tekniği ve uygulanma biçimi aktarılmıştır. Kafeleri üçüncü yerler, sosyal iletişim, sosyal ve sembolik sermaye kapsamında incelemeyi amaçlayan araştırma; etnografik ve fenomenolojik yaklaşımla gerçekleştirilmiştir. Altıeylül ve Karesi ilçeleri ile sınırlandırılan araştırmada maksimum çeşitlilik örnekleme kullanılmış ve yarı-yapılandırılmış görüşme ve gözlem formları ile veriler toplanmıştır. Elde edilen veriler, Maxqda 12 programı ile kodlanmış ve başlıklara ayrılmıştır.

Üçüncü bölümde ise araştırma sonucunda elde edilen bulgulara ve analizlere yer verilmiştir. Kafeler; gündelik yaşam, melez üçüncü yerler, sosyal iletişim, sermaye yansıması ve mikro coğrafya olmak üzere beş ana başlık altında incelenmiştir. Sırasıyla ele alınan alt başlıklarda her bölümde lise ve üniversite öğrencilerinin verdikleri farklı cevaplar farklı kuramsal içeriklerle desteklenerek sorgulanmıştır.

Araştırma sonucunda, lise ve üniversite öğrencilerinin kafelerde farklı eylemlerde buldukları ve kafelere farklı anlamlar yükledikleri sonucuna ulaşılmış, internetin ve sosyal medyanın hayatın her alanına yayılmasıyla sosyal iletişimi etkilediği, kafelerde internetin önem kazandığı, kullanılan uygulamalarla sosyalleşme algısının değiştiği ortaya çıkmış ve kafelerin melez bir üçüncü yere dönüştüğü anlaşılmıştır. Ayrıca kafelerin zevk ve beğeni ayırımının altını çizmek için kullanılması, sembolik sermayenin göstergesi halini aldığını göstermiş; kafenin mekânsal ayrışmanın temelini oluşturduğu ve gençlerin kontrol mekanizmasından kaçmak için kafeleri mikro coğrafya kapsamında kullandıkları görülmüştür.

2. KENTTE DEĞİŞEN KAMUSAL ALAN: ÜÇÜNCÜ YERLER

Kamusal alanlar toplumun gündelik yaşam rutininde gizlenen davranış ve etkinlikleri anlamaya yarayan ve değişim emarelerinin sergilendiği alanlardır. Üçüncü yerler de kentsel kamusal alanların bir parçasını oluşturmaktadır. Üçüncü yerleri ele alarak bu yerleri kullanan bireylerin oluşturduğu sosyal yapıyı detaylı inceleme imkânı bulabiliriz. Her bir üçüncü yer, birbirinden farklı sosyal ve sembolik sermayeleri barındırırken farklı işlev ve anlamlara ev sahipliği yapmaktadır. Bu bağlamda, üçüncü yerlerin kamusal alan, yer tüketimi, sosyal ve sembolik sermaye temelinde incelenmesi elzemdir.

2.1. Üçüncü Yerlerin Temeli: Kamusal Alan

Kamusal alan, evin dışında kalan ve herkesin kullanımına açık olan alanlardır. Kamusal alan; toplumsal yaşamda fikirlerin üretildiği, açığa çıktığı, paylaşıldığı, yayıldığı ve kolektif görevleri kapsayan toplumsal alanlar olarak tanımlanmaktadır (Özbek, 2004). Eleştiri ve müzakerenin bir arada olduğu bu alanda kamuoyu oluşturulması esastır. Kavramı ilk kullanan kişi Jürgen Habermas olup 'Kamusallığın Yapısal Dönüşümü' adlı kitabında kavramı detaylı bir şekilde açıklamıştır. Ancak Habermas'tan önce kavramın uzun bir tarihi geçmişi vardır. Bu tarihi geçmişte ise kavramın farklı boyutlarla incelendiği görülmektedir.

Rappa; kavramı beş farklı boyutta ele alarak kamusal alanın fiziksel, metaforik, bilgi alışverişinin gerçekleştiği, farklı tartışma biçimlerinin meydana geldiği ve devlet ve devlet dışı aktörlerin politikalarını sergilediği bir alan olduğunu belirtir (Karadağ, 2006: 5). Diğer taraftan Weintraub, kamusal ve özel alan arasındaki ayrıma odaklanır ve ayrımın temelini görünürlük ve kolektiflik kriterleri ile açıklar (Özbek, 2004: 44). Benhabip ise kavramı normatif politika kuramıyla ele alır ve üç farklı politik kamusal alan modeli üzerinde durur: yarışmacı model, yasalıcı model ve söylemsel model (Özbek, 2004: 46). Kavramı demokrasi ile birlikte ele alan Benhabip; söylemsel kamusal alan modelinde çoğunluğu gözeten politikalar ile sivil özgürlüklerin anayasal güvenceleri arasındaki ikilemin aşıldığını belirtir (Özbek, 2004: 63).

Tarihi bir geçmişe sahip olan kamusal alan kavramının sosyal bilimlerde her zaman tartışmalı bir kavram olduğu görülmektedir. Kavram, uzun bir tarihi geçmişe sahip ve birçok teorisyen tarafından ele alınmış olsa da Habermas, Arendt ve Sennet kamusal alan tartışmalarının önde gelen isimleridir. Habermas'ın 1962 yılında yayımlanan 'Kamusal Alanın Yapısal Dönüşümü' adlı eseri kamusal alan literatüründe önemli bir yere sahiptir ve kavram üzerine önemli bir kaynak sunmaktadır. Habermas bu kitabında en geniş anlamıyla, toplumsal hayatımızda kamuoyunun oluşturulabildiği bir alandan ve bu alana herkesin erişebileceğinden bahseder. O'na göre bu alana erişebilen her birey eylemlerin oluşturulmasında, değiştirilmesinde ve benimsenmesinde söz sahibidir (2007).

Habermas'ın kitabında değindiği temel nokta, demokrasinin varlık kazanabilmesi için sürekliliğini koruyan bir kamusal alanın gerekliliğidir (2007). Başka bir ifadeyle, toplumların sahip olduğu kamusal alan demokratik yapının gerçekleşmesini sağlar. Kamusal alan, sadece tartışma değil aynı zamanda anlaşma eylemlerine de gerçeklik kazandıran bir alandır ve bu alan özgürlükleri ve farklılıkları bünyesinde barındırır. Bu yüzden de kamusal alan, bireylerin görüşlerini açıkça ifade edebildiği bir alanı kapsar. Görüşlerini ifade eden bireyler, değişimin de öncülüğünü yapmaktadır. Habermas için "kamusal alanın yapısal dönüşümü, modern vatandaşların kendi kendilerini, alttan gelen bir baskıyla yönetme yolunda gösterdikleri bir iradeyi anlatmaktadır. Bu irade meşruiyetini üstten değil alttan almaktadır" (Demir ve Sesli, 2007: 281).

Diğer taraftan, Habermas kamusal alanların söylemsel pratikler içerdiğini belirtir (2007: 21). Kahvehaneler ve kulüpler gibi sohbet ortamlarının yoğun olduğu mekânlar, politik kamunun oluşmasını kolaylaştırır ve aktif katılımı artırır. Toplumun küçük bir kesiminde gerçekleşen bu sohbetler, söylemsel niteliklere sahip politik kamusal alanı geliştirmekte ve politik kamusal alanın temelini oluşturmaktadır.

Kamusal alan kavramı ele alınırken neresinin kamusal alan olduğuna sık sık değinilmiş ve kamusal alanın özel alan ile nerede ayrıldığı tartışma konusu olmuştur. Arendt'e göre; bu ayrım kentin oluşmaya başlamasında önemli bir detay olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yaşamın özel ya da kamusal alanları arasındaki ayrım, en azından Antik kent devletinin ortaya çıkışından beridir birbirlerinden farklılaşmış ve ayrı olan iki zatiyete, hane alanı ile siyasal alana karşılık gelmektedir; ama ne özel ne de kamusal nitelikte olan toplumsal alanın tezahürü, tam söylersek, kökeni modern çağın doğuşuna dayanan ve siyasi biçimini ulus devlette bulan görece yeni bir fenomendir (2013: 65).

Kentlerde ortaya çıkan kamusal alan kavramı, Arendt için birbiriyle yakından ilişkili ama tümüyle özdeş olmayan farklı, iki fenomene işaret etmektedir ve bunların açıklamasını şu şekilde yapar:

Bu fenomenlerden birincisi kamu alanında zuhur eden her şeyin herkes tarafından görülebilir ve duyulabilir olduğu ve mümkün olan en geniş aleniyete sahip olduğu anlamına gelir. (...) Kamusal görünüme uygun bir biçime sokulacak şekilde dönüştürmedikleri sürece ya da özel ve bireysel olmaktan çıkarılmadıkları sürece belirsiz, bulanık bir varoluş tarzı sürerler. (...) İkincisi, ‘kamu’ terimi, özel olarak bize ait olandan ayrı hepimiz için müşterek olan bir dünyayı ifade eder. Ancak bu dünya, insanların üzerinde hareket ettikleri sınırlı bir mekânı ve organik yaşamın genel durumunu oluşturan yeryüzü ya da doğayla özdeş değildir (2013: 92-3).

Kamusal alan, aleni bir mekânı simgelerken bireylerin toplum içinde var olmalarını sağlar ve gündelik ilişkilerin gözler önüne serildiği, toplumu ve toplumun üyelerini anlamayı kolaylaştıran bir alandır. Başka bir deyişle, bireylerin toplumsallaşması için etkin yöntem kamulaştırmadır (Arendt, 2013: 121). Kamusal alanın en önemli özelliklerinden biri insanları bir araya getirmesi ve insanların bağlarını güçlendirmesidir. Arendt için kamusal alanın bir araya getirme ve bağlantılandırma kuvveti, toplumları kitle toplumu olmaktan alıkoyan en önemli etkendir (2013).

Kamusal alanın gündelik yaşamdaki yeri ise dikkat çekilen bir diğer husustur. Nitekim gündelik yaşama girmeyen her türlü eylem ve davranış toplumun hafızasından silinir. Arendt’e göre; “gündelik davranışa veya otomatik eğilimlere girmeyen her şey önemsiz sayılıp devre dışı bırakıldığında tarihte mana veya siyasette anlam arayışı da umutsuz bir çabaya dönüşür” (2013: 83). Bununla birlikte; gündelik yaşamı çevreleyen her türlü etkinlik ve davranış, kamusal alanın içeriğini ve toplumların kamusal alanı hangi amaçlarla kullandıklarını gösterir. Bu yüzden toplumlarda kamusal alana giren etkinlikler ve davranışlar önem arz eder ve “Bir

etkinliğin özel mi yoksa kamusal alanda mı yerine getirildiği hiçbir suretle kayıtsız kalınabilecek bir mesele değildir. Kamusal alanın karakteri oraya girişine izin verilen etkinliklere göre değişmek zorundadır ama etkinlikler de kendi doğasını büyük ölçüde değiştirecektir” (Arendt, 2013: 88).

Kamusal alanın varlığını koruması için onun toplumlar tarafından etkin bir şekilde kullanılması gerekir. Kamusal alandaki mekânsal süreklilik ve kalıcılık onun nesiller tarafından kesintisiz bir şekilde kullanılmasını sağlar. Arendt bundan şu şekilde bahseder:

Bir kamusal alanın varlığı ile peşinden dünyanın insanları bir araya toplayan ve onları birbirleriyle ilişkiye sokan bir şeyler topluluğuna dönüşmesi sadece tamamen sürekliliğe bağlıdır. Eğer dünyada bir kamusal mekân bulunacaksa bu bir nesillikine kurulamaz ve sadece yaşayanlar için planlanamaz; ölümlü insanların yaşam sürelerini aşması gerekir (2013: 98).

Arendt ve Habermas’ın yanı sıra, kamusal alan literatüründe önemli olan bir diğer isim de Richard Sennet’tir. Sennet, kamusal alana farklı bir açıdan yaklaşarak onun önemini şehirlerin sınırlarını genişletmesi ile eşleştirir. O’na göre, şehirler büyüdükçe sosyal ağlara ve yabancıların düzenli olarak buluşabilecekleri yerlere ihtiyaç artışı için bu alanlar genişlemiştir (2013). Kamusal alanın toplumda sembol yaratmasına vurgu yapan Sennet, kamusal alan anlayışının artması ile toplumlarda sembol yaratma kapasitesinin de artacağına inanır:

Kamusal coğrafyaya sahip bir kentli toplumun belli bir tahayyül gücü de olduğundan kamunun değer yitirmesi ve mahremiyetin yükselişe geçmesi o toplumdaki tahayyül kiplerini derinden etkiler. (...) Toplumda ciddi bir kamusal alan anlayışı yaratan kentli bir toplumda insani ifade gerçek olan jest ve sembollere bakarak anlaşılacaktır (2013: 65).

Sennet, Arendt ve Habermas’tan farklı olarak kamusal alan yaşamının güçlü olduğu toplumlarda sahne ve sokak arasındaki benzerlikten bahseder. Bu bağlamda, her iki alanda da insanların kendilerini ifade etme biçimlerinin karşılaştırılabilir düzeyde olması gerektiğini belirtir:

Kamusal yaşam zayıfladıkça bu benzerlikler de silinecektir. Sahne ve sokak arasındaki bu ilişkiyi incelemek için en iyi mekân büyük şehirdir. Yabancıların kalabalıklar içinde yaşamasının en belirgin

olduğu ve aralarındaki ilişkilerin de özel önem kazandığı ortam şehir ortamıdır (2013: 60).

Diğer teorisyenlerin aksine Sennet, kamusal ve özel ayırımına zıtlıklar üzerinden değinmez. O'na göre; bu alanlar birbirinin zıddı değil, alternatifidir (2013). Kamusal ve özel alan arasında çizilen çizgi çelişkilerinden değil, farklı içeriklerden kaynaklanmakta ve farklı talepleri barındırması sebebi ile kamusal yaşamın tanımını gerçekleştirmektedir. Sennet bu durumu şu sözlerle aktarır:

Kamusal alanda toplumsal düzen sorunu işaretlerin yaratılmasıyla çözülürken, özel alanda bakıp büyütme sorunu aşkın ilkelere bağlanarak, çözülmese bile çözülmeye çalışıldı. Kamusal alanı yöneten itkiler istenç ve yapıntı (tasarım, hayal gücüyle yaratılmış olan şey), özel alanı yönetenler ise kısıtlamalar ve yapıntının silinip gitmesiydi. Kamusal alan insan yaratımıydı; özel alan ise insanlık durumuydu (2013: 138).

Görüldüğü üzere her bir isim kamusal alana farklı açılardan yaklaşarak kavramın gelişmesini sağlamış, kavramın çerçevesini ve niteliklerini geliştirmiş ve özel alan ile kamusal alan arasındaki farklılıklara kendi perspektiflerinden yaklaşmışlardır.

2.2. Mekân, Yer ve Zaman

Mekânın insan ile değişip dönüşebilme niteliğine sahip olması onun karşılaştırmalı olarak incelenmesine ve çeşitli anlamlar kazanabilmesine imkân vermektedir. Farklı anlamlar kazanan mekân insanın da biçimlenmesini sağlamaktadır. Mekân ve insan arasındaki ilişkiyi araştıran David Harvey, “mekânsal biçimler, içinde toplumsal süreçlerin oluştuğu cansız nesnelere değil, toplumsal süreçleri, bu süreçlerin mekânsal olmasıyla aynı tarzda ‘içeren’ şeyler olarak görülmelidir” (2009: 16) sözleriyle konunun önemini vurgular. Ayrıca “mekândaki hareket ve davranış örüntüleri, gündelik yaşam rutinleri, kişisel deneyimler bu mekânı bir yere dönüştürür ve her şey yine mekânın içinde geçer. Böylece; yer mekânın aktif olarak kullanılmasını içerir” (Gürkaş ve Barkul, 2012: 7).

Mekân ve yer kavramlarına değinen Yi-Fu Tuan'a göre, bu kavramlar ortak toplumsal deneyimi yansıtan iki önemli kavramdır; fakat farklı anlamlar içerdikleri

için birbirlerinin yerine kullanılmamaları gerekir. Onun için, mekân hareketliliğin adresiyken, yer dinginliğin adresidir (2003: 54); ancak insanlar mekâna anlam yükledikçe ve yakın ilişki kurdukça mekân, yer halini almaktadır. Nitekim Lefebvre'nin 'Mekânın Üretimi' adlı kitabında değindiği, toplumsal mekân Tuan'ın tanımını yaptığı yerin tanımı ile benzerdir (2014). Lefebvre'nin ifade ettiği toplumsal mekân, fiziksel mekândan ayrılır ve bireyler tarafından değerler ve anlamlar yüklenir. Görüldüğü üzere bu tanım mekânın anlam kazanarak yere dönüşmesi ile örtüşmektedir. Buna paralel olacak şekilde De Certeau da "mekânın eylemler tarafından üretildiğini, yerinse üzerinde eylemlerin meydana geldiği boş bir sistem olduğunu" (Gürkaş ve Barkul, 2012: 5) dile getirmiştir.

Diğer taraftan mekân kavramı yer kavramından daha soyuttur. Mekân, şeyler ve yerler arasındaki ilişkiler takımını ortaya çıkarır. Bu bağlamda mekân hareketse yer moladır. Mekânsal pratikler, mekân ve orada yaşayanlar arasındaki diyalektik ilişkinin parçasıdır. Yer ise insanlar tarafından yürütülür ve bu yüzden yerler asla tamamlanmaz; ama yeni şekiller ve günlük anlamlar almaya devam eder (Tella, 2010: 4).

Zaman ile mekân ya da zaman ile yer arasında karşılıklı ve mühim bir ilişki vardır. Tuan'a göre; zaman, akışı ve hareketi simgelerken yer, geçici bir zaman diliminde sabitliği simgeler (2003). Bir yere olan bağlılık zamanın işlevselliğine bağlıdır ve böylece yer, geçmiş zaman hatırlatıcısı halini alır. Bu sebeptendir ki yer düzenlenmiş dünyanın anlamıdır ve sabit bir konsepte sahiptir (Tuan, 2003: 179). Urry ise zaman ve mekân araştırmalarının toplumsal çözümlemesine değinir ve bu bağlamda, üç farklı mekânın/mekânsallaşmanın olduğunu dile getirir:

Birinci düzey olan ampirik olaylar, zaman-mekân içinde dağıtılırlar. Bu hem günlük yaşamın görece olarak rutin özellikleri ve hem de daha farklı ve biricik olaylar açısından doğrudur. İkinci düzey belirli bir toplumsal kendilik belirli bir zamansal ve mekânsal yapılanma etrafında kurulur. Üçüncüsü ise toplumsal kendilikler zamansal ve mekânsal olarak birbiriyle bağlantılıdır, zaman içinde ve mekân boyunca değişen karşılıklı ilişki içindedir (1999: 96).

Lefebvre'nin yer ile benzer anlama sahip toplumsal mekân kavramı; ikamet mekânları, çalışma, boş vakit mekânları, spor, turizm gibi kısmi mekânlara bölünür (2014: 116). Bu bilgiler ekseninde "mekân, toplumsal bir zamanla üretilir ve yeniden

üretir; bu toplumsal zaman, özellikleriyle ve belirlenimleriyle tekrarlar, ritimler, döngüler ve faaliyetlerle birlikte, mekâna yeniden dâhil olur” (Lefebvre, 2014: 344). Ayrıca mekânın kullanımı sahiplenmeyi de beraberinde getirmektedir. Bahsedilen bu sahiplenme belirli bir zamanı, ritmi, sembolü ve pratiği gerektirir (Lefebvre, 2014) ve böylece bireyler sahiplendikleri mekânlarda belirli zamanlarda belirli aktiviteleri gerçekleştirirler. Mekânda gerçekleştirilen birbirinden farklı sosyal etkileşimler, mekânın sahiplenilmesi ile paralellik gösterir. Lefebvre’nin de belirttiği üzere bir mekân ne kadar işlevsellik kazanırsa, sahiplenmeye o denli uygun olur (2014: 359).

Bunlardan farklı olarak, bireylerin hangi mekânlarda ne kadar vakit geçirdikleri bireylerin yaşam tarzlarına ve sosyal sermayelerine dair ipuçları vermektedir. Son zamanlarda hangi yaş grubunun hangi yerleri, hangi zaman diliminde kullandıkları akademisyenlerin incelemeye başladıkları yeni konular haline gelmiştir. Bireylerin aktivitelerini gerçekleştirdikleri yerlerin içerikleri zamanla değiştiği gibi zamansal farklılıklarla aktiviteler de değişebilmektedir. Bireylerin bir yerde geçirdikleri zamanın artması, yere olan bağlılığını artırarak yeri sahiplenmelerini ve yerin müdavimi olmalarını sağlamaktadır. Yapılan araştırmalarda mekâna olan yoğun katılım vakitleri ile öğrencilerin okul programının örtüştüğü görülmüştür (SáMarques, Guerra, Santos and Santos, 2011). Bu tarz bir mekân kullanımı, kültür ve boş zaman dinamikleri ile yakından ilişkili olduğu gibi gençlik kültürü ve bugünün şehrinin kentsel yapısı ile de yakından ilişkilidir. Bu sebeptendir ki mekân; ilişki ağı, sosyal durum ya da düzen ve kültürel yapı arasında yakın ve kaçınılmaz bir ilişki vardır. Araştırmacılara göre; bu durum sosyal mekânın varlığını bakış açılarına bağlayan senaryoyu yasallaştırmakta ve bu da beraberinde sosyal pratiklerin zamana ve mekâna göre organize edildiğini göstermektedir (SáMarques ve diğerleri, 2011). Gençlerin kendilerine ait mekânsal pratikler geliştirmeleri onların mekânın müdavimi olmalarını artırmaktadır. Başka bir deyişle, gençler çevre üzerinden mekâna değer atfetmekte ve mikro coğrafyalar oluşturarak mekân ve zamanı kontrol etmeye çalışmaktadırlar (Tella, 2010). Böylece mekân ve mekâna dair aktiviteler aktörlerin ‘habituslarına’ girmektedir.

Özetle, bireylerin hangi zamanlarda hangi yerleri tercih ettikleri bireylerin gündelik yaşam kriterleri üzerine ipuçları vermektedir. Aktörler mekâna anlam atfederken mekân kodlarını yerle bir etmekte ve onu yeniden kurmaktadırlar. Basit

bir örnek olarak gençlerin mekân algısının yetişkinlerinkinden daha farklı olması, mekânsal değer ve anlam farklılığının bir göstergesidir (Tella, 2010).

2.3. Mekânı Detaylandırmak: Üçüncü Yerler

Üçüncü yerler kavramı, Ray Oldenburg'un 1989 yılında yayımlanan 'The Great Good Place' adlı kitabıyla sosyal bilimcilerin ilgisini çeken bir kavram haline gelmiştir. O'na göre; üçüncü yerler, topluluk hayatının sabitleyicileridir ve yaratıcı etkileşimleri mümkün kılarlar. Oldenburg, üçüncü yerleri ev ve iş yerleri dışında kalan ve insanların buluşma, sosyalleşme, eğlenme gibi amaçlarla kullandıkları yerler olarak tanımlar. Üçüncü yerler nötr, eşitlikçi, temel aktivitesi sohbet olan, herkesin kolaylıkla ulaşabildiği, müdavimleri olan, sade bir profili ve neşeli ruh halini içeren, evden uzak ama ev gibi olan yerlerdir (Oldenburg, 1991: 20-42). Bu kapsamda; kahvehaneler, restoranlar, kulüpler, alışveriş-merkezleri, sinema ve tiyatrolar, kafeler, spor merkezleri, kütüphaneler vb. birçok yer üçüncü yerlere örnektir. Ancak bu yerlerin kullanım amaçları ve biçimleri birbirinden farklı olduğu gibi müdavimleri de farklılık gösterebilmekte ve üçüncü yerlerin kullanıcıları (müşterileri) yaş, cinsiyet, sınıfsal ve kültürel aidiyet eğilimleri bakımından farklılaşabilmektedir. Ayrıca temel faaliyetler açısından da üçüncü yerler çeşitli özellikler gösterebilmektedirler. Bunlar sırasıyla eğlence-odaklı üçüncü yerler (gece kulüpleri, sinema ve tiyatrolar vb.), eğitim odaklı üçüncü yerler (kütüphaneler, müzeler, okul-dışı eğitim yerleri vb.), inanç/ibadet odaklı üçüncü yerler (ibadethaneler), gönüllü hizmet odaklı üçüncü yerler (dernekler, vakıflar, öğrenci toplulukları, siyasi partiler vb.), sosyalleşme odaklı üçüncü yerler (kafeler, barlar, kulüpler vb.) şeklindedir.

Oldenburg'un geliştirdiği üçüncü yerler kavramı, ne evlerdir ne iş yerleridir. O'na göre üçüncü yerler, bireylerin hayatlarında bir kaçış yeri olarak algıladıkları ve devamlı olarak gelip gitmeye devam ettikleri yerlerdir. Oldenburg, üçüncü yerlerin niteliklerini oldukça detaylandırmış ve birbirinden farklı sekiz özellik sıralamıştır (1991: 20-42). O'na göre; bireyler birbirlerine karşı koruma içgüdülerini kullanmadıkları takdirde sosyalleşebilirler. Bu yüzden üçüncü yerler, ilk olarak *nötr* alanlardır ve nötr oldukları için de herkesin sosyalleşebileceği yerlerdir. Bu yerlerin nötr olması ile bağlantılı bir özelliği de *eşitlikçi* yerler oluşlarıdır; çünkü kimseyi

dışlamazlar ve kapsayıcı niteliktedirler. Herkesin ulaşabildiği, resmiyetin ve dışlamanın olmadığı bu yerlerde bireylerin arkadaşlarına, birliklerine ve sosyal kademelerine göre seçtikleri bir yönelim söz konusudur. Bu bağlamda, üçüncü yerler toplumdaki tüm statülere açıktır ve insanların bir araya gelirken eğlenmeden başka bir amaçları yoktur (1991: 25). Bu yüzden üçüncü yerlerde saf bir sosyalleşme söz konusudur. Üçüncü yerlerin en önemli özelliklerinden biri de iletişimi temel alması yani *sohbet odaklı olmasıdır*. Bu yerler, bireylerin jest ve mimiklerini içeren bir sohbeti barındırır. Nitekim Oldenburg'a göre; sohbet, üçüncü yerlerin olmazsa olmazıdır (1991: 26).

Bunların yanı sıra, Oldenburg için üçüncü yerler kolayca *ulaşılabilen* yerlerdir ve bireyler yalnız dahi gitseler bir tanıdığa rast gelebilme güvencesine sahiptirler. Uzun saatler açık kalabilen bu yerler için, açık olduğu saatler kadar buldukları yer de önemlidir. Ulaşımı kolay olan üçüncü yerler, daha verimli hale gelir ve kentsel alanda verimli hale gelen üçüncü yerler, insanların sosyal kabiliyetlerini artırır (Oldenburg, 1991: 32). Ayrıca Oldenburg için üçüncü yerlerin cazibesi oturma kapasitesine, içecek çeşitlerine, park etme imkânına ve ücretine göre de değişir. Bu özellikler ziyaretçilerin dikkatini çektiği vakit, ziyaretçiler üçüncü yerin *müdevimi* olurlar. Zira müdevimlerin fazla olması üçüncü yerin canlılığını artırmaktadır (Oldenburg, 1991: 34).

Bunlara ek olarak, üçüncü yerler *düşük profile sahip* yerlerdir. Sadeliği ve gösterişsizliği ise bu profilin temelini oluşturur. Oldenburg'a göre; düşük profiliyle üçüncü yerler, üst sınıftan yabancıların beklentilerini karşılamayan yerlerdir, sadeliği ve gösterişsiz dekoru sosyal bahaneleri azaltır ve bu yüzden de üçüncü yerler, bireylerin günlük rutinlerinde yer alırlar (1991: 36-37). Başka bir deyişle, bireylerin üçüncü yerleri kullanmaları gündelik aktivitelerinin bir parçası haline gelir. Bunların dışında üçüncü yerler, *neşeli bir ruh* haline sahiptir (Oldenburg, 1991: 37). Ciddi konuşmaların süresi uzun olmaz, gülme ve eğlence temellidir. Endişe ve resmiyetten ziyade eğlence hüküm sürer ve böylece bu yerlere geliş devamlı tekrarlanır. Son olarak, üçüncü yerlerin *evden uzak olan bir ev* özelliği, rahat bir ev ortamı gibi bir ortama sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Üçüncü yerlerin eve benzeyen hali farklı bir içeriği barındırır; çünkü ev özel alan, üçüncü yerler ise kamusal alandır. Ev aktivite çeşitliliğini simgelerken üçüncü yerler sınırlı bir aktivite çeşitliliğini

simgelemektedir. Bu yüzden Oldenburg'a göre üçüncü yerler ev değildir; fakat karşılaştırma yapılacak kadar da benzerliğe sahip olduğu açıktır (1991: 39).

Üçüncü yerleri tanımlayan bir başka teorisyen Christian Mikunda'dır. Oldenburg, üçüncü yerlerin ticari olma niteliğinden uzak kamusal alanlar olduğunu dile getirirken Mikunda üçüncü yerlerin ticari oluşunun özellikle altını çizer (Crick, 2011: 2). Öte taraftan, Oldenburg üçüncü yerlerdeki sadeliği ön plana çıkarırken Mikunda üçüncü yerlerin dikkat çeken görselliğini ele alır (Crick, 2011: 2). Oldenburg göre üçüncü yerlerin sadeliği bir avantajdır; çünkü bireyin kendi halini düşünmesini ve gösterişi azaltır; fakat Mikunda üçüncü yerlerin insanların yaşam tarzlarını yeniden yükleyebilmelerine imkân sağlayan yerler olabildiğini öne sürer (Crick, 2011: 3). Oldenburg'un tanımladığı bu içerik, eski zamanların üçüncü yerlerine daha yakinken Mikunda'nın yapmış olduğu tanım günümüz üçüncü yerlerinin içeriğine daha yakındır.

Edward Soja ise Oldenburg'dan farklı bir kavramdan yani üçüncü mekân kavramından bahseder (Soja, 1996); fakat bahsettikleri içerikler ve temel çıkış noktaları oldukça benzerdir. Üçüncü mekân kavramı, Soja'nın Lefebvre'nin görüşlerini temel alarak oluşturduğu bir kavramdır ve Lefebvre'nin toplumsal/yaşanılan mekânına denk düşer. Toplumsal mekân olan üçüncü mekân, sosyal bir mekândır. "Aslında üçüncü mekândan kast edilen farklı bir araya gelişlerin (kişi, aktör ve bağlamın) oluşturduğu 'melezlik' meselesidir" (Kaya, 2014: 9).

Tüm bu farklı görüşlerin içinde ortak olan husus, üçüncü yerlerin kişisel deneyime özgü yerler olduğudur. Bireyler, tercih ettikleri üçüncü yerler ile yer deneyimi kazanırken yere olan bağlılığı da beraberinde getirir. Böylece, "yerler bizi dünyaya, tarihimize, hafızamıza, ailemize ve toplumumuza bağlar. İnsanlar ve yerler arasındaki ilişki geliştiğinde ortaya çıkan şey yer bağlılığı duygusudur. Yer bağlılığı insanların kültürel, duygusal paylaşımları ile şekillenen sembolik bir ilişkidir" (Waxman, 2006: 37). Yer bağlılığı duygu, bilgi, inançlar, davranışlar ile karşılıklı iletişime sahiptir. Tuan'ın da belirttiği üzere bir yerin öncelikli işlevi, ait olma ve bağlılık duygusu yaratmaktır (Waxman, 2006: 37). Üçüncü yerin kullanımında devamlılığı getiren yer bağlılığının ise dört farklı boyutu vardır (Rosenbaum, Sweeney and Windhorst, 2009: 42). İlki, yer bağlılığıdır ve bir kişinin ihtiyaçlarını karşılayan yer içeriğine sahiptir. İkincisi, yer kimliğidir ve özel yer ile kişinin kimliği

arasında bir uyum söz konusudur. Üçüncüsü, kurulusal vaattir ve bu vaat kişi ile yer arasında oluşan birlik duygusunu içerir. Dördüncüsü ise yerin sahip olduğu yaşam tarzıdır ve kişinin günlük yaşam rutinini içerir. Bu da mekânda kalıcı müşteri olmayı yani müdavim olmayı ve yerin devamlı tercih edilmesini sağlar.

Diğer taraftan, internetin ve medyanın gündelik yaşamda güçlü bir yer edinmesi, üçüncü yerlere özgü faaliyetlerin bu alanlara taşınması sonucunu doğurmuş ve artık geleneksel üçüncü yerlere ek olarak farklı niteliklere sahip yerlerden de bahsedilebilir hale gelmiştir. Bu bağlamda, Oldenburg'un sözünü etmediği üçüncü yerler ortaya çıkmıştır. Bunlar; ticari üçüncü yerler (Starbucks vb. yerler) insanların eğlendiği, siber âlemde birbirleri ile iletişim haline geçtikleri sanal üçüncü yerler (Facebook vb.) ve üçüncü yerlerin birden fazlasını içeren melez özellikteki üçüncü yerlerdir. Bu yerlerin her biri de farklı ihtiyaçlara ve tercihlere sahiptirler (Crick, 2011: 2).

Bugün teknolojinin ve sosyal medyanın gelişmesi ile üçüncü yerler Oldenburg'un tanımı içinde kalmamış ve değişime uğramıştır. İletişim kurmanın yolları değişmiş; fakat iletişim azalmamıştır. Kullanılan üçüncü yerler, kişisel deneyim içerirken tercih edilen üçüncü yerler, bireylerin kim olduğunu ve ne yaptıklarını tanımlar ve buna dair ipuçları verir hale gelmiştir. Nitekim üçüncü yerler görünürde herkese açık olan; ama gelir ve statüye göre bazı engellere takılabilen yerlere dönüşmüştür. Ayrıca çağdaş dünyada gençliğin sanal yerlerde çokça zaman geçirdiği, bu yerlerde kendilerine bir kimlik inşa ettikleri ve dünyaya bu yerlerin pencerelerinden baktıkları yadsınamaz bir gerçektir. Ancak gençliğin hala geleneksel üçüncü yerlerde -özellikle kafelerde- de önemli miktarda zaman geçirdikleri, kafe vb. yerlerde 'takıldıkları' ve buralarda da ciddi sosyal etkileşimler yaşadıkları da kabul edilmelidir. Bu sebeptendir ki gençlerin sanal yerlerdeki varlıkları kadar geleneksel üçüncü yerlerdeki varlıkları da araştırılmayı gerektirmektedir.

2.4. Bir Üçüncü Yer Örneği Olarak Kafeler

Kafe kelimesi yabancı kökenli bir kelime olup Türk Dil Kurumu'nun sözlüğünde "içecek ve hafif yiyeceklerin satıldığı, bazılarında kapı önlerinde

oturacak yerlerin bulunduğu ayaküstü yiyecek yerleri”¹ olarak tanımlanmıştır. Genel tanımın yanı sıra kafe olarak addedilen mekânların içerikleri ülkeden ülkeye, kültürden kültüre değişiklik göstermektedir. Sosyalleşme olgusunun gerçekleştiği mekânlar topluma, coğrafyaya ve kültüre göre farklılıklar gösterirken bu niteliklere göre değişen içme davranışları, sosyalleşme mekânlarının oluşumunda da etkili olmaktadır (Çağlayan, 2012: 96). Eğlence ve sosyalleşme yerleri haline gelen mekânlar, toplumsal ilişkilerin devamlı dönüştüğü mekânlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türk kültüründeki sosyalleşme mekânlarına bakıldığında, kafe kültürünün kahvehane kültüründen türediği söylenmektedir. Kafe, ülke genelinde kahvehanenin daha modern bir hali olup tek cinsiyet içermeyen bir mekândır. Her ne kadar kafeler ve kahvehaneler benzer işlevselliğe sahip olsalar da kafelerin ve kahvehanelerin müdavimleri farklı niteliklerdedir. “Kahvehanelerin özellikle erkeklerin vakit geçirdikleri, esnaf ve emeklilerin sıkça uğradıkları yerler, bunun aksine kafelerin ise her iki cinsiyet grubu tarafından tercih edilen ve daha çok gençler tarafından tercih edilen mekânlar oldukları dikkat çekmektedir” (Yağbasan ve Ustakara, 2008: 241). Kafeler, bireylerin yiyip içmelerini temel alan bir mekân olarak görünseler de temel bir ihtiyaç olan sosyalleşmeyi bünyesinde barındırırlar. Kafe, bireylerin birbirleri ile görüştikleri ve etkileşim halinde oldukları, sosyal birliktelikleri sağlayan mekânsal bir araçtır. Türkiye’de kafe kültürü, genel anlamda kahvehane kültürü ile karşılaştırması yapılmak için kahvehane araştırmalarına dâhil edilmiş; kafeler özellikle araştırılan ve sosyolojik boyutuyla üzerinde durulan bir konu olmamıştır. Bu araştırmanın özgün amacı, kamusal alan ve üçüncü yerlerin önemli bir parçası olan kafelerin sosyallik boyutunu ele almak, kafenin gündelik hayatta nerede durduğunu ve sosyal ve sembolik bağlamda ne tür sermayesel aktivitelere sahne olduğunu incelemektir.

Kafe kültürünün kahvehane kültürünün yerine ülke genelinde yayılmasının en önemli nedeni 1970’lerden itibaren toplumsal yapıda genç nüfusun yarattığı değişimdir; çünkü genç nüfusun artışı ile gençlerin kamusal mekânlardaki müdavimliği de artış göstermiştir (Sami, 2010: 164). Yeni bir kültürel akımı getiren kafeler, kadın ve erkeğe birlikte sosyalleşebilme imkânını sağlamıştır. “Yeni kurulan

¹TDK, Güncel Türkçe Sözlük.

şehir merkezlerinde ya da mahallelerin nirengi noktalarında kurulmuş bu mekânlar; insanların rahatça girip çıkmasını sağlayarak, cinsiyet ve yaş engelini ortadan kaldırmıştır” (Sami, 2010: 171). Kafeler bir taraftan herkesin rahatça girip çıkabilmesini sağlarken diğer taraftan da sosyal tabakalaşmayı barındıran mekânlar olmuştur. Kafelerin sahip olduğu modernlik imgesi (mekân tasarımı, ürün çeşitliliği gibi) beraberinde markalaşma ve tüketim kültürünü getirmiştir ve bunun bir sonucu olarak kafeler, tabakalı toplumsal yapının yeni simgesel göstergeleri olmuştur (Çağlayan, 2012: 109). Mekâna gitmek, ürünleri tüketmekten öte mekânın tüketilmesini içerir hale gelmiştir. Nitekim “toplumsal gösterimde sınıflararası tabakalaşmayı belirgin bir şekilde ortaya çıkaran kafeler; kendilerine özgü bir müşteri görünüşü yaratırken, sınıflararası statü ayırımını da beraberinde getirmiştir” (Sami, 2010: 170).

Diğer taraftan, kafeler insanların gündelik pratikleri ve sosyal ilişkilerindeki rolleri ve işlevleri üzerinde durulması gereken mekânlardır. Nilüfer Göle'nin belirttiği gibi “kamusallığı toplumsal mekânlar üzerinden incelemek ve kamusal alan çalışmalarının sosyallik boyutuna dikkat çekmek önemli olacaktır” (2000: 12). Kamusal bir mekân olan kafelerin, yaşanan alanlarda ürettiği mekânsal etkinliklerinin çözümlenmesi oldukça önemlidir ve bu çözümleme toplumsal tabakalaşma hakkında fikir sahibi olmayı sağlamaktadır. Bu bağlamda kafeler; müdavimlere fiziksel özellikleri ve bulunduğu çevre bakımından önemli bir çeşitlilik sunmakta ve bu çeşitliliğin içeriği onların sosyal yaşama nasıl etki ettiklerini ortaya çıkarmaktadır. Örneğin; kahvehane kültürünün incelendiği birçok araştırmada kahvehane kültüründe müdavimlerin önemli bir yer tuttuğu görülmüştür. İlk başta belirli sınırlarda devam eden sohbetlerin mekânı olan kahvehane, “zamanla müdavimlerin özelliklerine göre, gündelik hayatı ve sosyal yaşamı derinden etkileyebilecek sohbetlerin, bilgi alışverişlerinin yapıldığı mekânlar olmuşlardır” (Ulusoy, 2011: 162). Aynı şekilde, kafe kültüründe de müdavimlerin sahip olduğu özellikler ve kafelerin gündelik hayattaki yerleri sosyal yaşamı etkileyebilecek niteliktedirler.

Kafeler üzerine yapılan araştırmalara odaklanıldığında; çoğunun yurtdışı kaynaklı ve farklı içeriklerle incelenmiş olduğu görülmektedir. Örneğin; bir araştırma, kafelerde insanların nasıl davrandıkları, kafelerin nasıl tasarlandığı ve

kafelerdeki teknolojinin tasarıma nasıl dâhil edildiği olmak üzere üç noktaya odaklanmıştır (Memarovic, Fels, Anacleto, Calderon, Gobbo and Carroll, 2013). Araştırmada bireylerin kafe içinde dışarıyı gözlemledikleri, sohbet ettikleri, internette bulanıklaşan sosyal alanın kafede belirginleştiği, bireylerin (hem yalnız hem de grup halinde gelenlerin) telefonla ilgilendikleri görülmüştür. Kafe içerisinde bulunan teknoloji, hem insanların mekânda dünya ile iletişim halinde olmasını hem de kamera gibi teknolojik aletlerle kafenin gözetlenmesini sağlamaktadır. Öte yandan, müşterilerin kullanabileceği internet ağları, kafelerin kullanımını attırdığı gibi kimi zaman kafe içinde bireylerin birbiriyle iletişimlerini de engellemektedir. Araştırmada keşfedilen bir diğer husus da kafelerin dijital sunumlarının yerlerin yoğunlaşmasını sağladığıdır. Nitekim kafeler, internet ağlarını kullanarak kendi reklamlarını yapmakta ve yoğunluklarını artırmaktadırlar. Örneğin; Facebook üzerinden yapılan paylaşımlarla mekânın bilinirliği artmakta ve bireyler tarafından daha fazla tercih edilmektedir (Memarovic ve diğerleri, 2013).

Zamanla kafelere de yayılan internet ağı, bu yerlerin kullanımında değişikliğe sebep olmuş ve wi-fi özelliği ile sosyal yaşamı büyük oranda etkilemiştir. Böylece sosyal bağlar zayıflamış ve sosyallik engellenmiştir. Bu konuyla ilgili yapılan araştırmalara göre; kafeler üçe ayrılmaktadır: sosyal (iletişimin, sohbetin yoğun olduğu), çok işlevli (iletişim ve bireysel aktivitelerin olduğu, okuma, nette takılma gibi) ve sosyal olmayan (daha çok bireysel aktivitelerin yoğun olduğu, pc, tablet, gazete ve kitap ile olan uğraşlar) (Woldoff, Lozzi, and Dilks, 2013: 208). Öte yandan, kafelerdeki internet hizmeti kafelerin bu sebeple tercih edilmelerini de etkilemektedir. Kafeler sunduğu ücretsiz internet ile daha fazla yoğunlaşmakta ve bu durum kafelerde ne konuşulduğunu da etkilemektedir. Alicia Carr araştırmasında bireylerin en fazla konuştukları konunun, günlük yaşam olduğunu gözlemlemiştir (2010). Kafeler, bireyler için kısa süreli de olsa hayattan kaçışı simgelemekte ve hayata ve insanlara uzaktan bakmayı sağlamaktadır. Araştırma sonucunda, bireyler kafeleri arkadaşları ile birlikte saatlerce oturup konuşabilmelerini sağlayan güvenli bir alan olarak tanımlamışlardır. Araştırmada dikkat çeken bir diğer husus ise tek başına gelen bireylerin başkaları ile tanışma imkânının olmasıdır. Yalnız bireyler yabancılarla iletişim kurarak arkadaş çevrelerini geliştirebilmektedirler.

Anne P. Crick ise çalışmasında kafelerde bireyler için önemli olanların neler olduğuna, bu yerlerin nasıl kullanıldığına cevap aramaya ve soruları farklı kuşaklara sorarak kapsamlı bir şekilde alanı irdelenmeye çalışmıştır (2011). Araştırma sonucunda üçüncü yerlerin önemi, yalnız başınayken de güvenli ve rahat olma, ders çalışabilme, kitap okuyabilme ve düzenli bir şekilde arkadaşlar ile takılabilmek şeklinde belirtilmiştir. Buna göre; kafeler sığınak olarak algılanan yerler, rahatlamayı/ canlanmayı ve zihinsel yenilenmeyi sağlayan yerler olarak önem arz etmektedir (Crick, 2011: 13).

Kafeler üzerine yapılan araştırmalarda görüldüğü üzere araştırmaların Türkiye'ye oranla dünya genelinde daha fazla olduğu ve Türkiye'de bu alanın detaylı bir şekilde işlenmediği dikkat çekmektedir. Kahvehane kültürü üzerine yapılan araştırmaların sadece bir kısmında kafe ile karşılaştırmalar yapılmıştır. Bu bağlamda, günümüzde özellikle gençler tarafından yoğun bir sosyalleşme alanı olarak kullanılan kafelerin incelenmesi ve müdavimlerin deneyimlerinin sosyal ve sembolik sermayelerine göre nasıl değişiklik gösterdiğinin araştırılması önemlidir. Nitekim Urry'nin de belirttiği gibi yerler, kültürel dönüşümlere açık olduğu için kültür endüstrisinin barındırdığı sanatlar, turizm ve boş zamanlar toplumsal alanın yeni belirleyicileridir (1999: 12). Günümüzde her kafe farklı bir sosyal ortama sahiptir ve yerin kültürel iklimi oraya ait olma, bölgesellik, sosyalleşme ve sosyal ağ fırsatları, grup olma hissi ile doğrudan ilişkilidir. Oldenburg'un değindiği üzere bir yer yiyecek ve içecekleri ile neye hizmet ettiğini belirtir, bu yüzden kafeler sosyal bütünleşmeyi ve sohbeti sağlayan yerlerdir (1991). Sosyal bütünleşmeyi sağlayan bu yerler, kültürel ve sosyal anlamda dönüşümün bir parçasıdır ve bireyler tercih ettikleri yerlerle sosyal ve kültürel sermayelerini sergilemektedirler.

2.5. Sosyal Etkileşimin Değeri: Sosyal Sermaye

Sosyal sermaye kavramı, sosyal bilimler için yeni bir kavram olmamakla beraber bugün tartışıldığı şekli 1990 yılından sonra almıştır. Kavram, bireyler ve gruplar arası sosyal ilişkileri temel almakta ve sosyal etkileşim sermaye kapsamında değere dönüşmektedir. Sosyal sermayenin ana fikri, sosyal iletişim ağlarının değerli bir servet olduğudur ve bu servet iletişim ağları, sosyal bağlılık için bir temel oluşturur (Field, 2008: 16). Sosyal sermaye literatüründe kavramın ele alınışı

bireysel ve kolektif olmak üzere farklılık göstermektedir. Bireysel sosyal sermayede bireyin sosyal ağları hareketliliği sağlarken kolektif sosyal sermayede bireyselliğin aksine kolektif hareketlilik ön plandadır. Sosyal sermaye tartışmalarına en fazla katkıyı sağlayan ve bu kavrama yön veren isimlerin başında ise James Samuel Coleman, Robert Putnam, Francis Fukuyama ve Pierre Bourdieu gelmektedir.

Sosyal sermayeyi işlevsellik açısından ele alan Coleman'a göre; sosyal sermaye kaynak ile eşdeğerdir. Sosyal sermaye, bireyler arası ilişkilerde saklı olmakla birlikte bireylerin eylemlerini kolaylaştıran bir yapıya hâkimdir. "Sosyal sermaye karşılıklı beklentilerini içerir ve ilişkilerin yüksek derecede güvenle ve ortak değerlerle yönetildiği, daha geniş iletişim ağlarını kapsamak için herhangi bir bireyin ötesine geçer" (Field, 2008: 28). Coleman, disiplinlerarası bakış açısı ile sosyal sermayeyi ekonominin rasyonel tercih kuramını kullanarak açıklamaya çalışmış ve sosyal sermayeyi kamu malı olarak görmüştür (Field, 2008). O'na göre; sosyal sermaye insanların bir arada yaşamalarını sağlayan ve mevcut çıkarları doğrultusunda iş birliği yapmayı kolaylaştıran kamusal bir araçtır. Bu yüzden, bireyler kendi çıkarları söz konusu olduğunda rekabet etmek yerine işbirliği yapmayı tercih ederler. Coleman, "sosyal sermayenin herhangi bir faaliyet biçimini kolaylaştıran yansız bir kaynak olduğunu ve böylece toplumun ekonomik olarak daha iyi durumda olmasının tamamen bireysel kullanımlara dayandığını belirtmektedir" (Gerni, 2013: 12-3). Bu sebeptendir ki sosyal ağlar, sosyal sermayenin kolektif düzeyde gelişmesini sağlamaktadır. Coleman, eğitim üzerine yaptığı çalışmalarla sosyal sermayenin alanını genişletmeye çalışmış ve onun dezavantajlı sosyal gruplar için de bir değer taşıyabileceğini göstermiştir (Field, 2008: 40).

Putnam sosyal sermayeyi toplumsal düzeyde ele alarak kavramı iletişim ağları, normlar ve güven kapsamında açıklamaya çalışmıştır. O'na göre "sosyal sermaye teorisinin ana fikri; sosyal iletişim ağlarının bir değeri olduğudur. Nitekim sosyal ağlar bireylerin ve grupların verimliliğini etkilemektedir" (Field, 2008: 45). Sosyal sermaye faaliyetleri kolaylaştırırken sosyal ağlar, normlar ve güven toplumun etkinliğini artırmaktadır. Bununla bağlantılı olarak sosyal sermaye bireyler arasındaki sosyal ağlar, karşılıklı ödün ve güvenilirlik normları anlamına gelmektedir (Gerni, 2013: 13).

Putnam sosyal sermaye literatürüne birbirinden farklı özelliklerde sermaye tipleri sunmuştur. Bu analize göre; bağ kurucu sosyal sermaye ve köprü kurucu sosyal sermaye olmak üzere iki çeşit sosyal sermaye türü vardır. Bağ kurucu sosyal sermaye, homojen gruplar arasındaki sosyal bağı simgeler ve bu sermaye aile, arkadaş, komşu gibi yakın ilişkide olunan ve yakından tanınmayı gerektiren bağları içerir. “Bağ kurucu sosyal sermaye bazı gruplar ve kişiler için yararlı olmasına rağmen, toplumun tamamı için her zaman yararlı olmayabilir ve içedönük ve dışlayıcı fonksiyonlar geliştirebilir” (Gerni, 2013: 38-9). Diğer yandan, köprü kurucu sosyal sermaye çok yakın olmayan ve iş arkadaşlıkları gibi uzak olan bağları kapsar. Bağ kurucunun aksine heterojen olduğu için dışlayıcı değil, kapsayıcıdır ve gönüllüğü içerir. Putnam, sermaye çeşitliliği içinde kolektif eyleme dayalı sosyal bağların temellendirdiği sosyal sermayeyi savunur ve O’nun için sosyal sermayenin toplum destekli olması önemlidir.

Fukuyama ise toplumsal bağların zayıflayıp ortak değerlerin yitirilmesini önlemek için sosyal sermayeyi sosyolojik bir değişken olarak kullanır. Kavramı ‘toplumsal çözülme’ bağlamında ele alan Fukuyama, toplumdaki çözülmeyle engellemek için sosyal sermayeyi bir çözüm olarak öne sürer. O’na göre; güven, doğruluk, karşılıklılık, ortak değerlerin giderek zayıflaması, aile bağlarının aşınması, bireycilik kültürünün artması büyük çözümlerdir ve toplumsal çözülme toplumdaki sosyal sermayeyi azaltmaktadır (2009: 20). Sosyal ilişkilerin zeminini oluşturan birliktelik normlarının bireycilik kültürü ile zayıflaması, toplumun temel işlevini sarsmakta ve topluluğun çözülmesi ile toplumsal düzenin bozulmasına sebep olmaktadır. Bu bağlamda Fukuyama, toplumda üretilen sosyal erdemlerin sosyal değer üretiminde etkin olduğunu belirtir. Güven, dürüstlük gibi bireyler arasında bağlayıcılık işlevine sahip olan unsurlar sayesinde toplumun üyeleri arasında güven duygusu yükselirken sosyal ilişkiler, bireylerin işlerini kolaylaştırır. Başka bir deyişle; güven, sosyal sermayenin temelini oluşturmaktadır. Toplumda sosyal ilişkilerin güvene dayanması ve bireyler arasında güven duygusunun hâkim olmasıyla da sosyal sermaye güçlenecektir (Fukuyama, 2005: 42).

Diğer teorisyenlerin aksine Bourdieu, sosyal sermayeyi bireysel düzeyde ele almıştır. Sosyal sermayeyi sosyolojik anlamda ele alan Bourdieu, araştırmalarında sermayeye öncelik vermiştir. Bourdieu’ye göre; sermaye sahip olduğu işleve göre

farklılıklar gösterir ve ekonomik, kültürel, sosyal ve simgesel olmak üzere farklı şekillerde sunulur (2007: 108). Birincisi, ekonomik kaynakları içeren ekonomik sermayedir. İkincisi “bir bireyin ya da bir grubun, kalıcı bir ilişkiler ağına, az çok kurumsallaşmış karşılıklı tanıma ve tanınmalara sahip olması sayesinde elde ettiği gerçek ya da potansiyel kaynakların toplamı” (Bourdieu, 2007: 108) olarak tanımladığı sosyal sermayedir. Üçüncüsü, eğitim ile öğrenilmiş ve sosyal etkileşimin pekiştirdiği davranış kalıplarını içeren kültürel sermayedir. Dördüncü olan simgesel sermaye ise “diğer türlerden, herhangi birinin, algı kategorileriyle kavrandığında büründüğü biçimdir. Söz konusu kategoriler, ilgili sermayenin özgül mantığını kabul eder” (Bourdieu, 2007: 108).

Bourdieu’ye göre; sosyal sermaye toplumdaki ilişkiler bütünü yansıtır ve aktörlere bireysel olarak itibar ve avantaj sağladığı gibi kolektif anlamda da yarar sağlar. “Bourdieu’nün tanımı, sosyal sermayenin üç unsurunu kapsar: aktörlere ortaklarının sahip oldukları kaynaklara erişimi sağlayan sosyal ilişki, grubun ortak bir özelliği olmaktan çok aktörler arasındaki ilişkilerin bütünü tarafından üretilen kaynak miktarı ve bu kaynakların kalitesi” (Gerni, 2013: 11). Bourdieu analizlerinde sosyal bağların yoğunluğuna ve dayanıklılığına vurgu yapar. Bu bağlamda, sosyal sermaye uzun süreli sosyal etkileşimleri ve ağları içerir ve kaynak bütünlüğünü sağlar. O’na göre:

İletişim ağları içerisinde tek mümkün olan dayanışmadır; çünkü tüm üyeler hem maddi hem de sembolik olarak kâra önem vermektedirler. Bu durumda devamlılıkları, komşuluk, iş yeri hatta akrabalık ilişkileri gibi rastlantı sonucu oluşmuş ilişkileri, kısa veya uzun vadede doğrudan kullanılabilir sosyal ilişkilere dönüştürmeye hedefleyen ‘bireysel ya da kolektif yatırım stratejilerini’ gerektirmektedir; bunların uzun vadede etkili olabilmesi için de kişisel olarak hissedilen uzun süreli yükümlülükleri içermesi gerekmektedir (Field, 2008: 23-4).

Sembolik anlama bürünen sosyal ilişkilere odaklanan Bourdieu, sermaye kavramı ile sosyal ağların yatırım stratejisi görevi gördüğüne dikkat çekmeye çalışır.

Sosyal sermaye üzerine önemli açıklamalar yaptığı ve kendi kavramsallaştırması olan sembolik ve kültürel sermaye Bourdieu’nün araştırmalarında merkezi konumdadır. ‘Kültürel sermaye’, eğitim sürecinde bireylere aktarılan ve sosyalleşme boyunca aktarılmaya devam eden birikimlerin tümünü

kapsayan bir kavramdır. “Her türlü faydalı kültürel sermayenin hızlı ve kolay birikimi için ön şart olan ilk eğitim; gecikmeden boşa zaman harcamadan ancak güçlü kültürel sermayeye sahip ailelerin çocukları için daha başından başlar ve bu birikim süreci bütün sosyalleşme sürecini kapsar” (Gerni, 2008: 55-6). Bourdieu, sermaye aktarımının en gizli ve kalıtsal biçimi olan bu kavramla toplumsal eşitsizliğin kültürel yolla yeniden üretildiğini göstermeye çalışır. Kendisinin birikmiş emek olarak adlandırdığı sermaye, aktörlerin ona sahip olması ile toplumsal emeğe sahip olmasına eşittir.

Öte taraftan, sembolik sermaye bütün sermayelerde görülebilecek, bireyin sahip olduğu toplumsal ağlar ile desteklenen ve ekonomik olarak görünebilen sermayedir (Bourdieu, 2007). Örneğin; bireylerin kentsel alanda ayrışması, bir kesimin bir alana girebilirken diğerlerinin girememesi sembolik sermayenin bir tezahürüdür. Toplumsal tabakalaşmanın ve mekânsal ayrışmanın temelinde sembolik sermaye yatmaktadır. Statüsünü korumaya ve kendi farklılığını vurgulamaya çalışan bireyler, sembolik bir strateji sergilerler. Böylelikle ekonomik anlamda sembolik olabilecek mekânı tüketmeyi tercih ederler. Nitekim statüyü yansıtan zevk ve beğeniler özel mekânların tüketilmesi ile somutlaşmaktadır. Bu noktada da Bourdieu’nün ‘habitus’ kavramı devreye girer. Bourdieu’nün analizinde bireyin sahip olduğu sermaye onun habitusunu belirleyerek bireyin ayrılmaz bir parçası haline gelir. Kültürel sembollerin farklılığı olan ‘habitus’, bireyin değerlerini ve düşünce biçimini şekillendirir. Bireylerin ve grupların gündelik yaşam pratikleri, alışkanlıkları, beğenileri, konuşma biçimi ise bu sermaye dâhilindedir.

Özetle; bireysel ve kolektif yarar sağlayan sosyal sermaye, aktörlerin ilişkilerine yatırım yaptıkları sosyal ağlardır. Bireyler ve gruplar arasındaki ilişki ağları, faaliyetlerini kolaylaştırırken sosyal sermayenin de temelini oluşturmaktadır. Böylelikle, bir yatırım aracı olan sermaye, bireylerin hayatlarının her alanına nüfuz etmektedir. Bireylerin gün içinde yeme, içme ve giyinme gibi gündelik pratikleri, vakit geçirdikleri mekânlar, oturdukları yerler, gittikleri okullar gibi özellikler de sosyal ve sembolik sermayenin yansımaları olarak görülmektedir.

2.6. Gençlik ve Yer Tüketimi

UNESCO tarafından belirlenen tanıma göre; gençlik, 15-24 yaş arasındakilerden meydana gelen bir yaş grubudur. Ancak gençlik kavramı sadece biyolojik bir kavram değil, aynı zamanda sosyokültürel bir kavramdır. Bundan dolayı farklı toplumlarda farklı gençlik algıları mevcuttur ve bu algının dönemsel olarak değiştiği görülmektedir. Örneğin; ortalama insan ömrünün 35-40 olduğu koşullardaki gençlik algısı, ortalama insan ömrünün 70-80 olduğu koşullardaki gençlik algısına göre farklılık göstermektedir. Ayrıca gençlik üzerine yürütülen çalışmalarda, devlet politikalarında ve yasalarında da gençliğin farklı şekillerde tanımlandığı görülmektedir. Türkiye devletinin yasalarına göre; 0-18 yaş arası grup 'çocuk' olarak 19-25 yaş arası grup ise 'genç' olarak tanımlanmaktadır; fakat başka devletlerde gençlik üst sınırının 30 yaşına kadar çıktığı vakidir. Bugün, Türkiye genç nüfusu fazla olan bir ülkedir. Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2014 yılı istatistiklerine göre; Türkiye nüfusunun %16,5'ini '15-24' yaş grubundaki genç nüfus (12 milyon 782 bin 381 kişi) oluşturmaktadır. Bu çalışmada ise gençlik kavramı çerçevesinde 15-25 yaş grubunu oluşturan bireyler üzerinde durulmuştur. Nitekim genç nüfusun yoğun olduğu Türkiye'de gençliğin vakit geçirdiği mekânlarda kazandığı kimliklerin ve üçüncü yerlerde yaşadığı sosyal etkileşimlerin araştırılması oldukça önemlidir.

Türkiye'de gençlik üzerine yapılan çalışmalarda dönemsel olarak değişen bilgilerle birlikte farklı konular ele alınmıştır. Araştırmalarda genel olarak gençliğin sorunları, kuşak çatışması, gençliğin eğitimi, gençlik kültürü, gençlik ve kimlik incelenirken son dönemlerde genç işsizliği, gençliğin gelecek kaygısı, gençliğin internet, sosyal medya ile ilişkisi ve gençlik altkültürleri öne çıkan başlıklardır (Yaman, 2013: 8). Farklı bölgelerde yapılan araştırmalarla gençlerin bireysel tanımlamaları incelendiği gibi (Yenyürk, Kurtaran ve Nemitli, 2006; Kazgan, 2002) farklı altkültürler kapsamında gençlerin kültürel kodları ve toplumsal pratikleri de araştırmalara konu edilmiştir (Bayraktaroğlu, 2011; Yaman, 2012).

Gençlerin üçüncü yerleri nasıl değerlendirdikleri, kullandıkları, tanımladıkları ve bu yerlerde nasıl vakit geçirdikleri son 20 yılda üzerinde durulan konulardır. Çoğu yabancı kaynaklı çalışma, gençlerin çevrelerine dair algılarına ve deneyimlerine, kamusal alanı nasıl kullandıklarına odaklanmaktadır; çünkü gençlerin kent kullanımı, kenti yeniden şekillendirmektedir. Birçok araştırmacıya göre; gençler kendi mikro

coğrafyalarını yaratmakta ve yetişkinlerin kontrol noktalarından çıkarak mekânsal özerkliklerini kazanmaya çalışmaktadırlar (Travlou, 2003). Bu durum, kamusal alanın gençler tarafından daha fazla kullanılmasını getirmekle birlikte gençlerin kentsel alandaki kapsayıcılığını da genişletmektedir. Böylelikle, gençler yetişkinlere oranla dışarıda daha fazla zaman geçirmekte, üçüncü yerlere yetişkinlerden daha farklı anlamlar yüklemekte ve değerler atfetmektedirler.

Gençlik ve yer üzerine yapılan çalışmalarda müziğin de etkili olduğu görülmüştür; çünkü gençler kimi zaman kimliklerini zaman geçirdikleri yerler üzerinden kimi zaman da dinledikleri ve mekânda çalan müzikler üzerinden tanımlamaktadırlar. Bu sebeple üst sınıflar arasında müzikten yere ve kimliğe yayılan bir ikilik vardır. Müzik pratikleri altkültür kimliğini bölgelere ayırmakla kalmamakta, müzik tüketilirken küresel gençlik kültürü yaratılmaktadır (Saldanha, 2002). Böylece müzik gençlerin mekândaki üretimini şekillendirebilmektedir.

Öte yandan, farklı sosyal grupların farklı bölgelerde zaman geçirmeleri değişik eğlence yollarını ve heterojen bölge sunumunu göstermektedir. Örneğin; mekânın sembolik sunumunun üniversite öğrencilerinde sosyallik ve mekâna ait olma ile ortaya çıktığı görülmüştür (SáMarques ve diğerleri, 2011: 21). Bu durum gençlerin mekânları yeniden yorumlamasına da etki etmektedir. Aynı mekân zaman zaman farklı kimliklere ev sahipliği yapabilir; çünkü mekân kent yaşamının imkânlarını yeniden düzenleyerek yaşamları etkileyebilmektedir. Böylece gençlerin mekânda gerçekleştirdikleri sosyal aktiviteler mekânın kimliğini yeniden üretebilmektedir.

Öğrencilerin mekân tercihleri mesafe algısına göre de değişmektedir. Bir grup araştırmacının gerçekleştirdiği, resim çizdirilerek şehir deneyimi ve mekân kullanımı çözümlemesinin yapıldığı araştırmada, üniversiteye yakın olan (hemen hemen 10 dakikalık mesafede) mekânların daha fazla tercih edildiği gözlemlenmiştir (SáMarques ve diğerleri, 2011: 20). Mesafenin arttığı yerlerde ise yoğunluğun giderek azaldığı görülmüştür. Bu bilgiler ekseninde, mekâna olan yoğun katılım ile okul programının örtüştüğü tespit edilmiştir. Bu şekilde bir mekân kullanımı, kültür ve boş zaman dinamikleri ile yakından ilişkili olduğu kadar gençlik kültürü ile de yakından ilişkilidir. Ayrıca öğrencilerin tercih ettikleri mekânlar sembolik dünyanın bir uzantısı ve büyük sosyal mekânın bir parçası olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bunların yanı sıra, gençlerin kamusal alanda nerelerde toplandıkları araştırmalara dâhil edilen bir diğer konudur. Gençlerin toplandıkları yerlerin mekânsal karakterleri incelenerek sosyal aktiviteleri hakkında ipuçları elde edilmektedir. Örneğin; Zako'nun çalışmasında gençlerin toplandıkları yerler metruk binaların bulunduğu sokaklar ve caddelerdir ve bu toplanmalardan kaynaklanabilecek problemlili sosyal aktivitelerin altı çizilmektedir (2009). Araştırmaya göre; gençlerin anti-sosyal aktivitelerini (vandalizm, sarhoş tavırlar, uyuşturucu) gerçekleştirdikleri toplanma yerleri, yaşanılabilirliğe zarar vermekte ve bu durum bahsi geçen bölgelerde suçta elverişli bir ortam yaratmaktadır. Bu bağlamda, gençlerin toplanma alanları çeşitli sonuçları da beraberinde getirmektedir. Ayrıca araştırmaya göre; gençlerin toplandıkları alanlar kamusal alan olmasına rağmen, ilişkilerini geliştirdikleri ve anti-sosyal aktivitelerini gerçekleştirdikleri yerler çevre sakinleri tarafından gözlemlenmesi çok kolay olmayan yerlerdir. Bu yüzden anti-sosyal aktiviteleri gerçekleştirmek isteyen gençler, görece daha küçük ve yoğun mekânları tercih etmektedirler (Zako, 2009).

Sonuç olarak, gençler geniş bir kesimi kapsayan ve kültürel geçişe en fazla açık olan gruptur. Bu grubun gündelik yaşamda kamusal alanı nasıl kullandığı ve hangi kamusal alanlarla kendilerini özdeşleştirdikleri ise üzerinde durulması gereken hususlardır. Gençlerin yetişkinlerden farklı bir sosyal etkileşim sürecine sahip olmasının ve sosyal etkileşimin yoğun olduğu üçüncü yerlerde, özellikle de kafelerde geçirdikleri vaktin kimlik oluşumunda etkili olduğu söylenebilir. Buna paralel olarak, gençlerin sosyal ve sembolik sermayelerine göre vakit geçirdikleri üçüncü yerler de değişiklik gösterebilmektedir. Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda; üçüncü yerleri gençlerin kullanımları ve hayatlarındaki yeri açısından inceleyerek daha önce ele alınmayan bir alanın temelini atılması ve sosyoloji disiplinine önemli bir katkı sağlanması düşünölmektedir.

3. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

3.1. Araştırmanın Amacı ve Araştırma Soruları

Üçüncü yerler, zaman ve yer kullanımı açısından bireylerin tercihlerini simgeleyen yerlerdir ve dolayısıyla bireylerin sosyal ve sembolik sermayeleri hakkında ipuçları vermektedirler. Yere ve zamana göre değişiklik gösteren aktiviteler, sosyal etkileşimlerin çözümlenmesinde önem teşkil etmektedir. Teorik altyapının da gösterdiği üzere üçüncü yerler, sosyal etkileşimin özellikle gençler arasında en yoğun olduğu yerlerdir. Bu araştırmada, kültürel geçişe açık olan gençlerin yoğun olarak kullandığı kafeler, sosyal etkileşimlerin yaşandığı ve sosyal ve sembolik sermayenin sergilendiği mekânlar olmaları açısından incelenmiştir. Gençlerin gündelik yaşamda kamusal alanı nasıl kullandığı ve hangi kamusal alanlarla kendilerini özdeşleştirdiği, üzerinde durulması gereken önemli hususlardandır. Hangi mekânlarda ne kadar vakit geçirildiği ve hangi sosyal ağ bağlarına sahip olduğu, bireylerin sosyal ve kültürel kimliklerini okumayı sağlamaktadır. Bu bağlamda, üçüncü yerlerden biri olan ve gençlerin sosyalleşmek için tercih ettiği yerlerden biri olan kafeler, toplumsal ilişkilerin ve etkileşimlerin aldığı yeni biçimlerin, dolayısıyla toplumsal değişimin gözlemlenebilmesi açısından sosyolojik bir incelemeye/analize konu olmayı hak eden mekânlardır. Bireylerin bir yerde geçirdikleri zamanın artması, bağlılığı artırarak yeri sahiplenmelerini ve yerin müdavimi olmalarını sağlamaktadır. Başka bir ifadeyle; her kafe farklı bir sosyal ve kültürel iklimi sahiptir ve bu; oraya ait olma, bölgesellik, sosyalleşme ve sosyal ağ fırsatları, grup olma hissi ile doğrudan ilişkilidir. Sosyal bütünleşmeyi sağlayan bu yerler, kültürel ve sosyal anlamda dönüşümün birer parçası haline gelmekte ve sosyolojik analizin ilgi alanına girmektedirler.

Üçüncü yerler ve gençlerin yer kullanımı arasındaki ilişkiyi sosyal ve sembolik sermaye açısından irdelemeye çalışan bu çalışma, yerlerin günümüzde sosyal etkileşimi ne yönde etkilediğini ve pekiştirdiğini sorgulamayı amaçlamaktadır. Bunun için de çalışma, gençlerin sosyal etkileşimini üçüncü yerler faktörü temelinde incelemeyi ve üçüncü yerlerin ve sosyal sermayenin teorik altyapısını kafeler kapsamında konumlandırmayı hedeflemektedir. Araştırmada üçüncü yerlerin orta ve yükseköğrenim gençleri için hangi anlamları ve işlevleri taşıdığına sorgulanması

yapılmış olup gençlerin kafeleri sosyal-kültürel ağları ve sosyal etkileşimi bağlamında nasıl kullandıklarına dair irdelemeler yapılmıştır. Araştırmadaki temel sorunsalın yanı sıra ele alınan diğer sorular ise şu şekildedir:

1. Üçüncü yerlerin gençler için taşıdığı anlam ve işlevler öğrenim düzeyine (orta ve yüksek) göre anlamlı bir değişim göstermekte midir?
2. Orta ve yükseköğrenim gençlerinin üçüncü yerlerle ilgili deneyimleri onların okul, aile ve sosyal ağ bağlarını ve sermayelerini nasıl etkilemektedir?
3. Orta ve yükseköğrenim gençlerine hitap eden kafeler hangi benzer ve farklı özellikleri taşımaktadırlar?

Bu bağlamda, oluşturulan yarı yapılandırılmış gözlem ve görüşme formu ile konuya açıklık getirilmeye çalışılmıştır. Yapılan bu araştırmanın sosyoloji disiplini içinde en az beş özgün boyutu bulunmaktadır:

- * Üçüncü yer kullanımının orta ve yükseköğrenim gençleri üzerindeki etkilerinin karşılaştırmalı olarak incelenmesi.
- * Kafeler örneği üzerinden gerçekleştirilmesi,
- * Türkçe literatür çoğunlukla geçmişteki kahvehane kültürüne odaklanırken, bu araştırmanın güncel trend olarak yer alan kafelere sosyolojik bir perspektifle yaklaşması.
- * Literatürde çoğunlukla olumlu etkileri vurgulanan üçüncü yerlerin gençler üzerindeki muhtemel olumsuz etkilerini de araştırmayı amaçlıyor olması.
- * Üçüncü yerlerin gençler üzerindeki etkilerini çevre (periphery) kentler (Balıkesir) bağlamında incelemesi.

3.2. Metodolojik Yaklaşım

Yüksek lisans tezi olarak hazırlanan bu araştırma etnografik, fenomenolojik bir yaklaşım ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmada elde edilen veriler, yarı-yapılandırılmış gözlem ve görüşme formu kullanılarak toplanmıştır. Veriler mevcut kuram ve düşünceler bağlamında, kurumsal tartışma bölümlerinde öne sürülen görüşler ışığında geliştirilmiş bir araştırma modeli çerçevesinde irdelenmiştir. Tezin teorik çatısını oluşturan kuramsal boyut; üçüncü yerler, kafeler, zaman ve mekân,

sosyal ve sembolik sermaye ve gençlik üzerine oluşturulmuş literatüre dayanmaktadır.

Araştırma, nitel araştırma geleneği çerçevesinde inşa edilmiştir. Etnografik ve fenomenolojik bir yaklaşım benimsenmiştir. Buna uygun olarak veri toplama araçları, yarı-yapılandırılmış gözlem ve görüşme tekniklerinden oluşmaktadır. Araştırma, Balıkesir'in Altieylül ve Karesi ilçelerinde yer alan ve müdavimleri çoğunlukla gençlerden oluşan 18 kafede gözlem yapmayı ve yaklaşık 20 ortaöğretim ve 20 yükseköğretim genciyle mülakat yapmayı amaçlamaktadır. Teorik altyapı ile araştırmada yer kullanımının sosyal etkileşim, sosyal ve sembolik sermaye üzerinde nasıl bir rol oynadığı sorgulanmaktadır. Araştırma, Balıkesir ilinin Altieylül ve Karesi ilçeleri ile sınırlandırılmıştır. Araştırmanın bu ilçeler ile sınırlandırılmasının sebebi ise Balıkesir Üniversitesi'nin merkez kampüsünün Altieylül ilçesi sınırları içerisinde yer alması ve yoğun bir öğrenci nüfusunun bu bölgede ve hemen yakınındaki Karesi ilçesinde boş zamanlarını geçiriyor olmasıdır.

Araştırmada kullanılan nitel araştırma, toplumsal yaşamda insanların davranışlarını anlama ve yorumlama açısından önemli katkılar sağlamaktadır. İnsanların yaşadıkları olaylara, mekânlara ve gündelik rutinelere dair algılarını, görüş ve düşüncelerini kendi hayatlarına nasıl yansıttıklarını inceleyen nitel araştırma yöntemi, bireyler hakkında daha detaylı bilgi sahibi olmayı ve yorumlamayı sağlamaktadır. Elde edilen nitel veri, birey davranışlarının öznel doğası ve algısal yapısını ortaya koyarak gündelik pratikleri anlamlandırmaya ve araştırılanların iç dünyasına girebilmeye imkân vermektedir (Kümbetoğlu, 2012: 45). Nitel araştırma yöntemlerinin parçası olan etnografya, kültür ve gündelik hayatın anlamına yoğunlaşan bir araştırma yöntemidir. Etnografya, bireyleri ya da toplumu buldukları ortam ve koşullarda takip ederek, onların ilişki ve davranışlarını incelemektedir. Bu araştırma yönteminin amacı belirli bir grubun kültürünü tanımlamak ve yorumlamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 76) ve bu, gündelik pratikleri ve algıları incelemek için en uygun yöntemdir. Etnografyada veri toplama araçlarının en az ikisi kullanılır ki bu genellikle görüşme ve gözlemdir. Böylelikle kapsamlı bir bilgi akışı sağlanır. Nitel araştırma yöntemlerinin parçası olan fenomenoloji ise olgulara odaklanan bir yöntemdir. "Olgular yaşadığımız dünyada olaylar, deneyimler, algılar, yönelimler, kavramlar ve durumlar gibi çeşitli

biçimlerde karşımıza çıkabilmektedirler” (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 78). Olgulara ilişkin yaşantıları ve anlamları ortaya çıkarmak önemlidir ve bunun için de görüşme kullanılır. Fenomenolojide gözlem, görüşmelerin temelini oluşturur ve destekleme amacıyla ek bir veri toplama aracı olarak kullanılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 81). Yaşantıları ve anlamları ortaya çıkarmaya yönelik olan fenomenolojide birey temelli bir veri analizi söz konusudur ve elde edilen bulguların ilgili bireyin özellikleri çerçevesinde algılanması ve yorumlanması amaçlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 81).

3.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Literatür taraması ve saha çalışması olmak üzere iki aşamada gerçekleştirilen bu araştırmanın evrenini; kafeleri kullanan gençler oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında Balıkesir ilinin tüm kafeleri ele alınmamıştır. Balıkesir’deki kafe müdavimlerinin oluşturduğu evren, Altıeylül ve Karesi ilçeleri ile sınırlandırılmıştır. Araştırmaya sadece bu ilçelerdeki kafe müdavimlerinin dâhil edilmesinin ise birkaç nedeni bulunmaktadır. Altıeylül ilçesi Balıkesir Üniversitesi’nin ana kampüsünü barındırması sebebiyle dâhil edilirken Karesi ilçesi kampüse yakın olması sebebiyle tercih edilmiştir. Her iki ilçe de gençlerin yoğun olarak kullandıkları kafeleri barındırmaktadır. Tahmini olarak 150 kafeye sahip olan bu iki ilçede araştırmanın gözlem aşamasında yoğun genç nüfusuna hâkim yerler tespit edilmiş, 18 kafede 40 gözlem yapılmıştır. Gözlem yapılan kafelerin içinden öğrenci nüfusu açısından diğerlerinden görece daha yoğun oldukları tespit edilen 12 kafe seçilmiş ve bu kafelerde gençlerle görüşmeler yapılmıştır.

Araştırmanın örneklemini ise Altıeylül ve Karesi ilçeleri kapsamında bulunan kafelerde vakit geçiren gençler oluşturmaktadır. Araştırmada maksimum çeşitlilik örnekleme kullanılmıştır. Bu örneklemden amaç genelleme yaratmak değil, çeşitlilik gösteren durumlar arasında ne tür ortaklıkların ya da benzerliklerin var olduğunu bulmaktır. Bu bağlamda, araştırmada 12 kafede toplam 40 genç ile görüşme yapılmıştır. Görüşmecilerden 20 genç lise öğrencisi iken 20 genç üniversite öğrencisidir. Lise öğrencilerinin 14’ü kız 6’sı erkek, üniversite öğrencilerinin 11’i kız 9’u erkek olmak üzere toplamda 25 kız 15 erkek öğrenci ile görüşülmüştür.

3.4. Araştırma Tekniği ve Uygulama

Araştırmanın şekillendirilmesi sırasında araştırma sahasına dâhil edilecek kafeler, çeşitli tarihlerde ziyaret edilerek bu bölgeler hakkında ön bilgiler toplanmıştır. Gençlerin yoğunlukla vakit geçirdikleri kafelerde yarı-yapılandırılmış gözlem formu kullanılarak katılımsız gözlemler gerçekleştirilmiştir. Farklı güzergâhlarda bulunan 18 kafede farklı gün ve zamanlarda olmak üzere toplamda 40 gözlem yapılmıştır. Gözlemlerden elde edilen ön bilgiler ile yarı-yapılandırılmış mülakat formları hazırlanmış ve belirlenen kafelerde müdavimlerle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın görüşme aşamasında ise gözlem yapılan kafelerden en yoğun genç nüfusuna sahip olanlar seçilmiştir. Gözlem (18 kafe) ve görüşme (12 kafe) aşamasında kullanılan kafelerin isimleri şöyledir:

- Alsancak Kafe,
- Armoni Kafe,
- Kafe Aspar,
- Cafemizz Kafe,
- Çatı Kafe,
- Jazz Kafe,
- Kaşif Kafe (İki farklı güzergâhta gözlem yapılmıştır.),
- Midplus Kafe,
- Paşa Kafe,
- Sultans Kafe,
- Single Kafe,
- David People,
- Kafe Cine,
- Kafe Name,
- Şehir Kahvesi,
- Kahve Deryası,
- Irmak ve Aslı Kafe.

Araştırmada geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu, bizzat araştırmacının yüz-yüze yaptığı görüşmelerle gerçekleştirilmiştir. Görüşme formundaki sorular, anket gibi sabit bir düzene sahip olmayan yarı-yapılandırılmış görüşme formu ile katılımcılara sorulmuştur. Sahada katılımcıların verdiği cevaplara

bağlı olarak farklı yönlerin üzerine gidilerek araştırmanın kapsamı genişletilmiştir. Görüşme esnasında ses kaydı nadiren yapılmış katılımcıların çoğu ses kayıt cihazının çalışmasını istememişlerdir². Bu sebeple de sadece 6 görüşme kayıt altına alınmış, geri kalan görüşmelerde not almakla yetinilmiştir.

Araştırmanın uygulama aşaması, 2015 yılının Eylül-Ekim ayları içerisinde gerçekleştirilmiştir. Ön çalışma ile gençlerin yoğun olduğu kafeler tespit edilmiş ve gözlem ve görüşmeler gerçekleştirilmiştir. 2015 yılının Eylül-Ekim ayları içerisinde uygulama aşaması gerçekleştirilen araştırmadan elde edilen veriler, çözümlenmeleri yapıldıktan sonra nitel araştırma yöntemine uygun olarak Maxqda 12 programında kodlanmıştır. Kodlanan veriler belirli başlıklara ayrılmış ve görüşme ve gözlemlerin derinlemesine anlamlandırılması sağlanmıştır.

² Araştırmada 34 katılımcı ses kayıt cihazının kullanılmasını kişisel sebeplerden dolayı istememiş ve görüşmelerde not tutulmuştur.

4. BULGULAR

Üçüncü yerler, sosyal iletişim, sosyal ve sembolik sermaye arasındaki ilişki Balıkesir'in Altieylül ve Karesi ilçelerinde orta ve yükseköğrenim gençlerinin yoğunlukla kullandıkları kafelerde kafeleri nasıl tanımladıkları, nasıl kullandıkları sosyal ağlar ve sermayeleri üzerinden incelenmiştir. Nitekim gençlerin en fazla ilgi gösterdikleri üçüncü yerlerden biri olan kafeler; özerk mikro alanlar oluşturma, sosyal ve sembolik sermaye aracılığıyla bireylerin kendilerini tanımlama ve gündelik yaşamda sosyal iletişimlerini farklı araçlarla geliştirme kapsamında sosyolojik bir incelemeyi mümkün kılmaktadır.

4.1. Gündelik Yaşamda Bir Üçüncü Yer: Kafe

Gençler gündelik yaşamlarında zamanlarının önemli bir bölümünü geçirdikleri kafelerde sosyal bir zaman üretmektedirler ve ürettikleri bu zaman onların sosyal yaşantıları hakkında ipuçları vermektedir. Nitekim hangi kafeye gittikleri, orada ne kadar vakit geçirdikleri bu kapsamda ele alınması gereken konulardır. Araştırmada gençlerin hayatında kafenin nerede olduğunu ve hangi amaçlarla kullanıldığını anlamak için çeşitli sorular sorulmuştur.

4.1.1. Kafede Geçirilen Zaman

Hem orta hem de yükseköğrenim öğrencileri ile yapılan araştırmada, kafelere gitme sıklığı lise ve üniversite öğrencileri arasında farklılıklar göstermektedir. Araştırmada elde edilen veriler ışığında; üniversite öğrencilerinin lise öğrencilerine göre kafe tercihinde daha seçici oldukları gözlemlenmiştir. Lise öğrencilerinin yarısından fazlasının haftanın her gününde gittiği kafeler, üniversite öğrencilerinin cevaplarında en fazla haftada 3 gün olarak belirtilmiştir.

Katılımcıların kafeye hangi sıklıkta gittiklerine ilişkin soruya verdikleri cevaplar incelendiğinde ise farklı ayrıntılar dikkat çekmektedir. Tablo 1'de görüldüğü üzere 'Haftanın her günü' kafeye gittiğini söyleyen lise öğrencileri üniversite öğrencilerine göre oldukça fazladır. Bunun önemli etkenlerden biri lise öğrencilerinin görüşmeler esnasında sık sık dile getirdikleri 'kentte yapılacak başka

bir faaliyetin olmaması'dır. Üniversite öğrencilerinin gerek üniversite içinde fazladan vakitlerinin olması gerek yurt/öğrenci evlerinde başka aktiviteler yapabilme şansı varken lise öğrencilerinin sadece kafe gibi bir üçüncü yerde uzun süre oturma, bir şeyler yapabilme ve sosyalleşebilme şansları vardır. Başka bir deyişle; lise öğrencileri açısından kafeler dışında uzun süreli sosyalleşebilecek başka bir yer bulunmamaktadır. Bu yüzden 'haftada en fazla 2 gün' kafeye gittiğini söyleyen üniversite öğrencileri araştırmada daha fazla yer almıştır. Ayrıca üniversite öğrencilerinde il dışında okumanın getirmiş olduğu harçlık yetiştirememesi durumu kafelere fazla gitmemeye sebep olmaktadır.

Tablo 1: Öğrencilerin Kafeye Gitme Sıklığı

LİSE ÖĞRENCİLERİ		ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİ	
Kafeye Gitme Sıklığı	Öğrenci Sayısı	Kafeye Gitme Sıklığı	Öğrenci Sayısı
Haftanın her günü	12	Haftanın her günü	4
Haftada 4 gün	3	Haftada 3 gün	7
Haftada 2 gün	5	Haftada en fazla 2 gün	9

Lise ve üniversite öğrencilerinin kafeye gitme sıklığındaki farklılık kafeye gidilen saatlerde de kendini göstermektedir. Üniversite öğrencisinin zamanı kullanma kültürü ile lise öğrencisinin zaman kullanma kültürü farklıdır. Lise öğrencilerinin okul saatlerinin belli olması ve ebeveynleri tarafından kontrol edilmesi, onların sadece okul çıkış saatlerinde sınırlı zaman diliminde kafede vakit geçirmelerine sebep olmaktadır. Tablo 2'de görüldüğü üzere üniversite öğrencilerinin kafeye gitmeyi tercih ettiği saatler ise lise öğrencilerine göre günün ileri saatlerini kapsamaktadır. Öğrencilerin hem akşam saatlerinde okul programlarının bitmesi hem de ailelerinden ayrı bir şehirde yaşamının getirdiği giriş çıkışlarının tam manası ile kontrol edilmemesi kafelere gidiş saatlerini de günün ileri saatlerine itmektedir. Bu da gösteriyor ki gün içerisinde kafenin kullanım zamanlarında profil açısından bir ayrışma söz konusudur.

Tablo 2: Öğrencilerin Kafeye Gittiği Saatler

LİSE ÖĞRENCİLERİ		ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİ	
Gidilen Saatler	Öğrenci Sayısı	Gidiler Saatler	Öğrenci Sayısı
Okul çıkış saatinde (15.00-17.00)	18	Öğleden Sonra	5
Öğlen	1	Akşamüstü	13
Akşam	1	Gece	2

Tabloda da görüldüğü üzere üniversite ve lise öğrencilerinin gün içinde farklı saatlerde gerçekleştirdikleri kafeye gidiş saatleri, kafede geçirilen zaman diliminde değişiklik göstermektedir. Lise öğrencilerinin kafede geçirdikleri zamanın üniversite öğrencilerine oranla oldukça fazla olduğu görülmektedir ve kafede geçirilen zaman, lise öğrencilerinde uzun ve niteliksiz bir hale dönüşmektedir. Öğrencilerin bir kafede iki saat geçirdikten sonra kafe değiştirerek aynı süreyi başka bir kafede daha geçirmeleri söz konusudur. Örneğin; bir öğrenci bu konuda şu sözleri dile getirmiştir: “En fazla 2 saat harcarım bi kafede. Ama ardından başka bi kafede 2 saat daha otururum. Toplamda 4 saati bulur kafede harcadığım vakit” (Görüşmeci 1, lise öğrencisi, erkek). Aktarılan bu ifade, lise öğrencilerinin kentte yapacakları tek aktivite olarak gözüken kafede zaman geçirmeye ayırdıkları zamanın verimsiz ve boşa geçtiğini göstermektedir. Üniversite öğrencilerinin geçirdikleri vakit ise gündelik yaşamda mola vermeye daha yatkındır; öğrencilerin genellikle dile getirdikleri şey ‘bir şeyleri içecek kadar oturmak’tır. Kafe, gün içerisinde lise öğrencileri için bir amaçken üniversite öğrencileri için bir araç niteliğindedir ve kafede geçirdikleri zaman da bunun bir göstergesidir.

Tablo 3: Öğrencilerin Kafede Geçirdiği Zaman

LİSE ÖĞRENCİLERİ		ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİ	
Ne Kadar Zaman Geçiriyor?	Öğrenci Sayısı	Ne Kadar Zaman Geçiriyor?	Öğrenci Sayısı
3-5 saat	12	1-2 Saat	14
1-2 saat	8	3 Saat	6

4.1.2. Neden Kafe?: Arkadaşlarla Olmak - Sohbet Etmek

Kafe, sosyalleşme odaklı üçüncü yerlerden biridir ve sohbet temelli bir yer olarak karşımıza çıkmaktadır. Günümüz toplumunda meydana gelen değişimlerin kafenin içeriğini değiştirip değiştirmediğini anlayabilmek için katılımcılara kafeye gelme amaçları sorulmuştur. Nitekim gözlemler sırasında gençlerin kafede sohbetten ziyade telefonlarla ilgilendikleri görülmüş ve bu sorunun sorulması elzem hale gelmiştir. Bu bağlamda gençlerin cevapları incelendiğinde; lise ve üniversite öğrencilerinde farklılıkların yanı sıra cevaplardaki yoğunlukların da dikkat çekici olduğu görülmektedir.

Tablo 4: Kafeye Gelme Amacı

LİSE ÖĞRENCİLERİ		ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİ	
Amaç	Öğrenci Sayısı	Amaç	Öğrenci Sayısı
Arkadaşlarla olmak	9	Sohbet	17
Sohbet	5	Vakit öldürmek	2
Vakit öldürmek	4	Kafa dağıtmak	1
Atıştırma	2		

Kafelerin temel işlevlerinden biri olan 'atıştırma', lise öğrencilerinin cevaplarında en son amacı sergilerken üniversite öğrencilerinin cevaplarında yer dahi alamamıştır. Bu da kafenin görünürde bir atıştırma yeri olduğunu ama sosyal hayatta bu anlamı yüzeysel olarak içerdiğini ve sosyal bir anlama dönüştüğünü göstermektedir. Cevapların yoğunlaştığı 'arkadaşlarla birlikte olmak', 'sohbet' ve 'vakit öldürmek' başlıkları liseli gençlerin kafeleri ne için kullandığını gözler önüne sermektedir. Bu nedenle denilebilecek şey; lise öğrencilerinin kafeleri yalnızken değil grup halinde kullanmayı tercih ettikleridir. Kafenin zaman öldürmek ve sadece bir şeyleri geçiştirmek için kullanılıyor olması liseli gençler örneğinde önemli bir yere sahiptir. Lise öğrencilerinin kafeyi vakit öldürmek için tercih etmelerinin en önemli sebebi, kendilerinin görüşmeler sırasında da sık sık dile getirdikleri gibi Balıkesir'de başka bir faaliyetin olmamasıdır. Bu anlamda kafeye gitme eylemi, lise öğrencileri arasında vakit geçirebilecek ve niteliği olmayan bir aktivite olarak karşımıza çıkmaktadır. Verilen cevaplar gözlemlerle birlikte düşünüldüğünde; lise öğrencilerinin kafeyi sadece zamanı geçirmek için, sohbet odaklı olmayan, telefonun ihtiyaç duyduğu internet kullanımını için tercih ettikleri fark edilmektedir.

Üniversite öğrencilerinin vermiş olduğu cevaplarda ise sohbet temel amacı oluşturmaktadır ve kafe bu kelime ile eşleştirilmektedir. Lise öğrencilerinde birliktelik anlayışı ön planda olup nitelikli bir içerik yer almazken, üniversite öğrencilerinde sadece birliktelik değil nitelikli bir içerik olan muhabbet de kafenin içeriğine eşlik etmektedir. Üniversite öğrencilerinin sohbete bu denli önem vermeleri, kafede edilen muhabbetin kendilerini rahatlatmasının yanı sıra gündelik yaşamda kafeyi bir ‘mola’ gibi gördüklerini göstermektedir. Nitekim kafelerde, lise öğrencilerinde telefon kullanımının, üniversite öğrencilerinde ise hararetli konuşmaların yaygın olduğu gözlemlenmiştir. Bu da lise öğrencilerinin aksine üniversite öğrencilerinin kafeyi zaman geçirmek amacıyla kullanmadıklarını göstermektedir.

Tablo 5: Kafenin Hangi Özelliklere Sahip Olması Gerekliyor?

LİSE ÖĞRENCİLERİ		ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİ	
Özellikler	Öğrenci Sayısı	Özellikler	Öğrenci Sayısı
Ortam	6	Ucuz ve kaliteli hizmet	6
Profil Tercih	4	Kaliteli sosyal ortam	6
İnternet	4	İnternet	2
Konum	3	Sessiz sakin	2
Fiyat (Ucuz olmalı)	2	Konum	2
Tasarım	1	Menü	2

Tablo 5’te görüldüğü üzere kafelerde bulunması gereken nitelikler, öğrenci kategorilerine göre farklı cevap kümelerini içermektedir. Lise öğrencileriyle yapılan görüşmelerde talepler; kafe ortamının iyi olması, kafeyi tercih eden bireylerin ‘düzgün’ olması ve internet erişimi üzerinde yoğunlaşmaktadır. Kafe ortamının iyi olması, öğrenciler için farklı anlamlara sahiptir. Örneğin; bir öğrenci bu durumu “Garsonların zırt pırt başımıza gelmediği bi kafe ortamı olmalı ki rahat rahat kafede saatlerce oturabileyim” (Görüşmeci 20, lise öğrencisi, kız) şeklinde açıklarken bir başka öğrenci de “Sosyal ortamın iyi olması gerekli. Böylece kafede rahatça vakit geçirebilirim” (Görüşmeci 8, lise öğrencisi, kız) şeklinde açıklamıştır.

Literatürde üçüncü yerler kimseyi dışlamayan kapsayıcı yerler olarak tanımlanmıştır; fakat lise öğrencilerinin vermiş olduğu cevaplarda kafe dışlayıcı bir içeriğe sahiptir. Lise öğrencilerinin talepler konusunda üzerinde durduğu nitelik

kafeye gelenlerle ilgilidir. Bu nitelik ise dış görünüşlerinin iyi olmasını kapsamakta ve öğrencilerde etiketleme/dışlama kavramının yaygın olduğunu göstermektedir. Örneğin; bir lise öğrencisi “Kafeye düzgün olanlar gelmeli, düzgün derken dışarıdan düzgün görünen tiplerin gelmesi gerekiyor benim için” (Görüşmeci 15, lise öğrencisi, kız) ifadeleri ile tercih ettiği kafeye gelebilecek profilin kapsamını sunmuş ve kamusal bir alana ‘düzgün’ insanların gelmesi gerektiğini vurgulamıştır. Bir başka öğrenci ise “Yaşlıların gelmediği bi yer olmalı, hep gençlerin, genç yakışıklıların olduğu bi yer olmalı” (Görüşmeci 11, lise öğrencisi, kız) ifadelerini kullanırken kafeye gelmesi gereken birey profilini yaş kriteri üzerinden tanımlamıştır. Tüm bu ifadelerde ortak olan, öğrencilerin kamusal alan olan bir yerde bir grubu ötekileştirerek dışlama pratiği sergilemeleridir. Kafeye gelecek insanların ‘düzgün’ olması, ‘iyi’ giyimli olması hatta sadece gençlerden ibaret olması gerektiği belirtilirken bu özelliklere sahip olmayan grup dışlanmaktadır. Bu bilgiler ekseninde, kafeler öğrenciler arasında gençlerin yeri/yaşlıların yeri olarak tanım farklılığını içermekte ve ötekileştirme pratiğine dair örnekler sunmaktadır.

Üniversite öğrencilerinin vurguladığı özellikler incelendiğinde ise lise öğrencilerinin net olmayan ve dışlayıcı ifadelerinin aksine daha özel nitelikler karşımıza çıkmaktadır. Lise öğrencilerinin bahsetmediği ucuz yer anlayışı üniversiteli öğrencilerinin üzerinde durduğu bir özelliktir; fakat bu cevaplarda dikkat çeken bir diğer unsur da ucuz yer anlayışının aynı zamanda kaliteli de bir yer anlayışına sahip olması gerektiğidir. Öğrencilerden birinin “Kafe ucuz olacak ama ucuz olurken kaliteden de ödün vermeyecek” (Görüşmeci 21, üniversite öğrencisi, erkek) ifadesi üniversite öğrencilerinin ucuzluğu ve kaliteyi bir arada bulmayı beklediklerini göstermektedir. Üniversite öğrencileri arasında üzerinde durulan ikinci özellik ise kaliteli sosyal ortamdır. Öğrenciler için sohbet amaçlı kullandıkları kafede bunu rahatlıkla gerçekleştirebilecekleri ve onları rahatsız etmeyecek yerlerin olması önem arz etmektedir.

4.1.3. Kafe Ders Çalışma Yeri Olabilir mi?

Kafeler kimi zaman ders çalışmak için kullanılarak farklı bir işleve ev sahipliği yapmaktadır. Görüşmelerde öğrencilerin ders çalışma konusunda vermiş oldukları cevaplarda ise kafe ders çalışmak için tercih edilen bir yer değildir. Nitekim

kafeleri işletenler açısından da ders çalışan öğrenciler masa işgali ve kârı azaltan bir etken olarak görüldüğü için bazı kafelerde ders çalışmak yasaktır. Araştırma sonucunda; üniversite öğrencileri ders çalışmak için kafeleri kullanmazken lise öğrencileri nadiren kullanmaktadır. Öğrenciler için sakin ve sessiz yerlerde ders çalışılması gerektiği dile getirilip kafenin bu amaca uygun bir ortama sahip olmadığı belirtilmiştir. Konuyla ilgili öğrencilerden biri “Ders çalışmam, kafe benim ders çalışma anlayışıma uymuyor. Bana göre sakin ve yalnız yerde ders çalışılır” (Görüşmeci 14, lise öğrencisi, erkek) ifadelerini kullanırken başka bir öğrenci “Aslında derste görmüştük, gürültülü alanda çalışmak bi karakter özelliği, herkesin beyni buna uygun değil bir de o var. Ama ben çalışmam. Gürültülü yerde çalışacak yapıda değilim” (Görüşmeci 5, lise öğrencisi, erkek) sözleri ile gürültülü ortamda ders çalışmanın kişisel bir yatkınlık olduğunu belirtmiştir. Lise öğrencilerinde kişisel yatkınlık ve gürültülü ortam sebep gösterilirken üniversite öğrencilerinde kafe ortamının ders çalışmaya yatkın olmadığı ama sohbet etmeye daha yatkın olduğu söylenmiştir:

“Muhabbet etmekten derse zaman kalmıyor o amaçla gelsek bile muhabbet ağır basıyor, ortam müsait buna. Ama kafe çalışılacak bir yer değil zaten gürültülü bir yer kafe” (Görüşmeci 35, üniversite öğrencisi, kız).

“Kafeyi pek tercih etmiyorum ders çalışmak için. Ders çalışmaya gitsek bile ders çalışmadan geri dönüyoruz, sohbet ağır basıyor” (Görüşmeci 36, üniversite öğrencisi, kız).

“Kafede ders çalışmak pek mümkün değil. O ortamda ders çalışmak isteği gelmiyor. Gelmiş olsa bile geri gidiyor. Sohbetli ortam dururken ders çalışmak niye? Zaten kafe çalışılacak yer değil. Konsantrasyonu sarsıyor” (Görüşmeci 37, üniversite öğrencisi, kız).

Görüldüğü üzere öğrenciler kafeye ders çalışma amacıyla gitmiş olsalar bile kafe ders çalışmak için ideal bir yer olamamaktadır. Öğrencilerden biri sosyalliğin cazip geldiğini söyleyerek konuyu şu şekilde açıklamıştır: “Hayır 40 yılın başında çıkıyorum ne dersi diyorum ama her zaman da gidiyorum kafeye. Sosyalliğin olduğu

yerde ders çalışılmaz bence ve bu yüzden ben çalışmıyorum” (Görüşmeci 34, üniversite öğrencisi, kız).

Tablo 6: Kafede Ders Çalışma

LİSE ÖĞRENCİLERİ		ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİ	
Kafede Ders Çalışma	Öğrenci Sayısı	Kafede Ders Çalışma	Öğrenci Sayısı
Çalışmam	13	Çalışmam	18
Çalışırım	7	Çalışırım	2
-Ama Verimli Olmuyor	4		

Lise öğrencilerinin çoğunlukta olduğu kafede ders çalışabilenlerse gerçekleşen çalışmayı verimli bulmamaktadır. Katılımcılardan birinin “Geçen gün test çözüm dedim, çözemedim, çok gürültülü bi yer kafe, o amaçla gitsen bile yararı olmuyor” (Görüşmeci 7, lise öğrencisi, kız) ifadeleri kafeye ders çalışma amacıyla gidilmiş olsa dahi bunun kafedeki ortama uymadığını ve verimli bir çalışma olmadığını göstermektedir.

Fotoğraf 1: X Kafe, Ekim 2015

(Kafede ders çalışmanın yasak olduğu masaların üzerine asılan bu yazı ile duyurulmaktadır.)

Araştırmada kafelerin ders çalışmayı dışlayıp dışlamadığı sorulduğunda ise üniversite öğrencileri lise öğrencilerinin aksine kafelerin ders çalışmayı dışladığını düşünmektedirler. Grupların, dışlama gerekçeleri ise birbirinden farklıdır: Lise öğrencileri kafeyi ders çalışmaktan ziyade eğlence yeri olarak tanımlayarak dışladığını düşünürken üniversite öğrencileri gürültülü ortamın ders çalışmaya müsait olmadığını, dikkat dağıtacak çok fazla etken olduğunu bu yüzden de dışladığını düşünmektedir. Özetle, kafelerin bir ders çalışma yeri olarak tanımlanıp tanımlanmaması lise ve üniversite öğrencilerinin ders çalışma anlayışı ile paralellik göstermektedir.

Tablo 7: Kafe Ders Çalışmayı Dışlıyor mu?

LİSE ÖĞRENCİLERİ		ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİ	
Çalışmayı Dışlıyor Mu?	Öğrenci Sayısı	Çalışmayı Dışlıyor Mu?	Öğrenci Sayısı
Dışlıyor	10	Dışlıyor	15
Dışlamıyor	10	Dışlamıyor	5

4.1.4. Gençlerin Kafelerden Beklentileri

Araştırmada öğrencilere kafelerde olmasını istedikleri özelliklerin neler olduğu sorulduğunda; her iki öğrenci grubunda öncelikli tercihlerin benzer olduğu görülmektedir. Öğrencilerin birinci tercihi olan geniş kafelerin nedeni, merkezdeki kafelerin çoğunlukla küçük alanlara hapsolmesi ve basık yerler olmasıdır. Öğrencilerden birinin ifadesiyle “Daha geniş kafeler olmasını isterdim. Burada masalar çok dip dibe yandakiler hemen duyuyor ne konuştuğunu, özel alanın fazla olduğu geniş kafeler olsun isterdim” (Görüşmeci 15, lise öğrencisi, kız) geniş kafelerin kafede özel alan isteminden kaynaklandığı da gözlemlenmiştir. Öğrenciler, konuşulanların kimi zaman özel olmasıyla bunun duyulmayacağı rahat ve özel bir alan talep etmektedirler.

Tablo 8: Kafe Nasıl Olmalı?

LİSE ÖĞRENCİLERİ		ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİ	
Nasıl	Öğrenci Sayısı	Nasıl	Öğrenci Sayısı
Geniş kafe	5	Geniş kafe	4
Oyun çokluğu	6	Oyun çokluğu	4
Elit ortam	3	Özel nitelikli kafe	4
Yakışıklı çocuk	2	Ekstra özellik istemeyen	3
Daha şık	1	Nazik personel	3
Ucuz	1	Canlı müzik	2
Kafede hayvana izin	1		
Ekstra özellik istemeyen	1		

Bir başka özellik, kafelerin oyun oynanacak yer şeklinde tanımlanması ile paralellik göstermektedir. Öğrenciler, kafelerdeki oyun seçeneğinin az olması (okey, tavla, kart, tabu) sebebiyle oyunların daha fazla olmasını talep etmektedirler. Bu oyunların genel olarak langırt, bilardo gibi büyük alan gerektiren oyunlar olması ilk

tercihle benzerlik göstermektedir. Ayrıca kafeyi ev dışında en fazla zaman geçirdikleri yer olarak tanımlayan lise öğrencilerinin oyun çokluğu tercihi, üniversite öğrencilerine göre daha fazladır. Kafelerde daha fazla zaman geçiren liseli gençlerin bu istekleri, geçirilen zaman dilimine göre oldukça anlamlıdır.

Araştırmada dikkat çeken bir diğer konu ise lise öğrencileri arasında kafelerin bir flört yeri olarak tanımlanmasıdır. Bu da üçüncü yerlerin sosyal yapıya göre anlam ve amaç değişikliğine uğradığını simgelemektedir. Bununla ilişkili olarak, lise öğrencilerinin elit ortam içeren kafelere ve kafeleri tercih edenlere dair talepleri de vardır. Böylelikle liseli gençler, kafedeki mekân tüketimini görünür kılmaktadırlar. Elit kafe, lise öğrencileri için modernlik simgesi şeklinde algılanmakta ve bu tarz kafelerin çoğalmasını bir statü göstergesi olarak talep etmektedirler. Başka bir deyişle; kafeler lise öğrencileri için kendilerini gösterebildikleri, marka değerine sahip yerlerde bulunarak statülerini sergileyebildikleri ve erkek arkadaş edinebilecekleri bir yer olarak karşımıza çıkmaktadır. Kafeye gelen bireyler üzerinden talepler belirten lise öğrencilerinin tutumlarının aksine üniversite öğrencileri kafe personelinin niteliği ile ilgilenmektedirler.

4.1.5. ‘Gözden Irak’ Kafeler

Araştırmanın gözlem aşamasındayken gözlemlenen gözden irak olarak nitelendirilen kafeler, gençlerin gündelik hayatlarında farklı bir işleve sahiptir. Gözden irak kafeler, konum olarak binaların en tepesinde yer alan ve içindekilerin etrafı görebildiği ama etraftakilerin kafedekileri görmelerinin zor olduğu kafelerdir. Gözlemlerin yapıldığı sırada bu tarz kafeler özellikle sevgililerin, tanıştırmak amacıyla ve ileride çift olabilecek bireylerin bir araya geldikleri yerler olarak dikkat çekmiştir. Gözlemler sırasında gözden irak kafeler; gençlerin sevgilileriyle daha rahat davrandıkları, başörtülü gençlerin başkalarının görmeyeceği bir yer olarak tanımlanması sebebiyle tercih ettikleri ve bir birlikteliğe başlamaları için arkadaşların tanıştırdıkları yerler olarak gözlemlenmiştir. Bu gözlemler araştırmanın görüşme kısmı ile de desteklenmiştir. Araştırmada gençlere kafenin gittikleri kişilere göre değişip değişmediği sorulmuş ve öğrenciler herkesin içindekilerini kolayca göremediği kafelere sevgilileri ile gittiklerini ve böyle yerlerde arkadaşlarının aracı olduğu tanışmalar düzenlediklerini belirtmişlerdir.

Tablo 9: Kafe Kişiyeye Göre Değişir mi?

LİSE ÖĞRENCİLERİ		ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİ	
Kişiye Göre Kafe	Öğrenci Sayısı	Kişiye Göre Kafe	Öğrenci Sayısı
Değişir	17	Değişir	10
Değişmez	3	Değişmez	10
DEĞİŞİR		DEĞİŞİR	
Erkek – kız arkadaş	5	Erkek – kız arkadaş	8

Araştırmada katılımcıların hemcinsleri ile farklı, sevgilileri ile farklı yerlere gittikleri gözlemlenmiştir. Bir öğrenci, “Sevgilimle daha sessiz sakin kolayca görünemeyeceğimiz yerlere giderim. Kimsenin rahatsız etmeyeceği rahat rahat oturabileceğimiz bir kafeye giderim. Ama erkek arkadaşlarla buluşunca oyunu fazla olan kafelere giderim, genelde kahveye giderim” (Görüşmeci 1, lise öğrencisi, erkek) ifadelerine yer verirken başka bir öğrenci ise “Kız arkadaşlarımla gittiğim kafeler, erkek arkadaşımıla gittiğim kafelerden farklıdır, daha sıradandır. Erkek arkadaşımıla daha şık, sessiz ve milletin bizi görüp rahatsız edemeyeceği yerlere giderim” (Görüşmeci 4, lise öğrencisi, kız) sözleri ile hem kız hem erkek öğrenciler için kafelerin hemcins ve sevgili ile gidilen kafeler olmak üzere ikiye ayrıldığına dikkat çekmektedir.

Araştırmada başörtülü gençlerin görece gözden ırak kafeleri tercih etmelerinin en önemli sebebi, birileri tarafından görülmeyi engellemektir. Üniversiteyi ailelerinin yanında okuyan ve şehrin içinde tanıdıklara, akrabalara denk gelmemek için bu tarz bir önlem aldıklarını belirten öğrencilerden biri şunları aktarmıştır: “Merkezde olup da kimsenin beni görmeyeceği yerler var burda. Öyle yerlere birilerinin beni görmesini istemeyeceğim zaman giderim. Yani eğer o biriyle görünmek istemiyorsam ya da ilk defa biriyle tanıştırlıyorsam bu tarz yerleri tercih ederim” (Görüşmeci 27, üniversite öğrencisi, kız).

Fotoğraf 2: Y Kafe, Ekim 2015.

(Yazı, gözden ırak olarak nitelendirilen kafenin masa ve duvarlarında bulunmaktadır.)

Gözden ırak olan kafelerin tercih edilmesindeki bir diğer sebep, ciddi konuların konuşulması ve bu konuşmaların herhangi biri tarafından duyulmasını önlemektir. Özellikle üniversite öğrencileri arasında yaygın olan bu düşüncenin kaynağı özel görüşmelerdir. Araştırma sırasında bir kızı bir erkekle/bir erkeği bir kızla tanıştırmak için arkadaş gruplarınca bir araya gelinen durumlar gözlemlenmiştir. Gençler, bir anlamda ‘çöpçatanlığın’ yapıldığı bu buluşmalarda belli bir süre yalnız bırakılıp sonra tekrar grup halinde toplanmaktadırlar. Gözden ırak olan bir kafede bu tarz eylemlerin gerçekleştirilmesi, bireylerin başkaları tarafından görülmesini ve durumun tanıdık/akrabalar tarafından negatif algılanmasını engellemek için olduğu belirtilmektedir. Öğrencilerden birinin de dile getirdiği üzere “Olmayacak biri ile görüşürken görünmek biraz kötü bir durum, hakkımda kötü düşünebilirler. Akrabalarım da var burda. Söylenti çıkabilir” (Görüşmeci 28, üniversite öğrencisi, kız) kafenin niteliği söylenti çıkmasını engelleyebilmektedir. Herkesin kolaylıkla görebileceği bir yerde bir erkekle/bir kızla buluşma ayarlamak tehlikeli bir eylem olarak görülebilmektedir.

Gözden ırak kafeler, kentin merkezinde farklı yerlere yerleştirilmiş çeşitliliği bol kafelerdir. Bu kafelerin çoğunda çalışan sayısı azdır. Çalışan sayısının az olduğu kafelerde sosyal mesafe daha yakın ve tanışmalar fazladır. Bunun aksine çalışan sayısının fazla olduğu kafelerde sosyal mesafe uzak ve tanışmalar da daha azdır. Çalışanların çok olması ile gelen kontrol mekanizmasının olduğu yerler ve garsonların kafe içerisinde aktif dolaşması, gençlerin tercih etmediği bir şeydir. Bu sebeptendir ki sevgililerin ve tanışmaların yoğun olduğu kafelerde çalışan sayısı azdır.

Görüldüğü üzere gözden ırak olarak nitelendirilen kafelerde mekânın kodu değişmekte ve kafeye gelenlerin farklı eylemleri ile üçüncü yer farklı anlamları barındırmaya başlamaktadır. Bu tarz kafeler, gençlere eylemlerinde özgürlüğü getirdiği gibi bireylerin (özellikle aileleri yanında üniversitede okuyan gençlerin) ‘el âlem ne der’ düşüncesi içinde hareket ederek tanışmaları görünmeyecek bir yerde gerçekleştirdikleri yerlerdir. Böylelikle gençler, kendi taktikleri ile kontrol mekanizmalarını savuşturmaktadırlar. Kentin büyükşehir olması fakat hala küçük şehir ilişki ağı olan cemaat ilişkisini ve kontrol mekanizmasını barındırması sebebiyle gençler (özellikle kadınlar) gözden ırak kafelerde görüşme ve tanışmalar düzenlemektedirler.

4.2. Melez Üçüncü Yerlerin Bir Örneği: Kafe

Günümüzde teknolojinin hızla gelişmesi beraberinde gençlerin bu alanla daha fazla ilgilenmelerini getirmiştir. Nitekim teknolojik çağın içine doğan gençlerin teknoloji ile olan yakın ilişkisi, gündelik yaşamda da yer bulmaktadır. Son dönemlerde üçüncü yerlerde internet kullanımının yaygınlaşması ile bu yerleri tercih ederken internetin önemli olup olmadığını öğrenmek ve üçüncü yerlerin sanal dönüşümünü incelemek elzem hale gelmiştir. Yapılan gözlemlerde öğrencilerin kafede sohbet etmekten ziyade telefonlara odaklanması internet üzerine sorular sorulmasını gerekli kılmıştır.

Tablo 10: Kafede İnternetin Olması Önemli Mi?

LİSE ÖĞRENCİLERİ		ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİ	
İnternetin Olması	Öğrenci Sayısı	İnternetin Olması	Öğrenci Sayısı
Önemli	13	Önemli	12
Önemli Değil	7	Önemli Değil	8

4.2.1. “İnternet: Kafede Çay-Kahve Kadar Önemli”

Tablo 10’da görüldüğü üzere araştırmada kafenin internete sahip olması gerektiğini düşünen öğrencilerin çoğunluğu oldukça dikkat çekicidir. Teknolojik aletlerin yaygınlaşması, telefonlarda kullanılan uygulamaların internet gerektirmesi ve kafe işletmecilerinin müşteri kaybına engel olmaya çalışması, kafede internet

hizmeti sunulmasını beraberinde getirmiştir. Öğrencilerin akıllı telefonlara sahip olmaları onlar için devamlı ‘çevrimiçi’ olmalarını gerektirmektedir. Konum bildirme, durum güncellemeleri ve konuşma/mesajlaşma uygulamaları ile öğrenciler kafelerdeki internete ‘kafede olması gereken bir nitelik’ olarak bakmaktadırlar. İnternet, bir öğrencinin dile getirdiği üzere “Artık kafede internetin bulunması kafede çay-kahve olması gibi bir şey. Nasıl çaysız kahvesiz kafe olmazsa internetsiz kafe de olmaz bence” (Görüşmeci 26, üniversite öğrencisi, erkek) kafedeki yiyecek içecek kadar önemli hale gelmiştir. Bir başka öğrenci de kafede internet olmasının artık bir ihtiyaç olduğunu şu sözlerle aktarmıştır: “Artık herkesin elinde akıllı telefonlar var. Eskisi gibi internetsiz kullanamıyorsun telefonu. Telefondaki her şey için internet şart ve artık internet önemli bir ihtiyaç” (Görüşmeci 25, üniversite öğrencisi, erkek).

Öte yandan, kafede internetin önem kazanmasından bahseden öğrenciler bunda en önemli etkenin iletişim ve teknoloji şirketlerinin yeterli imkânlar sunmaması olduğunu belirtmişlerdir. Örneğin; bir öğrenci “Şirketler yetersiz internet paketi sunuyor. Artık internetsiz de olmuyor, o yüzden kafede internet çok önemli” (Görüşmeci 23, üniversite öğrencisi, erkek) ifadeleri ile paket hizmetlerinin yeterli imkânlar sunmaması sebebiyle kafedeki internetin önemli olmasından bahsetmiştir.

Tablo 11: İnterneti Nasıl Kullanırlar?

LİSE ÖĞRENCİLERİ		ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİ	
Kod	Bölüm	Kod	Bölüm
Yoğun Değil	1	Yoğun Değil	2
Yoğun	12	Yoğun	10

Araştırmada internetin önemli olmasının yanı sıra, internet olduğu zaman gençlerin bunu yoğun bir şekilde kullandıkları da görülmüştür. İnternet paketinin sınırlı olması sebebiyle kafedeki interneti kullandığını söyleyen bir öğrenci, şu ifadelerle yer vermiştir: “Kafede interneti yoğun kullanırım. Sonuçta ücretsiz. Paketim olsa bile ondan çıkıp wi-fiye geçerim. İnternet paketim 10 GB olsaydı kullanmazdım. O da ihtiyaç çünkü iletişim kurmam için gerekli” (Görüşmeci 37, üniversite öğrencisi, kız). Bir başka öğrencinin görüşlerini “İnterneti yoğun olarak kullanırım. Bedava sonuçta. Bi çay iç saatlerce nete gir. Bazen kafede sessizce

oturup telefonla internetlik işlerimizi hallettiğimiz bile olur” (Görüşmeci 26, üniversite öğrencisi, erkek) şeklinde ifade edişinde görüldüğü gibi, kafede bir çay ile sınırsız olan internete girebilme hakkı elde edilmektedir. Hatta bu sınırsız ve ucuz kullanım ile telefon kullanımı sohbetin önüne geçebilmektedir. Tıpkı bir öğrencinin dediğı gibi: “İnterneti çok fazla kullanırım kafede hatta bazen sohbetten bile daha fazla buna odaklanırım” (Görüşmeci 25, üniversite öğrencisi, erkek) kafede internetin olması ile sohbet ikinci plana atılmaktadır.

Anlaşıldığı üzere internetin ve medyanın gündelik yaşamda güçlü bir yer edinmesi sonucunda, üçüncü yerlerde önemli değışiklikler meydana gelmiş ve üçüncü yerlere özgü faaliyetlerin bu alanlara taşınması sonucunu doğurmuştur. Bugün kafeler Oldenburg’un sözünü etmediğı melez bir üçüncü yer halini almaya başlamıştır. Kafe hem yüz yüze iletişime hem de sunduğı internet hizmeti ile bu alandan yürütölen bir iletişime ev sahipliğı yapmaktadır. Diğer yandan, kafedeki internet hizmeti ile gündelik hayattaki sosyal yaşam yara almaya başlamıştır. Gençler yüz yüze iletişim kurmak yerine, karşılarında iletişim kurabilecekleri biri olmasına rağmen internet üzerinden gerçekleştirilen iletişime odaklanmaya başlamışlardır. Bunun sonucunda; katılımcıların da belirttiğı üzere telefonların kullanımı kafe içinde artarken sosyal izolasyona yol açmakta ve sosyallik zayıflamaktadır. Başka bir deyişle, sosyal olmayan bir üçüncü yer ortaya çıkmaktadır.

4.2.2. Swarm Uygulaması: Arkadaş ve Sevgili Edinmenin Yeni Yolu

Kafenin melez bir üçüncü yere dönüşmesi onun mekânsal kodunda ve anlamında da değışiklikler yaratmıştır. Gençler, kafenin internet hizmeti sunmasıyla birlikte kafede aktif bir şekilde farklı uygulamaların kullanıcıları olmaktadır. Bugün teknolojinin gelişmesi ile hemen herkesin elinde akıllı telefonlar vardır. ‘Swarm’ uygulaması ise akıllı telefonlarda kullanılabilen bir konum bildirme programı olup o an için mekânda bulunan/konum paylaşan herkesin ismini gösterebilmektedir. Üye olan herkesin başkalarının profiline kolaylıkla ulaşabilmesini sağlayan bu uygulama, lise öğrencileri için arkadaş edinme hususunda bir avantaj olarak görölmektedir. Nitekim lise öğrencileri bu uygulamayı ilk etapta sosyalleşmek için kullandıklarını dile getirirler de konuşmalar ilerledikçe uygulamayı sevgili edinmek için de kullandıkları görölmüştür. Böylece lise

öğrencilerinin iletişimdeki yetersizliği ve interneti hayatlarının her alanına adapte etmeleri, internet üzerinden erkek ve kız arkadaş aramaları olarak karşımıza çıkmaktadır.

Veriler ışığında; lise öğrencilerinin yarısına yakını ‘swarm’ uygulaması ile arkadaş ve sevgili edindiklerini dile getirmişlerdir. Lise öğrencilerinde yaygın olan bu durum, kafenin mekânsal anlamını yeniden üretirken bireylerin interneti hayatlarının her alanında aktif bir şekilde kullandıklarını da göstermektedir. ‘Swarm’ uygulaması ile ilgili genel kanı, uygulamanın sosyal çevreyi artırdığıdır. Örneğin; öğrencilerden biri bu uygulama ile sosyal çevresinin arttığını, sevgili edindiğini şu şekilde açıklamıştır:

“Kafe sosyal iletişimi artırıyor, farklı kişilerle tanışabiliyorsunuz. Ben sevgilimi yani şu ankini bu şekilde buldum. Kafe ortamında tanıştık. Yine aynı tarzda konum belirtip birbirimizi eklediğimiz çok arkadaşım oldu. Kafede kullanabildiğimiz programlar ve internet artık sosyalleşmeyi artırıyor” (Görüşmeci 6, lise öğrencisi, erkek).

Öğrenciler arasında konum paylaşmak sadece statü göstergesi olarak yer almamakta bir anlamda kendilerini gösterdikleri, ‘ben de buradayım’ dedikleri bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yüzden kendilerini nasıl gösterdikleri ve nerelerde konum paylaştıkları önem arz etmektedir. Nitekim onlar için konum paylaşmak farklı insanlarla sosyalleşebilmenin kapılarını açmaktadır. Öğrencilerden biri bunu şu şekilde açıklamıştır:

“Kafede birbirini tanımayan insanlar tanışıp arkadaş olabiliyor. Swarm’da nerede olduğunu paylaşmak bunun için çok önemli yani, aynı yerde birbirimizi görünce ekleyip, arkadaş oluyoruz. Tanıdıklarımız artıyor. Farklı kişilerle ve ortamlarla sohbet genişliyor” (Görüşmeci 7, lise öğrencisi, kız).

Başka bir öğrenci ise ‘swarm’ dan arkadaş eklemeyi sosyal iletişim açısından önemli gördüğünü şu sözlerle ifade etmiştir:

“Kafe sosyal iletişimi artırıyor. Diğer masalardakilerle tanışmaya çalışıyorum sadece gittiğim arkadaşlarla iletişim kurmam gidince. Bi de

swarm'dan konum atıp arkadaşlık isteği aldığım zamanlar var. Yeni birileri ile tanışmış oluyorum ve sosyal iletişimim artıyor diğer insanlarla. Bence gerçek sosyal iletişim de budur daha önce hiç konuşmadıklarınla iletişime geçmek yani” (Görüşmeci 9, lise öğrencisi, kız).

Uygulama ile başkalarının profiline kolaylıkla ulaşabilmek, gençler arasında görselliğin önemini de vurgulamaktadır. Profil fotoğrafı ve daha önceki konumlarından ortaklığın olup olmaması ile karşı tarafın analizini yapan gençler, ‘yakışıklı’ addettikleri ve ‘ortak konumları’ gördükleri zaman yabancıları arkadaş olarak eklemektedirler. Örneğin; bir öğrenci yabancıların arkadaş olarak eklendiği süreci şu şekilde anlatmıştır:

“Kafe başka dünyalar açıyor artık bu yüzden bence eskisinden daha fazla sosyal iletişime sahip. Yabancı kişilerle iletişim kuruyorum artık kafede. Kafede konum belirtiyorum swarmla ve oradan kimler benimle aynı konumda ona bakıyorum ve profillerini beğendiğim erkekleri ekliyorum. Böyle yeni arkadaşlıklar kurdum. Hatta sevgililerim bile oldu. Bu çok harika bir şey yeni tanışmalar doğuyor, bi sürü insanla arkadaş olabileme ihtimalim var” (Görüşmeci 10, lise öğrencisi, kız).

Aktarıldığı üzere teknoloji ve sosyal medyanın gelişmesi ile üçüncü yerler Oldenburg’un tanımını aşmış ve değişime uğramıştır. Kafede iletişim kurmanın yolları ve yerin (kafenin) anlamı ve kodu değişmiştir. Mekân gençlerin teknolojiyi aktif bir şekilde kullanmaları ile yeniden üretilmekte ve farklı işlevlere sahip olmaktadır. ‘Swarm’ uygulamasında olduğu gibi, gençler bir kimlik inşa etmekte ve bu kimliği görünür kılarak arkadaş veya sevgili edinmektedirler. Gençlerin bir kısmı için kafe konum bildirme ve doğrudan sevgili, arkadaş edinebilme anlamları ile eşleştirilmektedir. Bu yüzden kafeye gitmek sıradan bir moladan ‘gelecekte birlikte olabileceği kişiyi seçme’ içeriğine doğru geçiş yapabilmektedir. Bu da toplumda eş seçmenin teknoloji ve üçüncü yerler ile bütünleşme halini andırmaktadır. Bunların yanı sıra, lise öğrencileri arasında yaygın olan konum bildirerek arkadaş ve sevgili edinme eylemi, gençler tarafından olumlu olarak algılansa da bu eylem içinde tehlikeleri de barındırmaktadır. Basit bir uygulama ile o an için konumunu paylaşan yabancı kişileri eklemek, birey için sakıncalı bir eylemdir. Nitekim yabancı kişinin

bireye hangi amaçla yaklaştığı bilinemeyeceği için bu durum beraberinde olumsuz sonuçlar da doğurabilecek bir eylemdir.

4.3. Sermaye Yansıması Olarak Kafe

Sermaye, Bourdieu'nün vurguladığı üzere sosyal ayırımın bir aracıdır. Bireylerin pratiklerine sinen bu sermaye; kültürel kodlar, grup aidiyetleri ile kendini göstermektedir. Bununla bağlantılı olarak bireylerin gün içinde yeme, içme ve giyinme gibi gündelik pratikleri, vakit geçirdikleri mekânlar, oturdukları yerler, gittikleri okullar gibi özellikler sosyal ve sembolik sermayelerin yansımasını oluşturmaktadırlar. Araştırmada bu konu dâhilinde öğrencilere kafenin bireyi tanımlayıp tanımlayamayacağı sorulmuş ve önemli noktaları içeren cevaplar alınmıştır.

4.3.1. “Kafe Seçimi Bireyi Tanımlar”

Araştırmada katılımcıların gittikleri kafenin önemli oldukları ve kendilerine uygun kafelere, dışarıdan kendilerini tanımlayabilecek veya görünmek isteyecekleri kafelere gittikleri gözlemlenmiş; gidilen kafenin sosyal ve sembolik sermaye ile ilişkili olduğu görülmüştür.

Tablo 12: Kafe Bireyi Tanımlar mı?

LİSE ÖĞRENCİLERİ		ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİ	
Kafenin Bireyi Tanımlaması	Öğrenci Sayısı	Kafenin Bireyi Tanımlaması	Öğrenci Sayısı
Tanımlamaz	8	Tanımlamaz	2
Tanımlar	12	Tanımlar	18

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere katılımcıların vermiş oldukları cevaplarda, gidilen kafenin aynı zamanda bir grup aidiyeti şeklinde tanımlandığı görülmektedir. Gidilen kafe, bireyin hangi tanımlamaları içerdiği kadar içermediğini de vurgulamaktadır. Bu yüzden gençler kafeleri tercih ederken kendilerine yakıştırdıkları yerlere gittiklerini ve nasıl bir yere giderlerse o şekilde tanımlanacaklarını dile getirmişlerdir. Örneğin; bir öğrenci eğer kötü bir yere giderse

tanımlanmasının de bu yönde olacağını şu şekilde ifade etmiştir: “Gittiğim kafe beni tanımlar, tipi kötü olan yerlere gitmem çünkü ben de onun içindeyim bir süre. Dışarıdan benim de oradakiler gibi olduğum düşünülebilir” (Görüşmeci 6, lise öğrencisi, erkek). Başka bir öğrenci ise “Tercih ettiğim kafenin ortamı ben demektir” (Görüşmeci 9, lise öğrencisi, kız) derken kafenin ortamı ile birey tanımını özdeşleştirmektedir. Nitekim gençlerin üzerinde durdukları bu tanımlama kafenin sembolik bir anlam ve sermaye çerçevesinde incelenmesine zemin oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra, nadir de olsa öğrencilerin dile getirdikleri maddi durumlarına uygun olan kafeleri tercih etmeleri, ekonomik durum üzerinden kendilerini tanımladıklarını göstermektedir. “Kafe bireyi yüzde yüz tanımlar çünkü pahalı yere gitmiyorsam zengin değilim demektir. Dışarıdan ekonomik durumuma ve zevkime göre bi tanımlama yapar” (Görüşmeci 12, lise öğrencisi, erkek).

Tercih edilen kafenin bireyi tanımlamasının yanında tercih edilmeyen kafelerin de aynı işleve sahip olduğu görülmektedir. Örneğin; “Gittiğim kafe beni tanımlar. Sevdiğim şeylerin bizi anlatması gibi... Gitmekten hoşlandığımız kafeler de gitmediğimiz yerler de bizim kim olduğumuzu tanımlar” (Görüşmeci 4, lise öğrencisi, kız) sözlerinde tercih edilen kafe bireylerin nelerden uzak durduklarını, neyi dışladıklarını da gösterebilmektedir. Bunu açıkça dile getiren bir öğrenci ise “Ergenlerin gittiği yere gitmiyorsam ben ergen değilim demektir mesela ve onların olduğu ortamlara da girmem gibi” (Görüşmeci 28, üniversite öğrencisi, kız) ifadeleriyle dışlama pratiği/öteki üzerinden kimliğini oluşturmakta ve kendisinin bir ergen olmadığını vurgulamaktadır.

Diğer yandan; kafenin bireyi tanımlaması, bunun bilinçli bir tercih olmasından kaynaklanmaktadır. Bu yüzden kafenin bireyi tanımladığını düşünen öğrenciler, kafe seçerken oldukça dikkatli davranmaktadırlar. “Belirli bir kültürel altyapısı olan insanların kasıtlı tercihleri bunu gösterir. Seçimim beni tanımlar” (Görüşmeci 14, lise öğrencisi, erkek). Bir başka öğrenci ise bilinçli tercih üzerine şunları aktarmıştır:

“Kafe bireyi tanımlar sonuçta bi tercih var ve bu tercih benim kim olduğumu gösteren bilinçli bi tercih. Hani derler ya orası bana göre bi kafe değil. Demek ki seçmek nereyi seçtiğin önemli, seni anlatıyor, zevkini gösteriyor. Fazla kafe yok burda ama içlerinden birkaçını bile

seçsem beni, zevkimi gösteren bilerek seçtiğim bi yer oluyor”
(Görüşmeci 16, lise öğrencisi, kız).

Seçimlerin zevkleri simgelediğini dile getiren öğrenciler, kafeyi zevk anlamında sembolleştirmektedirler. Bu bağlamda gençler için bilinçli bir tercihin yapılması, kafeyi tercih eden bireylerin birbirlerine benzediklerinin bir göstergesi olmaktadır: “Gittiğim kafe beni anlatır çünkü oraya gelen tipler benim gibi tiplerdir, benzerizdir ve bizi tanırlar, bi bütün yapar” (Görüşmeci 17, lise öğrencisi, kız). Aynı kafeyi tercih eden bireyler, bir an için kafede bütünlüğü ve grup aidiyetini yansıtmaktadırlar.

Öğrencilerin gittikleri yerlerde farklı uygulamalar aracılığıyla konumlarını arkadaşları ve çevreleri ile paylaşmaları, gidilen kafelerin nasıl yerler olduklarının önemini artırmaktadır. Örneğin; bir öğrenci “Her gittiğim yerde konum atıyorum ve o attığım konum benim etiketim, gittiğim kafeyi konum bildirilerime eklememse profilimi tanırlar” (Görüşmeci 11, lise öğrencisi, kız) diyerek gittiği yerlerde paylaşmış olduğu konumların bireyin statüsünü gösterdiğini belirtmektedir ki bu bireysel strateji ve kişisel çıkarlarla eşdeğerdir.

Liseli gençlere nazaran üniversiteli gençler için kafenin bireyi tanımladığı kanısı daha yaygındır ve verilen cevaplardaki yoğunluk mevcut durumu gözler önüne sermektedir. Üniversite öğrencilerinin cevaplarında rahat ortam ile birey tanımı arasında bir ilişki olduğu belirtilmiştir. Örneğin; “Girdiğim ortamlar ve rahat ettiğim ortamlar bellidir. Buna uygun kafelere giderim. Gittiğim yer de benim neye yakın olduğumu açıkça gösterir” (Görüşmeci 32, üniversite öğrencisi, erkek) diyen bir öğrenci, rahat olduğu yerlere giderken bireysel olarak neye yakın olduğunu açıkça ifade ettiğini düşünmektedir. Yapılan tercihlerle kişiliğin ayrıntılarının dahi belirlenebileceğini vurgulayan bir öğrenci ise şu ifadeleri kullanmaktadır: “Tercih ettiğim kafe beni temsil eder, çok gürültülü bi yere gitmiyorsam sakinliği sevdiğim içindir ya da kafeye gelme amacım muhabbet olduğu içindir. Benim için muhabbetin müzikten ön planda olduğu anlamı çıkar burdan” (Görüşmeci 29, üniversite öğrencisi, kız). Belirtildiği üzere tercih edilen kafe, bir profil temsilidir ve öğrenciler için değerlidir. Tercih edilen kafelerin giyim konusunda dahi farklılık sunduğunu belirten öğrenciler, kafe tercihinin aslında bir statü göstergesi olduğunun belirtilerini taşımaktadırlar. Örneğin; bir öğrenci “Gittiğiniz kafeyi tercih eden insanların belli bi

profili vardır ve siz de onlardan birisinizdir. Ucuz yerlerle daha pahalı yerlerde bu çok belli oluyor. Kıyafetlerin seçimi bile buna bir örnek bence” (Görüşmeci 34, üniversite öğrencisi, kız) ifadeleri ile kafeden kafeye değişen profilin giyim tarzı ile sembolleştirildiğini vurgulamaktadır. Bu noktadan hareketle, tercih edilen kafe nereye ait olmak istendiğini de bireyin statüsünün yüksek olduğunu da yansıtabilmektedir.

Üniversiteli gençlerin dile getirdikleri tercih, sahip olunan zevk ile bir ayırımın oluşturulduğunu da yansıtmaktadır. Seçenek ne kadar çok olursa tercih edilen yerin değeri artmakta ve bu değerle bireyin zevki simgelenmektedir. Konuyla ilgili bir öğrenci durumu şu şekilde açıklamıştır:

“Merkezde seçtiğim kafeler beni tanımlar ama evime yakın olan yerler için tanımlamaz. Zorunlu olduğum için oraları tercih ediyorum çünkü kafe pek yok evime yakın. Merkezde daha seçici olabiliyorum. Benim profilime, tercihlerime, zevklerime uygun yerlere gidebiliyorum. Seçenek çoksa kimin neyi seçtiği kişilik meselesi bile olabilir, seçim çok önemli” (Görüşmeci 35, üniversite öğrencisi, kız).

Lise öğrencilerinden farklı olarak üniversite öğrencilerinin dile getirdiği müdavimlik, bireyin kafe üzerinden kimlik oluşturduğuna ve onu kimliğinin bir parçası olarak gördüğüne işaret etmektedir. Öğrencilerden birinin “Bir kafenin tasarımını beğenmem bile benim beğenimi simgeler. Devamlı bir yere gidiyorsam orada beni çeken beni tanımlayan, benlik şeyler vardır” (Görüşmeci 39, üniversite öğrencisi, kız) şeklindeki ifadeleri başka bir öğrencide şu şekilde karşılık bulmaktadır: “Birçok kafeye gidiyorum ama müdavimi olduğum nadir yerler vardır ve o kafeler benlik yerlerdir, beni temsil eder” (Görüşmeci 40, üniversite öğrencisi, kız). Öğrencilerin kafelerde ‘benlik’ şeyler bulmaları, kafeyi sahiplenip müdavimi olmalarını ve bu yerle kendilerini özdeşleştirdiklerini temsil etmektedir. Başka bir deyişle, tercih edilen kafe “sözlere dökmeden bireyi anlatmış” (Görüşmeci 25, üniversite öğrencisi, erkek) olmaktadır. Kafenin bireyi anlattığını düşünen gençler, gidilen kafeleri ve beraberinde yapılan konum paylaşımlarını kişiyi ele veren ipuçları olarak tanımlamaktadırlar. Bu bağlamda, kafe “facebooktaki profil gibi” (Görüşmeci 36, üniversite öğrencisi, kız) görülmekte ve bireyi yansıttığı düşünülmektedir.

4.3.2. Kültürel Simge Olabilen Kafe

Kafenin bireyi tanımladığı hususunda birbirine yakın cevaplar veren lise ve üniversite öğrencileri, kültürel simge hususunda birbirinden farklı cevaplar vermişlerdir. Bu bağlamda, kafenin kültürel bir simgeye dönüşmesinde eğitimin önemli bir etken olduğunu söyleyebiliriz.

Tablo 13: Kafe Bireyin Kültürel Altyapısını Yansıtır mı?

LİSE ÖĞRENCİLERİ		ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİ	
Kültürel Altyapısını Yansıtması	Öğrenci Sayısı	Kültürel Altyapısını Yansıtması	Öğrenci Sayısı
Yansıtır	8	Yansıtır	18
Yansıtmaz	12	Yansıtmaz	2

Tabloda da görüldüğü üzere lise öğrencileri arasında kafenin kültürel altyapıyı simgelediğini düşünen öğrenciler, üniversite öğrencilerine oranla çok azdır. Kafenin kültürel bir simge olduğunu düşünen lise öğrencileri, kafeye giden bireylerin aynı profilde ve aynı kültürel seviyede olduklarını düşünmektedirler. Örneğin; bir öğrenci “Bence kafeyi tercih eden insanlarla aynı açıdan bakıyorsunuz dünyaya ve aynı kültüre sahip insanlar aynı tarz yerleri seçerler” (Görüşmeci 9, lise öğrencisi, kız) derken bir başkası da “İnsanlar kendi kültürel altyapılarına göre bi yere gittikleri için gidilen kafe hem beni tanımlar hem de benim kültürel seviyemi gösterir” (Görüşmeci 14, lise öğrencisi, erkek) şeklinde açıklama yapmış ve kültürel seviye ile bireyin tanımlanmasını eşdeğer bulduklarını dile getirmişlerdir. Kafenin bireyi tanımladığına çoğunlukla hemfikir olan lise öğrencileri, kafenin kültürel altyapıyı simgelemesi konusunda farklı görüşlere sahiptirler.

Diğer taraftan, lise öğrencileri içerisinde kafenin kültürel altyapıyı simgelemediğini düşünen çoğunluğun çıkış noktası, kafelerin herkese açık yerler ve kafeye girişlerin denetlenemeyecek oluşudur. Örneğin; bir öğrenci bu konuda “Kafe kültürümü yansıtmaz bence sonuçta kafeler herkese açık yerler, herkes gelebilir. Belli bir kültürü simgelemez bence” (Görüşmeci 3, lise öğrencisi, kız) ifadelerini kullanmıştır. Bu bakış açısı, lise öğrencilerinin çoğunun kafe seçiminde seçici olmamasından da kaynaklanmaktadır. Nitekim bireyin tanımı konusunda da verilen

cevaplar üniversite öğrencilerinin vermiş olduğu cevapların yanında yüzeysel kalmıştır.

Üniversite öğrencilerinin kültürel simge konusunda vermiş olduğu cevaplar ise bireyin tanımlanması ile paraleldir. Üniversite öğrencileri için bireyin tanımlanması ile bireyin kültürel seviyesi bir bütündür. Gidilen kafenin bireyin kültürel seviyesini yansıttığını ve kafenin bu anlamda bir sembol olduğunu düşünen öğrencilerden biri bu durumu şu şekilde açıklamıştır:

“Mesela ben sosyal medyayı çok kullanan bir insanım ve kafeye giderken daha estetik, kültürel seviyeme uygun yerleri tercih ederim. Ama bir erkek sırf oyun için gittiği kafede buna uygun bir yere gider. Bir simge bence bu da ve aramızdaki kültürel uyumsuzluğu da gösterir” (Görüşmeci 39, üniversite öğrencisi, kız).

Kafeye ne amaçla gidildiği ve buna dikkat edilmesi, kültürel bir simge olabilirken kültürel seviyenin birbirine yakın olması benzer kafeleri tercih etme sebebi olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı kafeyi tercih eden bireylere aynı şeyler cazip gelmekte ve bu da kültürel bir benzerlik oluşturmaktadır. Bu durumu öğrencilerden biri şu şekilde açıklamıştır: “Kültürel seviyesi benzer olan yerler aynı insanları kendine çeker. Bu yüzden de kafe kültürel seviyeyi yansıtmış olur” (Görüşmeci 27, üniversite öğrencisi, kız). Ayrıca kafenin sahip olduğu tasarım da kültürel seviyenin bir parçası olarak tanımlanmaktadır. Bir öğrenci konuyla ilgili “Kitap dekorlu olan kafeler senin sevdiğin şeyi yansıtır. Kitap zaten başlı başına bir kültür amblemi” (Görüşmeci 40, üniversite öğrencisi, kız) şeklinde açıklama yapmış; başka bir öğrenci de “Kitap bir kültürel simge ve kitap okumayı sevdiğim için kafelerin içinde daha sakin ve sessiz yerlere giderim. Kitabı sevmeyen biri buna odaklanmaz” (Görüşmeci 24, üniversite öğrencisi, kız) sözleri ile kafenin kültürel simge olduğunu açıkça ifade etmiştir. Kafede görsel olarak bulunan kitap tasarımı dahi kafeyi tercih etme sebebi, bir huzur aracı ve dolaylı olarak kültürel bir sembol olarak karşımıza çıkmaktadır.

Üniversite öğrencilerinin cevaplarının yoğunlaştığı bir diğer kategori de kafenin hedef kitesidir. Öğrencilerden biri bunu şu şekilde ifade etmiştir: “Bence kültürel seviyesi benzer olan insanlar hemen hemen aynı kafeleri tercih ediyor, bu da

hedef kitlesi ile alakalı. Kültürel açıdan benzer olanlar aynı kafelerin kitlelerini oluşturuyorlar” (Görüşmeci 38, üniversite öğrencisi, kız). Başka bir deyişle; kafedeki profil ile kültürel altyapı özdeşleştirilip kafeler buna göre kültürel simge olarak benimsenmektedir. Tıpkı: “Kültürel olarak beni temsil eden yere giderim. Ergenlerle aynı kültürel seviyeye sahip olmadığım için buna uygun yerlere giderek seviyemi belirtmiş olurum” (Görüşmeci 29, üniversite öğrencisi, kız) ifadelerini kullanan bu öğrenci gibi profil, kültürel altyapının parçası olarak düşünülmemekte ve genel profil öğrenildiği takdirde kafelerin müdavimi olunmaktadır.

Bunların aksini düşünen üniversite öğrencileri, lise öğrencilerine oranla az olmakla birlikte cevaplarında ortak noktalar da yer almaktadır. Örneğin; bir öğrenci “Kafenin kültürel altyapıyı yansıttığını düşünmüyorum. Aynı karaktere sahip olmamız aynı kültürel altyapıya sahip olduğumuzu göstermez. Zaten kafelere giderken hiç bir sınırlama yok, öyle olmadığı için de her türden insan gelebilir bence” (Görüşmeci 25, üniversite öğrencisi, kız) diyerek kafeye gelecek kişilerin tam olarak belirlenemeyeceğini bu sebeple de kültürel bir simge olarak ele alınamayacağını dile getirmiştir. Başka bir öğrenci ise kültürel altyapı ile ilgili şunlara değinmiştir:

“Buraya gelecek insanları tam olarak bilemezsin günü gününe değişiyor böyle şeyler. Mesela ben bu kafeye hep gelirim ama bugün çok farklı bir profil var. Yağmur yağdığı için sığınak olmuş insanlara şu an. Başka zaman da başka şeyler devreye girebiliyor” (Görüşmeci 21, üniversite öğrencisi, erkek).

Öğrenci bu ifadelerle kafeye gelen kişilerin her zaman aynı olmayacağını, gün içinde dahi farklı etkenlerle farklı kişileri barındırabileceğini düşünmektedir. Kafenin herkese açık olan kamusal yerler olduğunu vurgulayan öğrenciler için kafeler, kültürel altyapıyı simgelememekte; her kafe birbiri ile benzer olarak algılanmaktadır.

Özetle, lise öğrencileri kafe seçiminde gösterişe bununla ilişkili statüsünü gösteren konum paylaşımına önem verirken üniversite öğrencileri kafelere kültürel seviyelerini yansıtması üzerinden değer vermektedirler. Gençler arasındaki bu fark, sembolik sermaye kavramı ile birebir örtüşmektedir. Gençler eğitim seviyeleri

artıkça bunun ayrımını belirtebilecek simgelere sahip yerleri tercih etmekte ve diğerlerinden ne kadar farklı olduklarını, neye değer verdiklerinin kültürleri ile paralel olduğunu vurgulamaktadırlar. Başka bir deyişle; sembolik sermaye ile birlikte toplumda farklı tercihlerin sahibi olduklarını sosyal sermayeleri ile de desteklemektedirler.

4.3.3. Gösteriş Belirtisi ve Kanıtlama Çabası

Araştırmanın gözlem aşamasında bazı kafelerin pahalı olmalarına rağmen, genç nüfus tarafından yoğun bir şekilde kullanıldığı görülmüştür. Gençleri bu yerlere neyin çektiğini anlamak için görüşmeler kapsamında sorular sorulmuştur. Böylelikle lise ve üniversite öğrencilerinin pahalı kafelere farklı değerler atfettikleri görülmüştür.

Tablo 14: Neden Pahalı Kafelere Gidiliyor?

LİSE ÖĞRENCİLERİ		ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİ	
Sebep	Öğrenci Sayısı	Sebep	Öğrenci Sayısı
Gösteriş/Popüler olma çabası	8	Gösteriş	6
Daha rahat bir ortam sunması	5	Kendini kanıtlama çabası	3
Kendini kanıtlama çabası	4	Ortam oluşturmak	3
Zevk	2	Zenginlik	2
Farklılık	1	Özentilik	2
Zenginlik	1	Zevk	1
		Merak	1
		Daha rahat bir ortam sunması	1
		Uyum	1

Lise öğrencilerinin verdiği cevaplar içerisinde önemli payı ‘gösteriş/popüler olma çabası’ düşüncesi kapsamaktadır. Lise öğrencilerinin çoğu için pahalı kafeler gösteriş ile eşdeğerdir. Konuyla ilgili öğrencilerden biri “Pahalı kafelere gösteriş için gidiyorlar, oralarda fotoğraf çekip sitelere ekleyince kendilerini popi oldu sanıyorlar” (Görüşmeci 8, lise öğrencisi, kız) sözlerine yer verirken bir başka öğrenci de “Pahalı kafelere gösterişli olmak için, kendilerini olduğundan yüksek göstermek için gidiyorlar. Bu devirde popi olmak önemli bazıları için. Popi olduğunu göstermek aşkına böyle yerlere gidiyorlar” (Görüşmeci 3, lise öğrencisi, kız) ifadelerini

kullanarak pahalı kafelere popüler olmak için gidildiğini belirtmişlerdir. Bu bağlamda, lise öğrencilerinin çoğu için lüks kafelere gitmek popüler olmak için gerçekleştirilen bir eylemdir. Lüks kafelerin bireylerin olmadığı gibi görünmelerini sağladığını düşünen lise öğrencilerinin bir kısmı, bu durumun öğrencilerin harçlıklarını zarara uğrattığını düşünmektedirler: “Gösteriş için pahalı yerlere gidiyorlar bence, olmasalar bile öyle görünmek için gidiyorlar. ‘Mış gibi’ yapıyorlar, ama bu kendilerine zarar veriyor, gereksiz yere harçlıklarını harcıyorlar” (Görüşmeci 4, lise öğrencisi, kız). Belirtildiği üzere bireylerin lüks kafelere giderek elde ettiklerini düşündükleri popülerlik kazanımı, geçici olup sadece bireylerin ekonomilerini sarsmaktadır.

Lise öğrencilerinin ‘hangi kafede bulunursan etiketin daha düzgün gözükür’ üzerinden belirttikleri görüşler, bize kafelerin bireyleri etiketlemek için önemli yerler olduğunu göstermektedir. Örneğin; bir öğrenci “Popi olma çabası için pahalı yerlere gidiyorlar. Onlar için bu önemli, illa gidecekler bunun için. O yerin içinde check-in yapacaklar, fotoğraf çekecekler ve kendilerini gösterince de mutlu olacaklar. Gösterişin mutluluk getirdiğini sanıyorlar” (Görüşmeci 7, lise öğrencisi, kız) ifadelerine yer vermiştir. Kafede konumların bildirilmesi, o kafede olduğunu belirtecek şekilde fotoğrafların çekilmesi bir statü ve kendisini diğerlerinden ayırmanın bir belirtisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Lise öğrencilerinin aktardıklarına göre; kafeyi tercih eden bireyler yüksek statüde olmasalar bile yüksek statüdeymiş gibi görünmek istediklerini ve bu şekilde göründükleri takdirde mutlu olacaklarını düşünmektedirler. Bir öğrenci, konum bildirimini üzerinde durarak konuyu şu şekilde açıklamaktadır:

“Pahalı kafeye gitmek onu tercih etmek tamamen bir şekil yarışıdır. Eğer buralara gidip check-in yaparsan benim şeklim düzgün havalıyım ve zenginim demektir. Şeklini düzgün göstermek için de gidiyorlar buralara ama gereksiz yere para ödemekten başka bir işe yaramıyor o pahalı yerler” (Görüşmeci 6, lise öğrencisi, erkek).

Sosyal medyada her şeyin paylaşılması bireylerin nerede bulduklarını önemli hale getirmiştir. Lise öğrencileri konumun bir etiket olduğunu, iyi ve pahalı yerlerde konum paylaşıldığında bireyin popüler ve gösterişli olduğunu aksi halde sıradan olarak tanımlandığını dile getirmişlerdir. Öğrenciler için bireylerin konumun

iyi olmasına önem vermesi, onların pahalı yerlere gitmelerine sebep olmaktadır. Bir öğrenci konuyla alakalı olarak şunları aktarmıştır:

“Parasına göre toplum içinde yer etmeye çalışıyor bence o yüzden gidiyor çünkü daha düşük statüde olan bir yere gitse küçümsenecek belki ya da orada kendini etiketleme, konum bildirme ihtiyacı duymayacak ama böyle yerlere giderek konumunu artıracığını düşündüğü için gidiyor” (Görüşmeci 14, lise öğrencisi, erkek).

Lise öğrencileri arasında pahalı bir kafeye gitme sıklığı, amacı temsil eden bir eylem olarak benimsenmektedir. Örneğin; bir öğrenci “Gidilen yerin popüler olması buna bir sebep bence ve o yeri de görmek, tanımak, nasıl bir yer olduğunu keşfetmek için gidiyorlar. Biz de bazen gidiyoruz ama bu sık yapılan bir şey değil. Sık yapıyorsa popüler olmak için yapıyordur” (Görüşmeci 1, lise öğrencisi, erkek) ifadeleri ile yerin anlamsal farklılığını kafeye gitme sıklığına bağlamıştır. Lüks kafelere gidilebilir; ancak sadece tanımak, görmek için nadiren gidilebilir. Bundan farklı bir amaca büründüğü ve pahalı kafeye devamlı gidildiği zaman eylem, anlam değişikliğine uğramakta ve popüler olma çabasını simgelemektedir.

Diğer yandan, lise öğrencileri arasında pahalı kafelere gitmeyi olumlu bulan ve kendilerinin de aynı eylemde bulunduğunu dile getiren öğrenciler de vardır. Olumlu bakış açısına sahip olan öğrencilerin bir kısmı sebep olarak pahalı yerlerin daha rahat bir ortam sunmasını ileri sürmüşlerdir. Örneğin; bir öğrenci ortamın rahat olmasını şu şekilde aktarmıştır: “Harçlık sıkıntım olsa da o tarz yerlere giderim çünkü ucuz yerlerde fena tipler var. Rahat rahat oturamıyorsun, giyinemiyorsun. Lüks yerler bu rahatlığı veriyor çünkü seçilmiş insanlar, durumu daha iyi olanlar geliyor oralara” (Görüşmeci 10, lise öğrencisi, kız). Öğrencinin de belirttiği üzere pahalı olan yerler ‘iyi’ olanı simgelemektedir ve öğrenci bu tanımlaması ile bir dışlama pratiği sergilemektedir. Bu durum, üçüncü yerlerin herkese açık olduğu düşünülen özelliğinin değiştiğini göstermekte ve kimi kafelerde ‘herkes gelemeyen bazı insanlar gelebilir’ anlamının benimsendiğini yansıtmaktadır.

Pahalı kafelerin diğer kafelere göre farklı bir içeriğe sahip olması, diğer kafelere nazaran neden tercih edildiğine de bir sebeptir. Konuyla ilgili bir öğrenci,

pahalı olan kafelerin daha sakin ve sessiz olduğunu ileri sürerek şunlara yer vermiştir:

“Ben de gidiyorum o lüks yerlere çünkü ortamı daha iyi oluyor. Sessiz sakin oluyor. Burdaki gibi kafan şişmiyor karşıdakini duymak için sessini yükseltmene ve birbirine yakın konuşmana gerek kalmıyor. Ortam daha düzgün o yüzden tercih ediyorum ben. Bunun için de parayı fazla vermeyi göze alırım” (Görüşmeci 16, lise öğrencisi, kız).

Bir diğer öğrenci de aynı sebebe kafeyi tercih eden birey profilini de ekleyerek konuyu şu şekilde açıklamıştır:

“Mesela ben lüks yerlere gidiyorum çünkü ortam daha iyi oluyor. Daha rahat oluyorsun, rahat davranıyorsun. Şu an bulunduğumuz kafe ile lüks olan kafelerin ortamı aynı değil. Burası gürültü içinde lüks yerler sakin sessiz. Burada bağırıp çağıran insanlar oluyor ama orada olmuyor çünkü ortam elit buna izin vermiyor” (Görüşmeci 17, lise öğrencisi, kız).

Bir başka öğrenci ise pahalı kafelere olumlu değer atfederken ortamın daha elit olmasına vurgu yaparak “Pahalı kafeler daha rahat bir ortam sunuyor ve bu bence elitlikle alakalı bir şey. Sonuçta lüks yerler daha elit ve herkes oraya kolay kolay gelemiyor, rahat insanlar geliyor. Ortamı da daha elit oluyor” (Görüşmeci 20, lise öğrencisi, kız) sözlerine yer vermiş ve kafenin elitliğini herkesin kafeye gelememesine bağlamıştır. Kafeye herkesin gelememesini iyi olmayanların dışarıda kalması olarak algılayan gençler, bunu kafenin kötü olandan arınması/sterilize olması şeklinde ele almaktadırlar. Bunun yanı sıra, kafeye gitmek bir zevk/beğeni sunmak, hayattan daha fazla zevk almak ile eşdeğer tutulmakta ve bu yüzden gidilen yerler özenle seçilmektedir. Örneğin; kafenin elit bir ortamının olmasını kafenin daha fazla haz vermesi ile bağdaştıran bir öğrenci şunları aktarmıştır:

“Elit ve lüks yerleri özellikle tercih ederim, oralarda oturmak daha fazla haz veriyor, yemesi içmesi ile yeri tasarımı ile kafeye gittiğimin içi dolu oluyor. Sıradan önemsiz bi yere gidince kafeye gitmiş gibi olmuyorsun bi hava değişimi olmuyor. Gençler de benim gibi bu yüzden gidiyor.

Kafe gitmeyi tam doldurmak için bence” (Görüşmeci 11, lise öğrencisi, kız).

Lise öğrencilerinin cevaplarından anlaşıldığı üzere pahalı kafeler ve onları tercih eden bireyler, çoğunlukla negatif bir etikete sahiptir ve bazıları gittikleri kafe ile statüsünün iyi olduğunu göstermeye çalışmaktadır. Görüşmelerde aktarılanlarla üçüncü yerlerin insanların yaşam tarzlarını yeniden yükleyebilmelerine imkân sağlayan yerler olabildiği görülmektedir. Bunun aksine pahalı kafelere gitmeyi olumlu karşılayan öğrencilerin ileri sürdükleri sebepler, sembolik sermayenin emarelerini barındırmaktadır. Gidilen kafe bireyin diğerlerinden özel olarak ayrıldığını vurgulamaktadır. Bu ayrıma dikkat çekmek için de kentteki mekânsal ayrılmaya sembol olan lüks kafeler tercih edilmekte ve kafe diğerleri ile aralarındaki ayrımı açıkça gösteren sembolik bir değere dönüşmektedir.

Üniversite öğrencilerinin verdikleri cevaplarda pahalı kafelere ve orayı tercih eden bireylere karşı genel anlamda olumsuz bir tutumun olduğu görülmektedir. Kafenin ucuz ve kaliteli olmasına yoğunlaşan üniversite öğrencileri, pahalı kafelere gitmeyi gösteriş, gereksiz ve harçlıklarının boşa gitmesi olarak görmektedirler ve bu algıya vurgu yapılmasındaki en önemli etken, sosyal medyada bir kimlik üretilmesinden kaynaklanmaktadır. Akıllı telefonların yaygınlaşması ve uygulamaların daha çok kullanılması beraberinde sosyal kimliğin önem kazanmasına yol açmıştır. Konum paylaşırken bulunulan yere dikkat edilmesine değinen öğrencilerden biri şu ifadelerle yer vermiştir:

“Pahalı kafeye gitmek gösteriş meraklılığı ile ilgili bence. Şekil yapmak için gidiyorlar oralara. Bi lüks, pahalı bi yerde check-in yapmak var bi de sıradan bi yerde check-in yapmak var. Kendini yüksek göstermeye çalışıyorlar. Etikete çok fazla aldanıyor şimdiki gençler” (Görüşmeci 26, üniversite öğrencisi, erkek).

Bir başka öğrenci de toplumdaki gösteriş meraklılığının kafe seçimine de yansıdığını belirtmiş ve konum bildirirken bireylerin öncelikle buna önem verdiğini vurgulamıştır: “Şu an çok önemli olan bi şey var toplumda, o da gösteriş. Zaten gösteriş meraklı bir milletiz. Bu gösteriş gençlerin de içine işlediği için oraya çekiyor. Kendimi bi gösteriyim de beni de havalı sansınlar gibi bi şey” (Görüşmeci

34, üniversite öğrencisi, kız). Kafe seçiminde pahalı kafeler tercih edilirken o yerin diğer yerlere göre daha elit olması üzerinde duran öğrencilerden biri ise “Daha elit geliyor gösteriş yapabilmek için gidiyorlar bence. Şu zamanda gençlerin çoğu için bu gösteriş çok önemli. Devamlı bir tanınma meraklılığı var” (Görüşmeci 27, üniversite öğrencisi, kız) ifadelerini kullanmıştır. Böylelikle gidilen kafe, kimliği yeniden üretirken birey öncekine göre daha yüksek bir statünün sahibi olmaktadır.

Pahalı kafelere gitmenin cinsiyet ile ilişkili olduğunu ve kızlar istediği için bunun gerçekleştiğini dile getiren öğrencilerden biri konuya farklı bir açıdan yaklaşmıştır:

“Özellikle biz kızlar seviyoruz böyle lüks yerlere gitmeyi bence çünkü ayrı bir hava katıyor insanlara oraya gitmek orada bulunmak, orada bulunduğunu belirtmek bile bir gösterişi belirtir. Erkekler de sevgilileri istiyor diye gidiyor bence. Yoksa erkekler lüks yerlere gitmek isterler mi emin değilim” (Görüşmeci 29, üniversite öğrencisi, kız).

Üniversite öğrencilerinin üzerinde durduğu bir diğer husus da pahalı kafelere gidilerek bireylerin kendilerini kanıtlama çabası içerisine girmeleri ile ilgilidir. Öğrencilerden biri pahalı kafelere gitmenin zorunlu olmadığı halde etrafa kendini ispatlamak için gidildiğini şu şekilde ifade etmiştir: “Pahalı kafelere gitmek bence tamamen el âleme kendini kanıtlama çabası. Çevredekiler beni o yerde görsün, tanımlasın, benim yüksek bir insan olduğumu kabul etsin diyerek gidiyor. Bu yüzden özentilik içeriyor benim için” (Görüşmeci 25, üniversite öğrencisi, erkek). Pahalı kafeye gitmenin “kademe atlama/gidince yüksek statüden olduğunu gösterme” (Görüşmeci 35, üniversite öğrencisi, kız) amacına sahip olması, üniversite öğrencileri arasında hâkim olan düşüncedir. Kimilerinin kafeye giderek kendilerini orada etiketlenmeye ihtiyaç duyduklarını belirten öğrenciler, yükselen gösteriş topluluğunun bireylerin olmayan kimlikler üretmesine neden olduğunu düşünmekte ve bu durumun öğrencilere zarar verdiği üzerinde durmaktadırlar.

Öte taraftan, lise öğrencilerinin olumlu olarak baktığı ortam düşüncesi üniversite öğrencileri arasında olumlu bir anlama sahip değildir. Öğrencilerden biri ortam oluşturmanın bireye iyi gelecekmiş şeklinde algılandığını şu şekilde dile

getirmiştir: “Ortam oluşturma ve ortamda bulunma isteği pahalı kafelere gitmeye sebep oluyor bence. Ortama dâhil olunca kendini daha iyi hissedecekmiş onu tanıyacakmış gibi düşünüyor” (Görüşmeci 28, üniversite öğrencisi, kız). Pahalı kafelere sadece ortam sahibi olmak için gidildiğini düşünen üniversite öğrencileri, olmayan bir kimliğe sahip olmanın sadece gereksiz yere para harcamaya sebep olduğunu düşünmektedirler.

Lise öğrencilerinin aksine üniversite öğrencilerinde pahalı kafenin daha rahat bir ortam sunduğunu dile getiren olmamıştır. Ancak araştırma kapsamında öğrencilerden sadece biri pahalı kafeye olumlu bir değer atfederek pahalı kafenin ucuz kafelere göre daha rahat olduğundan bahsetmiştir. Bu tercihin sebebi ise sadece rahatlıktan kaynaklanmamakta aynı zaman da pahalı kafe ile gelen zevk/beğeni ayrışması vurgulanmaktadır. Öğrenci konuyla ilgili görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

“Ben de pahalı kafelere gidenlerdenim. Eğer kafenin ortamı kendimi rahat edebileceğim düzeydeyse fiyatının önemi yoktur benim için. Önemli olan zevkime uygun bir kafede arkadaşlarımla sohbet muhabbet etmektir. Bu dışarıdan gösteriş meraklılığı olarak gözükebilir ama değil tamamen zevk, beğeni ve rahatlık seçimi. Ucuz yerlerde beğenime açık yerlerin olmamasıdır bunun sebebi” (Görüşmeci 38, üniversite öğrencisi, kız).

Burada öğrencinin bahsettiği zevk/beğeni, ucuz yerlerde karşılığının bulunamadığı ya da bulunamayacağı bir zevk/beğeni şeklinde tanımlanmakta ve beğenin farklı eylemlere dökülmesi ayrımı somutlaştıran, sembolik karşılığı olan bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sonuç olarak, katılımcıların da aktardığı üzere pahalı olduğu düşünülen kafeler, gösteriş ve kendini kanıtlamak için gidilen yerler olarak görülmektedir. Bu bağlamda, kimi üçüncü yerlerde nötr ve eşitlikçi olma özelliği toplumun yapısı ile değişikliğe uğramış; artık üçüncü yerlerden biri olan kafe, yeni kimliklerin oluşması için bir basamak halini almış ya da kimlik farkının altını çizmek için beğenilerin somutlaştığı, mekânsal ayrıma yol açtığı sembolik sermayeye dönüşmüştür.

4.4. Kafede Sosyal İletişim

Katılımcılara kafenin sosyal iletişimi artırıp artırmadığı sorulduğunda, çoğunlukla lise öğrencileri tarafından kafenin sosyal iletişimi artırdığı vurgulanmıştır. Bu bakış açısı, lise öğrencilerinin kafede farklı pratiklere sahip olduklarının bir belirtisidir. Lise öğrencilerinin sosyal iletişim temelinde daha önce iletişime geçmeyen insanlarla/yabancılarla (arkadaşlarının arkadaşları olmayan, aralarında herhangi bir ortak sosyal ağ olmayan insanlarla) iletişime geçmeleri söz konusuysen üniversite öğrencilerinin temelinde ortak arkadaşlar aracılığıyla ya da kendi arkadaşları ile sosyal iletişime geçmeleri söz konusudur.

Tablo 15: Kafede Sosyal İletişim

LİSE ÖĞRENCİLERİ		ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİ	
Sosyal İletişim	Öğrenci Sayısı	Sosyal İletişim	Öğrenci Sayısı
Artar	14	Artar	9
Artmaz	6	Artmaz	11

4.4.1. Yabancılarla İletişime Geçme

Lise öğrencilerinin çoğu, kafede yabancılarla iletişime geçmeyi esas görmektedirler. Araştırmanın gerçekleştirildiği ilçelerdeki kafelerin genellikle küçük bir alanı kapsamaması masaların birbirine yakın konumda yerleştirilmesine sebep olmuştur. Lise öğrencilerinin bazıları bu durumu sosyal iletişimi artırmada bir avantaj olarak görmektedir. Örneğin; bir öğrenci konuyla ilgili şunları dile getirmiştir: “Kafe sosyal iletişimi artırıyor bence çünkü yabancı kişilerle ortak bi yerden girip muhabbet geliştiriyorum. Kafede masalar da yakın, samimi bi ortamın olması insanları buna yönlendiriyor gibi bence” (Görüşmeci 12, lise öğrencisi, erkek). Lise öğrencileri kafeye gittikleri zaman sadece kendi arkadaşları ile sohbet etmekle kalmayıp yabancı insanlarla da iletişime geçerek farklı türde arkadaşlıklar kurmaktadırlar. Nitekim görüşmelerde lise öğrencilerinin bir kısmı, yan masa ile iletişimin fazla olduğu kafeleri özellikle tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Bir öğrenci konuya şu şekilde değinmiştir: “Kafe sosyal iletişimi çok çok artırıyor bence. Şu an bu kafede hep arkadaşların arkadaşları olduğu için sosyal etkileşim çok fazla. Yan masalarla da

iletişim çok fazla bu yüzden de buraya geliyorum. Farklı insanlar ve farklı ortamlar hoşuma gidiyor” (Görüşmeci 5, lise öğrencisi, erkek).

Lise öğrencilerinin cevaplarda üzerinde durdukları bir konu da kafenin bir ‘flört mekânı’ olarak kullanıldığını göstermektedir. Kafede yabancılarla sosyal iletişime geçmelerinin en önemli sebeplerinden biri, beğendikleri kız ya da erkek ile tanışmaktır. Bir öğrenci, kafedeki sosyal iletişim ile yabancılarla tanışmayı veya sevgili edinmeyi şu şekilde ilişkilendirmiştir: “Yan masalarla iletişim çok fazla bu yüzden de buraya geliyorum. Farklı insanlar ve farklı ortamlar hoşuma gidiyor. Bi de konum belirtirken edindiğim arkadaşlar var. Özellikle kızlarla böyle konum belirtirken tanışıyorum” (Görüşmeci 6, lise öğrencisi, erkek). Bu durum, gençlerin bir kısmında kafenin mekânsal kodunun ‘sevgili edinilebilecek bir yer’ ile eşleştirildiğini göstermektedir.

Belirli bir süre aynı kafede bulunan öğrencilere göre; kafe hem kendileri için hem de arkadaşları için tanışma ortamının hazırlandığı bir yerdir. Örneğin; bir öğrenci kafede yabancılarla tanışmayı sadece kendisi için değil arkadaşları için de yaptığını şöyle anlatmıştır:

“Kafede yabancılarla iletişim artıyor bence çünkü bu benim en sık yaptığım şey. Buna yatkın bi yapım var. Arkadaşlar kafelerde yan masadan birilerini görüp beğeniyor, tanışmak istedikleri birileri oluyor. Ben de girişken biri olduğum için ortam yapıp muhabbet geliştireyorum. Böyle birçok insanla tanıştım ve arkadaşlarımı da tanıştırdım” (Görüşmeci 13, lise öğrencisi, erkek).

Veriler ışığında; kafe arkadaşlığın ötesinde olabilecek bir ilişkinin başlamasına önayak olan ve “yan masada yakışıklı tipler varsa tanışmaya” (Görüşmeci 15, lise öğrencisi, kız) çalışılan bir yer olarak algılanmaktadır. Bu, kafeye yalnız gelinse de başkalarıyla iletişimin kurulabileceğini, kafenin anlamsal ve işlevsel içeriğinin değiştiğini ve sevgili de edinilebilecek bir yer olarak kodlandığını göstermektedir.

4.4.2. Ortak Sosyal Bağlarla Sosyal İletişimi Artırma

Lise öğrencilerinin bir kısmı ve üniversite öğrencilerininse çoğu arkadaşlarının arkadaşları aracılığıyla kafenin sosyal iletişimi artırdığını düşünmekte ve yabancı insanlarla iletişim kurmayı ve samimi olmayı bir risk olarak görmektedirler. Aradaki ortak sosyal bağ ile iletişim kurulduğunda sosyalleşmenin arttığını söyleyen öğrencilerden biri durumu şu şekilde açıklamaktadır: “Kafe sosyal iletişimi artırır bence. Mesela, arkadaşların arkadaşları geldiği zaman etkileşim artar, tanımadığım insanlarla konuşmaya ve sosyalleşmeye başlarsın” (Görüşmeci 4, lise öğrencisi, kız). Kafede oluşan bu sosyal ortam, kimi zaman ‘evde oturmaktan daha iyi’ şeklinde algılanmaktadır. Bir öğrenci, “Kafe sosyal iletişimi artırıyor. Evde televizyon ve bilgisayardan sıkılmaktansa dışarıda arkadaşlarla takılmak daha güzel bi şey. Televizyon ve bilgisayardakiler biter ama sohbet bitmez” (Görüşmeci 3, lise öğrencisi, kız) şeklinde konuyu açıklarken bir başka öğrenci “Kendi arkadaşlarım arasında sosyalleşmeyi sağlıyor. Evde otursam televizyon izlesem sıkılıyorum ama dışarıda insanlarla iç içe olmak, sosyalleşebilmek daha rahat hissettiriyor” (Görüşmeci 37, üniversite öğrencisi, kız) sözleri ile kafede olmanın evde olmaya göre sosyal iletişimi daha yüksek bir eylem olduğunu ve durumun kendilerini iyi hissettirdiğini dile getirmektedirler.

Kafenin sosyal iletişimi artırması için yabancı insanlarla iletişim kurmayı değil de arkadaşlarının arkadaşları olup daha önce tanışmadıkları insanların olması gerektiğini düşünen öğrencilerden biri konuyla ilgili şunları aktarmıştır: “Kafe kısmen sosyal iletişimi sağlıyor, çünkü kafenin de sınırlı bi iletişimi var. Arkadaşlarıyla takılıyorsun diğerleriyle ilgilenmiyorsun. Ama arkadaşının arkadaşı gelince sosyal iletişimi artırdığın bi ortam oluyor” (Görüşmeci 2, lise öğrencisi, kız). Kafenin ortam sebebiyle sosyal iletişimi artırdığını düşünenler de kafeyi, arkadaşlarının çevreleri ile iletişim kurmayı sağlayan bir zincir olarak görmektedirler. Örneğin; bir öğrenci kafede rahat bir ortam olmasının iletişimi artırdığını düşünmekte ve bunu şu şekilde ifade etmektedir: “Kafe sosyal iletişimi artırıyor çünkü daha rahat ve yumuşak bi ortamı var, müsait buna. Sosyalleşmeyi artırıyor. Devamlı artan, insanlarla değişen gelişen muhabbet oluyor, zevkli oluyor” (Görüşmeci 39, üniversite öğrencisi, kız).

Kafede sosyal iletişimin arkadaşlar arasında olduğunu düşünen bazı öğrenciler, durumu evde bir araya geldikleri zaman ebeveynleri sebebiyle konuşamadıkları konuları kafe ortamında rahatlıkla konuşabilmelerine bağlamakta ve bunun arkadaşlar arasında sosyal iletişimi güçlendirdiklerini düşünmektedirler. Bu konuyla ilgili bir öğrenci görüşlerini “Kafe sosyal iletişimi artırıyor, çünkü ev ortamında yalnız kalıp rahat konuşamıyoruz ama kafelerde konuşabiliyoruz. Zaten kalabalık bir ortamda kimsede kimseyi duymadığı için güzel oluyor” (Görüşmeci 31, üniversite öğrencisi, erkek) şeklinde ifade ederken bir başka öğrenci ise konuyla ilgili “Kafe arkadaşlarımla aramda sosyal iletişimi fazlasıyla artırır. Evde rahat oturup sohbet edemiyoruz ama kafe öyle değil. Arkadaşlarımla her türlü konuyu rahatlıkla konuşabildiğim ve sosyalleştiğim bir yer” (Görüşmeci 32, üniversite öğrencisi, erkek) şeklinde açıklama yapmıştır. Bunun yanı sıra, kafe okul sınırları içinde rahatlıkla gerçekleştirilemeyen sosyalleşmenin gerçekleşmesini ve yakınlığın artmasını sağlayan bir yerdir. Örneğin; öğrencilerden biri “Kafe sosyal iletişimi artırıyor, konuştukça muhabbet artıyor. Laf lafı açıyor ve yakınlık artıyor. Okulda konuşamadıklarımızı burda konuşuyoruz. Ortak yanlarımızı buluyoruz, iletişimimiz artıyor” (Görüşmeci 36, üniversite öğrencisi, kız) ifadelerine yer vererek kafenin arkadaşlar arasında var olan yakınlığı daha da kuvvetlendirdiğini belirtmektedir.

4.4.3. “Sosyal İletişimde Kapalılık Söz Konusu”

Görüşmelerde öğrencilerin bir kısmı, kafede kendi arkadaşları ile zaman geçirmelerini sosyal iletişimde kapalılık olarak gördüklerini ifade etmişlerdir. Kendi arkadaşları ile hep aynı muhabbetleri kurduklarını bu yüzden olumlu bir iletişimin olmadığını düşünmektedirler. Başka bir ifadeyle; kafede başkaları ile sosyalleşme açısından kapalılık/izolasyon, kendi arkadaşları ile aralarında sosyal bütünleşme söz konusudur.

Farklı masalarla ve yabancılarla iletişime geçemedikleri için sosyal iletişimin olmadığını düşünen kimi öğrenciler, bu yüzden kafede sosyal kapalılığın olduğunu belirtmişlerdir. Örneğin; bir öğrenci “Kafe sosyal iletişimi artırmıyor bence, sonuçta kendi arkadaşlarımla takılıyorum, yan masa ile iletişime geçmiyorum ya da tanımadıklarımla konuşmuyorum” (Görüşmeci 1, lise öğrencisi, erkek) ifadelerine yer verirken başka bir öğrenci bu durumu “Bence kafe sosyal iletişimi artırmıyor

çünkü bizim hiçbir şekilde yan masalarla iletişimimiz yok. Geldiğim insanlarla takılmaya devam ediyorum. Onlarla geliyorum onlarla gidiyorum” (Görüşmeci 18, lise öğrencisi, kız) sözleri ile açıklayarak kapalılığı desteklemiştir.

Yan masa ile iletişime geçilmediği takdirde sosyal iletişimin olmayacağını düşünenlerin yanında, arkadaş içinde sosyal iletişime açık arkadaş dışında sosyal iletişime kapalı olduğunu söyleyenler de vardır. Bir öğrenci konuyla ilgili şu şekilde açıklama yapmıştır: “Bence sosyalleşmeye arkadaş grubu içinde açık ama arkadaş grubu dışına kapalı bir ortam var kafede çünkü arkadaşlarımla kendi içine kapalı bir haldeyim. Ama arkadaşlarım arasında sosyal iletişim artıyor çünkü a’dan z’ye her şeyi konuşuyoruz” (Görüşmeci 22, üniversite öğrencisi, erkek). Kafeye geldikleri kişilerle zaman geçirmeye devam eden bireyler için arkadaşlar arasında iletişim artmaktayken yabancılarla herhangi bir iletişim söz konusu değildir. Nitekim kendi arkadaşları ile her şeyi konuşan öğrenciler, bunun kendi aralarında sosyal iletişimi artırdığını düşünmektedirler. Bu bağlamda, bazıları için kafede sadece kendi arkadaşları ile sosyalleşmek olumlu görülen bir eylemdir; çünkü kafede tanınmayan herhangi biri ile kolayca samimi olmak tehlike arz eden bir durumdur. Örneğin; bir öğrenci durumu şu sözlerle açıklamıştır: “Yani sadece kendi arkadaşlarımla artar iletişimim ama diğer masalarla değil, herkesle samimi olmazsın, kimin ne olduğunu bilemezsin çünkü. İçeri ile artırır, dışarıdakilerle artırmaz, her masanın kendi içinde kapalı bir ilişkisi var bence” (Görüşmeci 33, üniversite öğrencisi, erkek). Kafedeki diğer insanların nasıl biri olduklarını bilmemek korku yarattığı için sadece arkadaş içinde zaman geçirilmekte ve sosyal iletişimin arkadaşlar arasında arttığı düşünülmektedir.

4.4.4. “Kafedeki İnternet Sosyal İletişimi Öldürüyor”

Akıllı telefonların yaygınlaşması ile internet kullanımı bir hizmet olarak kafelerde yerini almıştır. Şu an interneti olmayan kafe neredeyse bulunmamaktadır. Kafedeki internet hizmetinin iletişimi azalttığı ve sadece telefonlara yoğunlaşan masaların olduğu gözlemlerle belirlenmiştir. Ancak görüşmeler sırasında bunu dile getiren birkaç öğrenci olmuştur. Örneğin; öğrencilerden biri internet olduğu sürece kafede ne aynı masada bulunan kişilerle ne de yan masadaki kişilerle iletişimin olmayacağını düşünerek şunları dile getirmiştir:

“Ben kafelerde internet olduğu sürece sosyal iletişimin artabileceğine inanmıyorum artık. Kafeye gidiyorum karşımdaki bile kafasını devede kuşu gibi telefonuna gömüyor. Yan masayı geçtim karşımdaki ile bile iletişim kuramıyorum kimi zaman. Akıllı telefonlar çıktığından beri bu böyle, değişeceğini de sanmıyorum” (Görüşmeci 14, lise öğrencisi, erkek).

Başka bir öğrenci ise internetin iletişimi körelttiğini şu şekilde ifade etmiştir:

“Kafe sosyal iletişimi artırmıyor artık kalmadı o. Bu internet olayından dolayı artık aynı masada bile iletişim azalıyor. Köreltiyor iletişimi bu internet. Bazı arkadaşlarım internete gömülmekten, başkalarına cevap yazmaktan benle doğru düzgün konuşmuyor bile. Bırakın diğer masaları yakınımdaykine bile ulaşamıyorum bazen” (Görüşmeci 38, üniversite öğrencisi, kız).

Kafelerde sunulan internet hizmeti, gençlerin rağbet gösterdiği bir özelliktir. Daha önce de ele aldığımız gibi kafelerde internetin olması önemli olup kimi zaman kafeler, internet bağlantısının çekim gücüne göre tercih edilmektedir. Ancak bu durum, kafede internet kullanımının öne geçmesine ve iletişimin zayıflamasına neden olmaktadır. İnternette kopmamak için telefonu aktif bir şekilde kullanan gençlerin bir kısmı, kafedeki muhabbetten kopmaktadırlar.

4.5. Mikro Coğrafya Oluşturma

Gençler, gündelik yaşamlarında mikro coğrafyalar üreterek mekânı ve zamanı kontrol etmeye çalışmaktadırlar. Bu araştırmada ise kafeler, gençlerin mikro alanlar yarattıkları üçüncü yerlerden biri olarak gözlemlenmiştir. Oyun ile ilgili sorulan sorularda gençlerin bu mikro alanı korumaya kararlı oldukları görülmüştür. Nitekim gençler evde aynı oyunlar mevcut olsa dahi kafede oynamayı tercih etmekte ve mikro alanlarındaki eylemlerini devam ettirmeye çalışmaktadırlar.

Tablo 16: Nerede Oynamayı Tercih Ederler?

LİSE ÖĞRENCİLERİ		ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİ	
Kafede mi Evde mi oynarsınız?	Öğrenci Sayısı	Kafede mi Evde mi oynarsınız?	Öğrenci Sayısı
Kafede	15	Kafede	15
Evde	5	Evde	5

4.5.1. “Aile Evde Olunca Her Şeye Sınır Geliyor”

Gençlerin araştırmada yakındıkları konulardan biri aile evde olunca rahat hareket edememeleri olmuştur. Ebeveynlerin eylemlerine müdahale etmelerinden rahatsız olan gençler, ailelerinin yanlarında bazı eylemleri (özellikle sigara içmek) rahatlıkla gerçekleştiremeyeceklerini düşünmektedirler. Bu durumdan şikâyetçi olanların ise aileleri ile birlikte yaşayan lise öğrencileri olduğu görülmüştür.

Evde oyun oynamayı tercih etmeyen öğrencilerin büyük bir kısmı evde kendileri için önemli olan eylemleri gerçekleştiremediklerinden dolayı kafeyi tercih etmektedirler. Bu eylemlerden biri evde sigara içememeleridir. Annesinin sigara içme alışkanlığını bilmediğini söyleyen bir öğrenci şu ifadeleri ile konuyu özetlemektedir: “Evde oyun oynamam, dışarıya daha zevkli. Zaten istesem de evde oynayamam çünkü oynarken sigara içerim devamlı ve annemin bunu bilmemesi lazım. Dışarda hem rahatça sigara içebiliyorum hem de her şey önüme geliyor” (Görüşmeci 6, lise öğrencisi, erkek). Aynı durumdan farklı şekilde şikâyetçi olan bir grup da ailesi sigara içme alışkanlığını bilse dahi evde bunu temizlik sebebiyle gerçekleştirmeyeceğini dile getirmiştir: “Kafede oynarım çünkü burada sigara-çay yapabiliyorum. Evde annem hayatta izin vermez sigaraya. Onun görmesini isteyeceğim bir şey değil zaten sigara içmem, oynarken güzel oluyor sigara ve annem sigarayı biliyor ama evde annemin gözünün önünde içemem sigarayı” (Görüşmeci 13, lise öğrencisi, erkek).

Gençlerin aileden kaynaklanan bir başka sebebi de ‘eve o kadar insanın giremeyecek olması’dır. Öğrencilerden biri durumu şöyle açıklamıştır: “Evde oynayamam. Bu kadar insanı eve götürürsem annem kızar, hatta kıyameti koparır. Evi kirletiyorsun deyip rahat vermez. Dışarıya daha rahattır benim için ve bu yüzden kafeyi tercih ederim” (Görüşmeci 5, lise öğrencisi, erkek). Eve gelecek olanların

sığmaması ya da sığsa bile annelerin istememesi gençlerin isteklerini kısıtladığı için kafe tercih edilmektedir. Bunun yanı sıra, gençler için kafe rahat hareket etmenin ve her şeyi rahatlıkla konuşabilmenin yeridir ve bu yüzden kolaylıkla vazgeçilecek bir yer değildir. Araştırmada gençler, evde rahat olamamaya ve farklı konulardan konuşamamaya sıkça değinmişlerdir. Örneğin; bir öğrenci neden kafede oyun oynamayı tercih ettiğini anlatırken rahatlığını şu şekilde vurgulamıştır:

“Kafede oynarım çünkü evde oynamaktan daha farklı oluyor, zevkli oluyor. Annemin o kadar insanın eve gelmesini istemesi zaten imkânsız bi de ben evde annemler varken arkadaşlarımla rahat hareket edemem, daralıyorum bi şeylerden konuşurken. Sanki annem hep müdahale edecek gibi geliyor” (Görüşmeci 10, lise öğrencisi, kız).

Öğrencinin de değindiği üzere gençler, evde bir anlamda ‘diken üstünde’ olduklarını ifade etmektedirler. Bu yüzden de evde konuşulacak konulara ve eylemlere sınır gelmektedir. Aynı durumu bir başka öğrenci de şu şekilde desteklemektedir: “Kafede oyun oynamayı tercih ederim, kafede eğlencesi bol ve zevkli oluyor. Evde eğlenceli olmuyor çünkü aile evde olunca zevkli olmuyor, her şeye sınır geliyor. Zevki de kaçıyor, azalıyor” (Görüşmeci 11, lise öğrencisi, kız). Liseli gençler için evde oyun oynamak, sadece eylemlerde kısıtlamaya gitmek değil, sohbet konularında da kısıtlamaya gitmek demektir ve bu sebeple tercih edilmemektedir.

Konuyla ilgili dile getirilen bir diğer mevzu da eve gelebilecek arkadaşlar konusunda ailenin bazı sınırlamalar getirmesidir. Eve gelecek arkadaşlarda ebeveynlerin sadece çocuklarının hemcinslerine izin vermeleri, gençler için sorun addetmektedir ve bu yüzden sınırlamanın olmayacağı bir yer olan kafede vakit geçirmek önemli hale gelmektedir. Örneğin; öğrencilerden biri konuyla ilgili şu ifadelerle yer vermiştir: “Kafede oynamayı tercih ederim, arkadaşlarla daha eğlenceli oluyor. Zaten aynı eğlenceyi evde yakalayamam. Evde annem her şeye karışır, erkek arkadaşların gelmesine izin vermez, öyle de zevkli olmuyor. O yüzden oynayacaksam kafede oynarım” (Görüşmeci 9, lise öğrencisi, kız). Bu, özellikle kız öğrencilerin üzerinde durduğu bir konu olmuştur. Evde kız-erkek vakit geçiremeyeceklerini düşündükleri ve kafede bu kısıtlamalar yerine özgürlüğü elde edebildikleri için evde değil de kafede oyun oynamayı tercih etmektedirler. Eve

sadece kız arkadaşlarının gelmesinden şikâyet eden bir öğrenci, konuyla ilgili şöyle bir açıklama yapmıştır: “Kafede oynarım çünkü evde o kadar rahat oynanmıyor. Sadece kızlar geliyor eve ve aile var diye her şeyi de sohbete katamıyoruz. Dışarıda oyun oynarken her türlü konudan bahsedebiliyoruz, kız-erkek olabiliyoruz ve daha eğlenceli oluyor” (Görüşmeci 2, lise öğrencisi, kız). Lise öğrencilerinin yanı sıra ailelerinin yanında okuyan üniversite öğrencileri nadir de olsa bu durumdan şikâyetçidir ve bu sebeple kafede oyun oynamayı tercih etmektedirler. Örneğin; bir üniversite öğrencisi “Kafede erkek-kız karışık oturabiliyoruz, oynayabiliyoruz ve kaynaşabiliyoruz. Yurtta veya evde bu mümkün olmuyor. Aileler erkek arkadaşlara izin vermiyor mesela. Bu engeli aşmak için kafeyi tercih ederim” (Görüşmeci 37, üniversite öğrencisi, kız) sözleri ile kafeyi aileler tarafından izin verilmeyecek aktiviteleri mümkün kılan bir yer olarak gördüğünü ve kafeye gitmeyi neden tercih ettiğini aktarmıştır.

4.5.2. “Dışarıda Her Şey Daha Zevkli”

Üniversite öğrencileri için kafede oyun oynamak lise öğrencilerine göre farklı bir anlama sahiptir. Lise öğrencileri özgürlüklerini sağlayabildikleri bir alan yaratmak ve bunu korumak adına kafede oyun oynamayı tercih ederken, üniversite öğrencileri gündelik yaşamda farklı bir alanda ve herhangi bir etkiye maruz kalmadan sadece oyuna odaklanarak vakit geçirilebilecek, deşarj olunabilecek bir yer kapsamında kafeyi tercih etmektedirler.

Üniversite öğrencilerinin üzerinde durdukları mevzu, kafede her şeyin direkt önlerine gelmesi ve hazırlık gerektirecek bir durumun olmamasıdır. Öğrencilerden biri durumu şu şekilde aktarmıştır: “Ben evde oyun oynarken sıkılıyorum. Burada her şey önüne geliyor ve çay hazır demlemene gerek yok. Bi de çaya para veriyorsun, para verince zevkli geliyor kafede oynamak. Parayı verince her şey tatlı gelir ya öyle işte” (Görüşmeci 21, üniversite öğrencisi, erkek). Gençler oyunun evde de oynanacağını ama kafe ortamının getirmiş olduğu rahatlıkla daha şenlikli olacağını düşünmektedirler. Örneğin; öğrencilerden biri konuya şu şekilde değinmiştir: “Yine de kafede oynarım. Evde hep durur ama oynayasım gelmez. Ne de olsa var deyip hiç yaklaşmıyorum. Ama dışarıda öyle değil buradayken oynayım diyorum, ortamı daha müsait bence ondan. Bi de hazır olana yanaşılmaz ya hani

genelde bu da öyle bi şey” (Görüşmeci 22, üniversite öğrencisi, erkek). Bu bağlamda, gençler için kafe evde olsa bile oynanmayacak bir oyunu daha eğlenceli bir şekilde oynatmayı başaran bir yerdir.

Öte yandan, kafede oyun oynamak üniversite öğrencilerinin paralarını harcayabilecekleri bir aktivite olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin; bir öğrencinin “Ben evde olsa bile yine de kafede oynarım. Kafede oyun için oturup para harcaması daha zevkli, para harcadınca tatlı geliyor insana” (Görüşmeci 26, üniversite öğrencisi, erkek) sözleri, dışarıda oyun için para harcadınca eylemin daha zevkli bir hale geldiğini göstermektedir. Başka bir öğrenci ise kafeden başka bir yerde para harcayamacağını düşünerek konuyu şu şekilde açıklamıştır: “Evde bir süre sonra sıkılıyor insan. Kafede farklı yüzler görebiliyorsun. Farklı oyunlara geçebiliyorsun. Burda da paramı harcayabileceğin önemli aktivitelerden biridir kafeye gitmek o yüzden kafede oynamaya devam ederim” (Görüşmeci 30, üniversite öğrencisi, erkek). Kafeden başka bir yerde para harcayamamanın sınırlı üçüncü yerler kapsamında ele alındığı görülmektedir. Kentte yapılacak farklı aktivitelerin olmayışından şikâyet eden öğrenciler için kafe, harçlıklarını harcayabilecekleri yegâne yerlerden biridir.

Üniversite öğrencilerinin evde oyun oynamayıp kafeyi tercih etmelerindeki en önemli sebeplerinden biri de evde farklı etkenlerin devreye girmesidir. Ailelerinden farklı bir şehirde yaşayarak ev işlerinden de sorumlu olan öğrenciler, evde/yurtta kaldıkları zaman oyuna odaklanamadıklarını ve araya devamlı bir sorun girdiği için oyunun bölündüğünü dile getirmişlerdir. Örneğin; bir öğrenci “Evde oyunu oynamam çünkü dışarıda gerçekten oyunu oynuyorum, evde oyun bölünebiliyor. Yemeğe kalkıyorsun, temizliğe kalkıyorsun, devamlı kalkıp iniyorsun. Mutlaka bir şey çıkıyor. Zevki de oyun isteği de kaçıyor insanın bu yüzden oynarsam kafede oynarım” (Görüşmeci 29, üniversite öğrencisi, kız) ifadeleriyle oyunu rahatlıkla oynayabilmesi için evde oynamaması gerektiğini belirtmiştir. Bir diğer öğrenci için kafede garsonun varlığı ile her şeyin istediği an önüne gelmesi oyuna daha kolay adapte olabilmeyi sağlamaktadır: “Evde oynamam çünkü evde çok fazla dağılıyor oyun, araya devamlı bir şeyler giriyor. Kafede her şey önüne geliyor, daha rahat oynuyorum oyuna adapte olabiliyorum, kafamı da dağıtabiliyorum” (Görüşmeci 34, üniversite öğrencisi, kız). Bu ifadeler ekseninde, kafe üniversite

öğrencileri için yapılması planlanan eylemlerin rahatlıkla gerçekleştirilebileceği mikro bir alandır.

4.5.3. Kafe ve Ebeveyn Bilgisi

Ailelerinden uzaklaşarak mikro alan ürettikleri görülen gençlerin gittikleri kafeleri ailelerine söyleyip söylememeleri de önemli bir konudur. Bu konuyla ilgili sorular sorulduğunda, öğrencilerin büyük bir çoğunluğu nereye gittiklerini ailelerine günü gününe ilettiklerini dile getirmişlerdir. Fakat azınlık da olsa bazı öğrenciler, mikro coğrafyada zaman ve eylem kontrolünü kendi ellerinde tutabilmek için nerede ve kimle olduklarını saklayabilmektedirler.

Tablo 17: Kafe ve Ebeveyn Bilgisi

LİSE ÖĞRENCİLERİ		ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİ	
Konular	Öğrenci Sayısı	Konuşulan konular	Öğrenci Sayısı
Kafelere gitme alışkanlığınızdan ebeveynlerinizin haberi var mı?	Evet: 20	Kafelere gitme alışkanlığınızdan ebeveynlerinizin haberi var mı?	Evet: 20
Bu alışkanlığı ebeveynlerinizden gizli tutmanız gerektiğini düşünüyor musunuz?	Gizli tutma: 1	Bu alışkanlığı ebeveynlerinizden gizli tutmanız gerektiğini düşünüyor musunuz?	Gizli tutma: 2

Öğrencilerin ailelerinden bu durumu saklamaları genel olarak derste olduklarını söyleyip kafede zaman geçirmelerini kapsamaktadır. Örneğin; bir öğrenci “Bazen kafede fazla takılmak için okulda ders var falan diyorum yoksa erken gel diyorlar” (Görüşmeci 9, lise öğrencisi, kız) sözleri ile dışarıda geçirebileceği zamanı artırmak ve eylemlerini kontrol edebilmek için dersten erken çıktığını ailesine söylememektedir. Bir başka öğrenci ise alacağı cevaptan hoşnut olmayacağı için gittiği yeri anlatmamayı tercih etmektedir: “Bazen aileme yalan söylemek zorunda kalıyorum çünkü dersteyim deyince bir şey demiyorlar ama kafedeyim deyince hemen ilk otobüse atla gel diyorlar. Bu hoşuma gitmiyor ben de dersteyim diyorum ve uzun kalmak için ders uzadı diyorum” (Görüşmeci 35, üniversite öğrencisi, kız). Öğrencilerin vermiş olduğu cevaplarda dersin uzadığını belirtmek, ailelerin kontrol mekanizmasına karşı gerçekleştirdikleri bir savunma stratejisi olarak karşımıza

çıkılmaktadır. Nitekim gençler bu strateji ile mikro coğrafyaları olan kafede zaman ve eylem kontrolünün kendilerinde olduğunu ve mekânsal özerkliklerini koruduklarını düşünmektedirler.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Kafeleri kamusal alan, mekân, sosyal iletişim, sosyal ve sembolik sermaye bağlamında incelemeyi amaçlayan bu araştırma; üçüncü yerler, sosyal ve sembolik sermaye teorisinin üzerine inşa edilmiştir. Bu bağlamda, araştırma üçüncü yerlerin gençler tarafından sosyal ve sembolik sermaye aracı olarak kullanıldığını, gençlerin gündelik yaşamda tercih ettikleri yerlere göre tanımlandığını ve mekânların zamanla farklı anlamlara ev sahipliği yaptığını savlamakta ve teknoloji ile birlikte sosyal iletişimin üçüncü yerlerde nasıl dönüştüğünü incelemeye çalışmaktadır.

Sosyal bilimler alanında yeni bir kavram olan üçüncü yerler, Oldenburg'un kazandırdığı bir kavram olup yaratıcı etkileşimleri mümkün kılan topluluk hayatının sabitleyicileridir (1991). Ev ve iş yerleri dışında kalan ve insanların buluşma, sosyalleşme, eğlenme gibi amaçlarla kullandıkları yerler şeklinde tanımlanan üçüncü yerler; nötr, eşitlikçi, temel aktivitesi sohbet olan, herkesin kolaylıkla ulaşabileceği, müdavimleri olan, sade bir profili içeren yerlerdir. Fakat teorisyenin değinmediği noktalar da mevcuttur. Bunlar kafelerin eşitlikçi olmayan yerler olabildiği, kimi zaman temel aktivitenin internet kullanımı olabildiği ve sade bir üçüncü yer yerine melez bir üçüncü yer olabildiğidir. Zamanla kafelere gelen internet hizmeti, bu yerlerin kullanımında değişikliğe sebep olmuş ve wi-fi özelliği ile sosyal yaşamı büyük oranda etkilemiştir. Bugün üçüncü yerlerden biri olan kafede, iletişim kurmanın yolları değişmiş; bazı gençler için sosyal bağlar, internet bağlantısı ile zayıflamaktayken bazıları için kullanılan konum uygulamaları ile sosyalleşme artmıştır. Arendt'in belirttiği üzere gündelik yaşamda yer bulan her türlü etkinlik ve davranış, kamusal alanın içeriğini ve toplumların kamusal alanı hangi amaçlarla kullandıklarını gösterir (2013). İnternet hizmeti veren kafeler, internet için tercih edilen bir yer haline almıştır. Özellikle konum bildirerek kafenin bir etiket aracı ve yabancılarla tanışma alanı olarak algılanmaya başlanması, kafenin gündelik yaşamdaki işlevini de değiştirmiştir. Nitekim Habermas'ın da değindiği üzere kamusal alana ulaşan her bireyin onu değiştirme imkânı vardır ve gençler internet aracılığıyla bir kamusal alan olan kafelerin değişiminde rol oynamaktadırlar.

Diğer taraftan, Mikunda'nın üçüncü yerler hakkında ileri sürdükleri günümüzle uyum içerisindedir. O'na göre; üçüncü yerler ticari olmayan kamusal

alanlar değildirler ve bu yüzden görselliği ve gösterişi ile dikkat çekerler (2011). Ayrıca teorisyen, üçüncü yerlerin insanların yaşam tarzlarını yeniden yükleyebilmelerine imkân sağlayan yerler olabildiğini öne sürer. Kafelerin bugünkü durumu göz önünde bulundurulduğunda; Mikunda'nın ileri sürdüklerinin geçerliliğini koruduğu görülmektedir. Kimi zaman bir gösteriş yeri olarak dikkat çeken kafeler, gündelik yaşamda bireylerin kimliklerinin ve yaşam tarzlarının yeniden üretildiği yerler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kafeler her ne kadar kamusal alan olup herkese açık olarak tanımlansa da barındırdığı modernlik imgesi ile markalaşma ve tüketim kültürünün odağında yer almaktadır. Bu yüzden de kafeler, tabakalı toplumsal yapının yeni simgesel göstergeleri olmuş, gidilen kafe mekânın tüketilmesi ile kimliğin üretilmesini içerir hale gelmiş ve toplumdaki statü ayrımının gözle görülür hale geldiği üçüncü yerlerden birine dönüşmüştür. Ayrıca kafelerin zevk ve beğenilere göre tercih edilmesi, statüyle ilişkili bir ayrımı simgeleyerek kültürel tarzların zeminini oluşturmaktadır. Bu bağlamda kafeler, Bourdieu'nün sözünü ettiği sembolik ve sosyal sermayeyi içeren yerler olup toplumsal aktörlerin grup aidiyetleri, sosyal ve kültürel kodları bir yönü ile sosyal hayatı kolaylaştırırken bir yönü ile de sosyal eşitsizlikleri meydana getiren bir fonksiyona sahip olmuştur.

Bunlara ek olarak, üçüncü yerler gençlerin mikro coğrafyalar yarattıkları yerler olarak tanımlanabilmektedir. Sosyal mekânlarının varlığını korumaya çalışan gençler, sosyal pratiklerini zamana ve mekâna göre organize etmektedirler. Gençlerin kendilerine ait mekânsal pratikler geliştirmeleri, onların mekânın müdavimi olmalarını artırmaktadır. Bu durum gençlerin çevreyle ilişkili olarak mekâna değer atfetmelerini ve mikro coğrafyalar oluşturarak mekânı ve zamanı kontrol etmelerini sağlamaktadır. Böylece mekân ve mekâna dair aktiviteler aktörlerin 'habituslarına' girmektedir.

Araştırmada elde edilen veriler, kafelerde yapılan gözlemler ve gençlerle gerçekleştirilen görüşmeler sonucunda analiz edilmiştir. Kafeleri kullanan gençler, kafede ilişkiler, eylemler ve mekânla bağlantılı kimlikler; üçüncü yerler, sosyal ve sembolik sermaye çerçevesinde irdelenmiştir. Bu bağlamda, sorgulamaların yapıldığı çalışmada genel olarak aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır.

- Üçüncü yerler ticari olma niteliğinden uzak olmayan, sadelik yerine gösterişin ön plana çıktığı ve bireylerin yaşam tarzlarını ve sosyal kimliklerini yeniden üretebildikleri yerlerdir.
- Kafeler fiyatları sebebiyle dışlayıcı olabilen yerlerdir.
- Üçüncü yerler dönüşmeye açık yerlerdir ve internet hizmeti üçüncü yerlerden biri olan kafelerin melez üçüncü yerlere dönüşmesine etki etmektedir.
- İnternetin ve sosyal medyanın gündelik yaşamda güçlü bir yer edinmesi, kafelerin faaliyetlerinin internete taşınmasına ve sosyal kimlik yansıması olarak kullanılmasına sebep olan bir faktördür.
- Konum uygulamaları kafede iletişim kurmanın şeklini değiştirmiştir.
- Markalaşma ve tüketim kültürü, kafenin müşteri profilini ve kafede tabakalı toplumsal yapının oluşmasını etkileyen bir faktördür.
- Gidilen kafe ve tüketilen ürünler, sembolik sermayenin bir parçasıdır ve sınıflararası statü ayrımını simgelemektedir.
- Beğeni ve zevk yansıması olarak görülen kafeler, kültür tarzlarındaki farklılığın somutlaştığı ve mekânsal ayrışmalara yol açan yerlerdir.

Gözlemler ve görüşmeler sonucunda; gündelik yaşamda lise ve üniversite gençlerinin farklı zaman dilimlerinde kafeleri kullandığı ve kafede geçirdikleri zaman aralığının değişiklik gösterdiği görülmüştür. Lise öğrencilerinin, üniversite öğrencilerinin aksine kafelerde daha fazla zaman geçirdikleri saptanmıştır. Lise öğrencilerinin üniversite öğrencilerinden daha fazla kafeye gitmelerinin sebebi, kent içinde gerçekleştirilebilecek aktivitelerin sınırlı olmasıdır. Üniversite öğrencilerinin başka bir şehirde okumanın beraberinde getirmiş olduğu farklı faaliyetlerde bulunabilme şansı, lise öğrencilerinin nazarında sahip olunamayan bir durumdur. Bu sebeple de lise öğrencileri kafede çok fazla zaman geçirmektedirler. Üniversite öğrencilerinin gündelik yaşamda bir mola olarak kullandığı kafeler, lise öğrencilerinin kendi alanlarını yarattıkları ve korumaya çalıştıkları aktiviteleri içeren yerlerdir ve bu durum üçüncü yerde uzun zaman geçirmelerine sebep olmaktadır. Ayrıca kafeye gidilen saatlerde lise öğrencilerinin aileleri tarafından kontrol edilmeleri geç saatlerde kafeye gidememelerine neden olmaktadır. Böylece üniversite öğrencilerinin sunduğu geniş zaman yelpazesi lise öğrencilerinde bulunmamakta ve kafeler farklı zaman dilimlerinde farklı profillere ev sahipliği yapmaktadır.

Gençlerin kafede harcadıkları zaman kadar kafeyi hangi amaçla kullandıkları da önem taşımaktadır. Nitekim lise ve üniversite gençleri arasında kafeye geliş amaçları farklılıklar sunmaktadır. Üniversite öğrencileri arasında olumlu diyebileceğimiz amaçlar, lise öğrencilerine göre fazladır. Kafeye gitme eylemi, lise öğrencileri arasında zaman öldürülebilecek bir aktivite olarak algılanırken üniversite öğrencileri için sohbeti temsil etmektedir. Üniversite öğrencilerinin sohbete önem vermeleri, kafede edilen muhabbetin kendilerini rahatlatmasının yanı sıra kafeyi gündelik yaşamda bir ‘mola’ olarak görmelerinden kaynaklanmaktadır. Bu da kafenin lise öğrencilerinin aksine üniversite öğrencileri tarafından niteliksiz zaman geçirmek amacıyla kullanılmadığını belirtmektedir.

Gençlerin gün içinde gittikleri kafenin nasıl olması gerektiği de lise ve üniversite öğrencileri için farklı niteliklere sahiptir. Tercihler, lise öğrencileriyle yapılan görüşmelerde kafe ortamının iyi olması, kafeyi tercih eden bireylerin ‘düzgün’ olması ve internet erişimi üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu da lise öğrencilerinin ortama ve internete önem verdiklerini, kafe profili söz konusuken dışlayıcı davrandıklarını göstermektedir. Yabancılarla tanışmaya gönüllü olan lise öğrencilerinin kafede sadece ‘düzgün’ insanların olmasına ilişkin talepleri dikkat çekicidir. Yabancılarla tanışmaktan zarar gelmeyeceğini düşünen, bunu bir avantaj olarak gören lise öğrencileri; kafede ‘düzgün tipler’ olmamasını tehlikeli addederek dış görünüşe odaklanmakta ve dışlama pratiği sergilemektedirler. Lise öğrencilerinin değindiği ‘düzgün’ imaj üçüncü yerlerin herkese açık olan eşitlikçi yapısının günümüz liseli gençleri için geçerli olmadığını bir göstergesidir. Bunların aksine, üniversite öğrencileri için önemli olan kaliteli, ucuz hizmet ve kaliteli sosyal ortamdır. Sınırlı bir harçlık kapasitesine sahip olan üniversite öğrencileri için ucuz hizmet almak önemlidir; fakat bunun yanında alacakları hizmetin kaliteli olmasını da talep etmektedirler.

Öte taraftan, gençler kentteki basık ve dar kafelerin yerine geniş/ferah ve faaliyet çeşitliliğinin bol olduğu kafeleri talep etmektedirler. Gençlerin geniş kafelere dair taleplerinin en önemli nedeni kafelerin küçük, masaların birbirine çok yakın olması ve kafede mahremiyeti sağlayamayıp konuşulanların yan masadakiler tarafından duyulabilmesidir. Böylece gençler, kafede başkaları tarafından konuşmalarının duyulmayacağı bir mahremiyet istemektedirler. Lise öğrencilerinin

kafelerden beklentilerinde ise elit kafe düşüncesi dikkat çekmektedir. Bir statü göstergesi olarak algılanan elit kafe, lise öğrencileri için kendilerini gösterebildikleri, marka değerine sahip yerlerde bulunarak statülerini sergileyebildikleri ve erkek arkadaş edinebilecekleri bir yer olarak karşımıza çıkmaktadır.

Gözlemler sırasında dikkat çeken ve görüşmelerle de desteklenen ‘gözden ırak kafeler’ gündelik hayatta gençlerin yaşamlarında bambaşka bir içeriğe ev sahipliği yapmakta ve onlara kentin merkezinde saklanabilecekleri bir yer sunmaktadır. Gençler, bu kafelerle hem kentin içinde hem de insanların onları göremeyeceği kadar uzaktadırlar. ‘Gözden ırak kafeler’; sevgililerin üçüncü yerlerde daha rahat davrandıkları, başörtülü gençlerin başkalarının görmeyeceği bir yerde birileri ile tanıştıkları ve gençlerin bir birlikteliğe başlamaları için arkadaşların tanıştırdığı kafeler olarak tanımlanmıştır. Nitekim araştırmada katılımcıların dile getirdikleri üzere gözden ırak kafeler sevgililerle gidilen, ciddi konuların tanındıkları denk gelmeden konuşulduğu kafelerdir. Özellikle ailelerinin yanında üniversite okuyan başörtülü gençlerin üzerinde durduğu bir konu olup karşı cins ile tanışma buluşmalarında kimselerin göremeyeceği yerlerin tercih edilmesi önem arz etmektedir. Böyle bir kafede bu tarz eylemlerin gerçekleştirilmesi, bireylerin başkaları tarafından görülmesini ve durumun negatif algılanmasını engellemek için olduğu söylenebilir. Bu bilgiler göstermektedir ki bu tarz kafelerde mekânın kodu değişmekte; kafe farklı eylemleri ve anlamları barındırmaya başlamaktadır. Kafe, etraftan görünmediği ve personel sayısı az olduğu için eylem özgürlüğünü getirmekte ve böylelikle gençler kendi stratejileri ile kontrol mekanizmalarını savuşturmaktadırlar. Kentin büyükşehir olması; fakat hala küçük şehir ilişki ağı olan cemaat ilişkisine sahip olması ve kontrol mekanizmasını barındırması sebebiyle gençler (özellikle genç kızlar) gözden ırak kafelerde görüşme ve tanışmalar düzenlemektedirler.

Kamusal alanın önemli parçalarından biri olan üçüncü yerlerin günümüzde teknoloji ile değişmesi ve dönüşmesi söz konusudur. Araştırmada üçüncü yerlerden biri olan kafenin melez üçüncü yere dönüştüğü gözlemlenmiştir. Oldenburg’un sözünü etmediği melez üçüncü yer, internetin ve medyanın gündelik yaşamda güçlü bir yer edinmesi ile oluşmuştur. Artık kafeler müşterilerine wi-fi şifrelerini vererek interneti bir hizmet olarak sunmaya başlamışlardır. Bu sebeptendir ki kimi zaman

kafede en önemli şey internet kullanımını olmaya başlamıştır. Akıllı telefonların yaygınlaşması ile kullanılmaya başlanan uygulamalar için internet gereklidir ve bunu kafelerden sağlayan gençlerin kafede internet kullanımını oldukça yoğunudur. Öyle ki kafenin çaysız olması düşünülemediği gibi internetsiz olması da düşünülemeyeceği günümüz gençlerinin görüşüdür. Akıllı telefonlar sebebiyle devamlı ‘çevrimiçi’ olma isteği, gençlerin interneti kafelerde önemli bir ihtiyaç olarak görmelerine sebep olmaktadır. Konum bildirme, durum güncellemeleri ve konuşma/mesajlaşma uygulamaları nedeniyle öğrenciler kafelerdeki internete ‘kafede olması gereken bir nitelik’ olarak bakmakta ve internete odaklanırken sohbeti kaçırmaktadırlar. Bunun sonucunda da telefonların kullanımı kafe içinde artarken sosyal izolasyona yol açmakta ve sosyallik zayıflamaktadır.

Bunların yanında, gençlerin (özellikle lise öğrencilerinin) sıklıkla kullandığı, gittikleri yerlerin konumlarını paylaştıkları ‘swarm’ uygulaması araştırma kapsamında önemli bir yere sahiptir. Bu uygulama, lise öğrencilerinin kafelere neden gittiklerinin, yeni tanışmalara ve yabancı insanlarla olan yakınlaşmalara nasıl yaklaştıklarının ipuçlarını vermektedir. Lise öğrencileri ‘swarm’ uygulamasını öncelikle farklı insanlarla tanışmak, sosyalleşmek için sonrasında da esas amaç olan sevgili edinebilmek için kullanmaktadırlar. Gençler, konum paylaşanlar arasından birilerini seçip ekleme eyleminin gerçekleştiği durumda, bilerek veya bilmeyerek görücüye çıkmaktadırlar. Teknolojinin işin içine girmesiyle bu şekilde algılanmayan durum, gençler için modern hayatın kullanım kolaylığı şeklinde aktarılmaktadır. Gençlerin avantaj olarak gördükleri bu uygulama, kendi içinde çok farklı tehlikelere açıktır. Gençler, bir kafede uygulama üzerinden edinilen arkadaşlıklarla hayatlarına dâhil ettikleri kişilerin nasıl biri olduklarını bilemeyecekleri için kişisel bir riske girmektedirler. Diğer taraftan, gençlerin uygulamayla arkadaş ekleme eylemi kafenin statüsüne göre değişmekte ve paylaşılan konum bildirimleri sosyal kimlik inşasında kullanılmaktadır. Gençlerin dış görünüşe ve etikete verdikleri bu değer, kafe ile özdeşleşmektedir. Lüks kafelerde konum bildirilip arkadaş ekleme gerçekleşirken sıradan ve ucuz yerlerde aynı eylem gerçekleşmemektedir. Başka bir deyişle, kafenin taşıdığı sembolik değer ön plana çıkmakta ve konum bildirimi bu değere göre kararlaştırılmaktadır.

Bourdieu'nün sermaye kavramı, gençlerin kafeleri tercih ederken nelere dikkat ettiklerini göstermektedir. Gençlere göre; seçilen ve müdavimi olunan kafeler, kişileri doğrudan tanımlamaktadır. Sembolik ve sosyal bir sermaye olarak karşımıza çıkan kafeler, gençlerin seçilen kafelerle tanımlandığını ve kimlik oluşumunu etkilediğini göstermektedir. Görülmek istedikleri yerlerde konum bildiren gençler, birbirlerini gittikleri yerlere göre kategorileştirmektedirler. Bunun sonucunda, gençlerin tercih ettikleri kafeler bilinçli bir tercih olup sosyal ağ bağlantıları ve sermayeleri hakkında ipuçları vermektedir. Gençlerin müdavimi oldukları kafelerse bireylerin profilleri ile eşleşmekte ve 'sözlere dökülmeden' bireyin tanımının somutlaştığı yerler olmaktadır. Ayrıca tercih edilen kafeler, gençlerin neleri beğendiklerinin yanında neleri dışladıklarını da gözler önüne sermektedir.

Veriler ışığında; sembolik bir sermaye olarak kültürün ve ekonominin nüvelerini kafelerde görmemiz mümkündür. Nitekim gençler için kafeler kültürel bir simge olabilen yerlerdir. Tercih edilen kafe; dünyaya bakış açısının, kültürel altyapının görünür hale gelmesidir. Kafenin bireyi tanımladığı konusunda çoğunlukla hemfikir olan liseli ve üniversiteli gençler, kültürel bağlamda farklı görüşlere sahiptirler. Lise öğrencileri için bireyin tanımlanması ile kültürel seviyesi eşdeğer değilken; üniversite öğrencileri için bireyin tanımlanması ile kültürel seviyesi eşdeğerdir. Gidilen yerler, paylaşılan konum bildirimleri bireyin sosyal kimliğini sunduğu için üniversite öğrencileri bu konuda oldukça dikkatli davranmaktadırlar. Eylemlerinin onları tanımladığını ve kültürel altyapılarını sergilediğini düşünmektedirler. Tercih edilen kafe ve müdavimi olunan kafe, bireyle kültürel bütünlük sağlamaktadır; çünkü kafenin hedef kitlesi bunu temsil etmektedir. Lise öğrencileri kafe seçiminde gösterişe ve statüsü yüksek yerlerde konum paylaşımına önem verirken üniversite öğrencileri kültürel seviyelerini yansıtacak yerlere gitmeye önem vermektedirler. Gençler arasındaki bu fark, sembolik ve sosyal sermaye kavramı ile birebir örtüşmektedir. Gençler, eğitim seviyeleri artıkça bunun ayrımını belirtebilecek simgelere sahip yerleri tercih etmekte ve diğerlerinden ne kadar farklı olduklarını, neye değer verdiklerinin kültürleri ile paralel olduğunu vurgulamaktadırlar.

Diğer yandan, kafeler gösteriş belirtisi olabilen yerlerdir. Gençlerin sınırlı harçlık kapasitesine sahip olmalarına rağmen, pahalı kafelere gitmeleri katılımcılar

için bireylerin kimlik arayışı içinde olduklarını gösteren bir eylemdir. Statü belirtisi olarak görülen pahalı yerler, gençlerin orada konum bildirmeleri ile toplumda kademe atlayacaklarını düşündükleri yerlerdir. Gün geçtikçe artan sosyal medya kullanımı ve paylaşımların değerli görülmesiyle; gençlerin ‘olumlu’ etikete ve lükse verdikleri önem artmıştır. Pahalı yerlerin iyi ve rahat olarak tanımlanması, ‘belirli özelliklere sahip olan, iyi’ insanların gelebilmesi ve mekânın steril olduğu algısı özellikle lise öğrencilerini bu yerlere çekmektedir. Kafeye ‘belirli’ insanların gelmesini öne süren liseli gençler bir dışlama pratiğini sunmaktadır. Ekonomik durumun önemi üzerinde duran gençler, statü farkını gösteren özel beğenilerle ayrımı vurgulamaktadırlar. Görülüyor ki sosyal uzamdaki her mekân, belirli yaşam koşullarına ve beğenilere tekabül etmektedir. Bunun dışında, bireylerin pahalı kafelere giderek yaşam tarzlarını ve sosyal kimliklerini yeniden ürettikleri görülmektedir. Gösteriş için pahalı yerlere gidildiğini belirten öğrenciler, bireylerin sadece pahalı kafelere gidince yüksek statüde görünebilecekleri bir yaşam tarzına sahip olduklarını düşünmektedirler. Böylelikle yükselen gösteriş topluluğu, bireyleri olmayan kimlikler üretmeye sürüklemektedir.

Kahvehanelerin modern hali olarak düşünülen kafeler, günümüzde cinsiyet çeşitliliği açısından olumlu bir özellik sergiliyor olsa da sosyal iletişim açısından aynı özelliğe sahip olduğu söylenememektedir. Güçlenen teknoloji, akıllı telefonlar, medya ve internet aynı masada bile iletişimi azaltmaktadır. İnternetin kafede ücretsiz olması, telefon kullanımını tetiklemektedir. Nitekim ücretsiz interneti kullanmak isteyen öğrenciler, karşılarındakiler ile iletişim kurmayıp telefonlara odaklanmaktadır. Telefona yoğunlaşan ve orada ‘çevrimiçi’ olan gençler, gündelik yaşamda akan hayatı kaçırmaktadırlar. Kafenin sosyal iletişimi artırdığını düşünen gençler içinse bambaşka tehlikeler karşımıza çıkmaktadır. Konum uygulamaları ile birbirlerini arkadaş olarak ekleyen gençler, bu yolla arkadaş ve sevgili edinmektedirler. Bu eylem, gençlerin hiç tanımadıkları insanlara hayatlarını açmakta herhangi bir sakınca görmediklerini göstermektedir. Lise öğrencileri arasında yaygın olan bu durum, gençlerin sosyal medyayı bilinçsizce kullandıklarını da göstermektedir. Yüz yüze iletişimde yetersiz olan lise öğrencileri, internet ortamında aktif ve cesurdurlar. Lise öğrencilerinin aksine daha dikkatli davranan üniversite öğrencileri için internette arkadaş edinmek imkânsız ve tehlikeli görülmekte ve onlara göre; kafede sosyal iletişim sadece arkadaşlarının arkadaşları ile

sağlanmalıdır. Öte yandan, sadece kafeye geldikleri kişilerle zaman geçiren öğrenciler için kafe bir sosyal iletişim aracı değil, sosyal kapalılık aracıdır. Başka bir ifadeyle; kafede başkaları ile sosyalleşme bağlamında kapalılık/izolasyon varken kendi arkadaşları ile aralarında sosyal bütünleşme vardır.

Kafeler, gençlerin mikro coğrafya oluşturarak kendi hayatlarını kontrol etmeye çalışmaları ve gündelik yaşamda kendilerine özel alanlar kurmaları veya mekânsal özerklik kazanmaları kapsamında önemli yerlerden biridir. Kendi zamanlarına ve mekânlarına hâkim olarak eylemlerini gerçekleştirmek için evi değil de bir üçüncü yer örneği olan kafeleri seçmektedirler. Lise öğrencilerinin çoğu, kafedeki en popüler eylemlerden biri olan oyunu evde oynama imkânları varken de kafede oynamayı tercih etmektedirler. Gençler, ev ortamında ailenin devreye girmesini ve alanlarına müdahale edilmesini engellemek için mümkün olsa bile evde eylemlerini gerçekleştirmeyi tercih etmemektedirler. Evde yapılması planlanan eylemlerde, ailelerin olması konuları ve eylemleri sınırlandırmaktadır. Ayrıca eve çağrılacakların sayısı kafeye birlikte gidilebileceklerin sayısına göre daha azdır. Ailelerin karşı cinsiyetten arkadaşlara evde izin vermemeleri ve evde konuşulacak konuları ailelerin duyabilecek olması, gençleri bir sınırlandırmaya tabii olduklarını düşünmelerine sebep olmaktadır. Bu yüzden de gençler, eylemlerini kafede gerçekleştirmeye gönüllü olmakta ve gündelik yaşamlarında mikro alan yaratarak ailelerinin kurduğu kontrol mekanizmasını etkisiz hale getirmeye çalışmaktadırlar. Öte taraftan, üniversite öğrencileri kafede oynamayı bir kaçış olarak görmemekte, onlar için kafe aktiviteye odaklanma ve para harcama ile özdeşleşmektedir. Üniversite öğrencilerinin farklı bir şehirde yaşamıyla gelen her şeyden kendilerinin sorumlu olmaları, ev içinde planlanan eylemlerden yeteri kadar keyif alınamamasına sebep olmaktadır. Bu sebeptir ki üniversite öğrencilerinin çoğu rahatlıkla, bölünmeden ve oyuna odaklanacak şekilde oynayabilmek için kafeyi tercih etmektedirler. Görüldüğü üzere üniversiteli gençler kafeyi rahatlama anlamında bir mola şeklinde kullanarak gündelik yaşamda sadece amaçlanan eylemin gerçekleştirilmesine imkân veren bir mikro coğrafyayı oluşturmaktadırlar.

Araştırmada görüldüğü üzere günümüzde kafeler sadece olumlu özellikler değil, teknoloji, internet ve sosyal medyanın gelişmesiyle olumsuz özellikler de barındırmaya başlamıştır. Bu nedenle öncelikle gençlerin olası risklerin farkına

varmaları ve bilinçlenmeleri; sonrasında ailelerin çocuklarının hangi mekânları, ne amaçla kullandıklarıyla ilgilenmeleri önemli bir husus olup internet aracılığıyla karşılaşılabilecek tehlikelere karşı dikkatli olmaları sağlanmalıdır. Diğer bir yandan, araştırma çevre kentte gerçekleştirilmiş olup internet ve sosyal medyanın etkileri çevre kentteki kafeler bağlamında incelenmiştir; fakat büyük şehirlerde bilhassa metropollerde üçüncü yerlere dair araştırmaların çoğalması, gençlerin bu alanları nasıl kullandıkları kadar bu alanlarda hangi olası tehlikelerle karşılaşılabileceklerini de gözler önüne serebilir.

Sonuç olarak, gençlerin hangi mekânlarda ne kadar vakit geçirdikleri onların yaşam tarzlarına, sosyal ve sembolik sermayelerine dair izler barındırmakta, mekân içinde ne yaptıkları ise mekânsal pratiklerin ve kodların çözümlemesini yapmayı sağlamaktadır. Yer, ilişki ağı ve kültürel yapı arasında yakın ve kaçınılmaz bir ilişkinin olduğu kafeler; internet ve sosyal medyanın etkisi ile farklı hizmetlere, kullanımlara ve anlamlara ev sahipliği yapar hale gelmiştir. Kamusal alanın bir parçası olan kafelerde mekânın davranış örüntülerindeki ve mekânın eylemlerindeki farklılıklar, kafenin gündelik yaşam rutinlerini de değiştirmiştir. Bu bağlamda, kafe artık sadece arkadaşlarla anlaşılıp gidilen yer değil; aynı zamanda yabancılarla konum bildirme aracılığıyla tanışmalara zemin hazırlayabilecek ve ailelerin kontrol mekanizmalarından kaçılacak, özgürce eylemlerin gerçekleştirilebileceği mikro coğrafyanın yaratıldığı bir yerdir.

KAYNAKLAR

- Arendt, H. (2013). *İnsanlık Durumu*. (Çev. B. S. Şener), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bayraktaroğlu, N. D. (2011). *Türkiye’de 1980 Sonrasında Bir Altkültür Grubu Olarak Punk’un Oluşumu*. Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Isparta.
- Bourdieu, P. (2007). *Düşünümsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar*. (Çev. N. Öktem), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Carr, A. (2010). *Third Place Discourse*. Kansas State University.
- Crick, A. P. (2011). Rethinking Oldenburg: Third Places and Generation Y in a Developing Country Context. *International CHRIE Conference*, 1-22.
- Çağlayan, S. (2012). Anadolu’nun İlk Kamusal Mekânı: Kahvehane. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 29, 95-110.
- Demir, Ş. ve Sesli, M. (2007). Kamusal Alan (Türkiye’de Kamusal Alan Kavramlaştırılmasının Muhtevası: Tektiplilik mi, Çoğulculuk mu?). *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 1, 273-292.
- Field, J. (2008). *Sosyal Sermaye*. (Çev. B. Bilgen ve B. Şen), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Fukuyama, F. (2005). *Güven: Sosyal Erdemler ve Refahın Yaratılması*. (Çev. A. Buğdaycı), İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Fukuyama, F. (2009). *Büyük Çözülme: İnsan Doğası ve Toplumun Yeniden Oluşturulması*. (Çev. H. Kaya), İstanbul: Profil Yayıncılık.
- Gerni, M. (2013). *Sosyal Sermaye ve İlişki Boyutu*. İstanbul: Beta Yayıncılık.

- Göle, N. (2000). *İslamın Yeni Kamusal Yüzleri*. İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Gürkaş, E. T. ve Barkul, Ö. (2012). Yer Üzerine Kavramsal Bir Okuma Denemesi. *Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezlerinden Üretilmiş Yayınlar*, Sigma 4, 1-11.
- Habermas, J. (2007). *Kamusallığın Yapısal Dönüşümü*. (Çev. M. Sancar), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Harvey, D. (2009). *Sosyal Adalet ve Şehir*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Karadağ, Ahmet. (2006). *Kamusal Alan ve Türkiye*. (Ed. A. Karadağ). Ankara: Asil Yayın Dağıtım.
- Kaya, İ. (2014). Coğrafi Düşünce de Mekân Tartışmaları. *Düşünme Dergisi*, 4, 1-13.
- Kazgan, G. (2002). *Kuştepe Gençlik Araştırması*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kümbetoğlu, B. (2012). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Lefebvre, H. (2014). *Mekânın Üretimi*. (Çev. I. Ergüden), İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Memarovic, N., Fels, S., Anacleto, J., Calderon, R., Gobbo, F. and Carroll, J. M. (2013). Rethinking Third Places: Contemporary Design With Technology. *Workshop on Human Computer Interaction for Third Places*, 1-16.
- Özbek, Meral. (2004). *Kamusal Alan*. (Ed. M. Özbek). İstanbul: Hil Yayın.
- Oldenburg, R. (1991). *The Great Good Place*. New York: Marlowe and Company.

- Rosenbaum, M. S., Sweeney, J. C. and Windhorst, C. (2009). The Restorative Qualities of an Activity-Based, Third Place Café for Seniors: Restoration, Social Support, and Place Attachment at Mather's—More Than a Café. *Seniors Housing & Care Journal*, Vol 17, 39-54.
- Saldanha, A. (2003). Music, Space, Identity: Geographies of Youth Culture in Bangalore. *Cultural Studies*, 16(3), 337-350.
- SáMarques, T., Guerra, P., Santos, H. and Santos, T. (2011). Being In The City: Higher Education Students' Representations of Everyday Spaces and Places. 1-26.
- Sami, K. (2010). Halk Kültürü Bağlamında Kahvehanelerin Toplumsal ve Mekânsal Dönüşümleri Diyarbakır Kent Örneği. *Millî Folklor Dergisi*, Sayı 85, 159-172.
- Sennet, R. (2013). *Kamusal İnsanın Çöküşü*. (Çev. A. Yılmaz ve S. Durak), İstanbul: Ayrıntı Yayınevi.
- Soja, E. (1996). *Third Spaces*. İngiltere: Blackwell Publishers.
- Tella, K. (2010). Just Hanging Around: Everyday Uses of Informal Space Among Suburban Youth in Pori, Finland. 1-13.
- Travlou, P. (2003). Teenager and Public Space Literature Review. 1-26.
- Tuan, Y. (2003). *Space and Place*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Ulusoy, K. (2011). Türk Toplum Hayatında Yaşatılan Kahve ve Kahvehane Kültürü. *Millî Folklor Dergisi*, Sayı 89, 159-169.
- Urry, J. (1999). *Mekânları Tüketmek*. (Çev. R. Ögdül), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

- Waxman, L. (2006). The Coffee Shop: Social and Physical Factors Influencing Place Attachment. *Journal of Interior Design*, Sayı 3, 35-53.
- Woldoff, R. A., Lozzi, D. M. and Dilks, L. M. (2013). The Social Transformation of Coffee Houses: The Emergence of Chain Establishments and the Private Nature of Usage. *International Journal of Social Science Studies*, Vol.1, No. 2; 205-218.
- Yağbasan, M. ve Ustakara, F. (2008). Türk Toplumunda Kahvehane ve Kafelerdeki İletişimsel Ortamı Belirlemeye Yönelik Bir Alan Araştırması. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 18, Sayı: 1, 233-260.
- Yaman, Ö. M. (2012). *Gençlerin Toplumsal Davranış ve Yönelimleri: İstanbul'da 'Apaçi' Altkültür Grupları Üzerine Nitel Bir Çalışma*. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Sakarya.
- Yaman, Ö. M. (2013). Türkiye'de Gençlik Sosyolojisi Çalışmalarına Dair Bibliyografik Bir Değerlendirme. *Alternatif Politika*, Cilt 5, Sayı 2, 114-138.
- Yentürk, N., Kurtaran, Yörük. ve Nemutlu, G. (2006). *Türkiye'de Gençlik Çalışması ve Politikaları*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Zako, R. (2009). Young People's Gatherings in the Urban Public Realm. (ed: D. Koch, L. Marcus and J. Steen), *In Proceedings of the 7th International Space Syntax Symposium*, Stockholm, 1-16.

EKLER

Ek 1: Gözlem Formu

Amaç:

Bu gözlemin amacı, gençlerin üçüncü yerlerdeki (kafeler) ilişkilerinin anlam ve eylem boyutlarını ortaya koymaktır.

Araştırma soruları:

- 1) Üçüncü yerler, orta ve yükseköğrenim gençleri için hangi anlamları ve işlevleri taşımaktadır?
- 2) Üçüncü yerlerin gençler için taşıdığı anlam ve işlevler öğrenim düzeyine (orta ve yüksek) göre anlamlı bir değişim göstermekte midir?
- 3) Orta ve yükseköğrenim gençlerinin üçüncü yerlerle ilgili deneyimleri onların okul, aile ve sosyal ağ bağlarını ve sermayelerini nasıl etkilemektedir?
- 4) Üçüncü yerlerde vakit geçirmek, orta ve yükseköğrenim gençleri üzerinde nasıl bir kültürel etki üretmektedir?
- 5) Orta ve yükseköğrenim gençlerine hitap eden kafeler hangi benzer ve farklı özellikleri taşımaktadırlar?

Veri Toplama:

Balıkesir Altıeylül ve Karesi ilçelerinde yer alan ve müdavimleri çoğunlukla gençlerden oluşan 18 kafede gençlerin üçüncü yerlerdeki ilişkilerinin anlam ve eylem boyutlarını keşfetmek için her bir kafe, en az 2 kez gözlemlenecektir. Aşağıda yer alan boyutlara göre kafe içerisinde notlar alınacaktır. Araştırma verisi kafe ortamının üç boyutu çerçevesinde toplanacaktır.

- 1) Mekânın nitelikleri: Kafenin fiziksel ortamına ilişkin bilgiler (dekorasyon, kafenin genişliği, masaların sayısı, kafenin açık ve kapalı yerlerinin olup olmaması)
- 2) Mekânı tercih eden bireylerin profilleri: Sosyal ortama dair bilgiler (bireylerin yaş grupları, cinsiyetleri ve sayıları, yalnız mı grup mu gibi)
- 3) Mekânı tercih eden bireylerin eylemleri ve aktiviteleri: Kafeyi tercih eden bireylerin kafe içinde gerçekleştirdiği eylemler (sohbet, oyun, müzik)

Gözlem Notlarının Analizinde Kullanılacak Kodlama Listesi

Aşağıda yer alan kodlar, gözlemi yapan kişinin kafe içinde öncelikle dikkat etmesi gereken boyutları daha belirgin bir biçimde ortaya koymaktadır. Bu kodlar,

gözlem sürecinde elde edilen verilere göre gözden geçirilebilir, ekleme ve çıkarmalar yapılabilir.

➤ Mekânın nitelikleri

Dekorasyon (renkler, mekân süsleri)

Geniş-Dar

Kapalı alanı-açık alanı

Mutfak açık-kapalı

İnternet bağlantısı (wi-fi olup olmaması)

Yiyecek-içeceklerin nitelikleri (özellikle alkollü içecek olup olmadığı)

Çalışma saatleri

Çalışan profili (yaş, cinsiyet, kılık-kıyafet vb.)

Müdavimlerin genel dağılımı

➤ Birey profilleri

Yaş

Cinsiyet

Kişi sayısı (Yalnız mı? Grup halinde ise gruptaki kişi sayısı)

Kılık-kıyafet

Kafeye takılma saatleri/süreleri

Kafe içinde oturma yeri tercihleri

➤ Bireylerin aktiviteleri

Sohbet

Oyun (bilgisayar temelli oyunlar, okey, tavla vb. oyunlar)

Cep telefonu kullanım eğilimleri

Canlı müzik/dans

Tartışmalar/kavgalar

Davranışlarda anormal eğilim var mı? (ne tür?)

Sosyal mesafe uygulamaları

Ders çalışma

Ek 2: Görüşme Formu

GİRİŞ

Merhaba benim adım Betül Kızıltepe ve Balıkesir Üniversite, Sosyoloji Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisiyim. Balıkesir/Altıeylül ve Balıkesir/Karesi'deki kafeler üzerine bir araştırma yürütüyorum. Kafe müdavimleri ile görüşmeler yaparak kafelerin gençler için hangi anlam ve işlevlere sahip olduğunu, sosyal etkileşim, sosyal ve sembolik sermaye kavramları üzerinden inceleyeceğim araştırmada sizlerle görüşerek araştırmam için bilgi toplamak istiyorum. Bana biraz zaman ayırıp sorularıma yanıt verebilerseniz memnun olacağım.

- ❖ Görüşme boyunca bana söylediklerinizin tümü gizlidir. Bilgilerin araştırmacılar dışında herhangi bir kimsenin görmesi mümkün değildir. Ayrıca araştırma sonuçlarını yazarken, görüştüğüm bireylerin isimlerini kesinlikle rapora yansıtmayacağım.
- ❖ Başlamadan önce bu söylediklerimle ilgili belirtmek istediğiniz bir düşünce ya da sormak istediğiniz bir soru var mı?
- ❖ Görüşmeyi izin verirseniz kaydetmek istiyorum. Bunun sizce bir sakıncası var mı?
- ❖ Görüşmenin yaklaşık olarak 30- 40 dakika süreceğini tahmin ediyorum. İzin verirseniz sorularıma başlamak istiyorum.

GÖRÜŞME SORULARI

1. Kafelere ne sıklıkla gidirsiniz?
2. Hangi saatlerde kafelere gitmeyi tercih edersiniz?
3. Bir kafeye gittiğinizde ne kadar vakit geçirirsiniz?
4. Kafelere gitme amacınız nedir? (arkadaşlarla takılma, oyun oynama, sohbet, yeni arkadaşlıklar, yeme içme, kafa dağıtma, internet vb.)
5. Sizin gideceğiniz kafenin hangi özelliklere sahip olması gerekir? (fiyat, sosyal ortam, tasarım, hizmet, konum)
6. Sizce gittiğiniz kafe sizi tanımlar mı?
7. Sizce gidilen kafe bireyin kültürel altyapısını yansıtır mı?
8. Gittiğiniz kafede internetin bulunması önemli midir?
9. Gittiğiniz kafede internet varsa bunu yoğun bir şekilde kullanır mısınız?

10. Öğrencilerin sınırlı bir harçlık kapasitesi olduğu ve daha düşük fiyatlı yerlerde zaman geçirmek mümkün olduğu halde sizce gençler neden daha pahalı kafelerde buluşuyor? Bu pahalılığa rağmen gençleri bu kafelere çeken nedir?
11. Sizce Balıkesir'deki kafelerde bulunmayan ama bulunmasını arzu edeceğiniz özellikler nelerdir?
12. Kafelere giderken tercih ettiğiniz kıyafetler gittiğiniz kafenin niteliğine göre değişir mi?
13. Kafelerden ayrıldıktan sonra ne yaparsınız? Evinize mi yoksa arkadaşlarınıza mı gidersiniz?
 - a. Eğer herhangi bir değişiklik varsa bunu tanımlar mısınız?

❖ Sosyal Ağ Bağları

1. Kafelere kimlerle gidersiniz?
2. Tercih ettiğiniz kafeler birlikte gittiğiniz arkadaşına göre değişir mi?
3. Hangi arkadaşlarınızla hangi kafelere gidersiniz?
4. Sizce kafeler sosyal iletişimi artıran bir etkiye sahip midir?
5. Kafelerde zaman geçirmenin size bir katkısı olduğunu düşünüyor musunuz?

❖ Kafede Konuşulan Konular

1. Kafelerde arkadaşlarınızla gündelik hayat üzerine konuşur musunuz?
2. Kafelerde arkadaşlarınızla ailevi konular üzerine konuşur musunuz?
3. Kafelerde arkadaşlarınızla siyasi konular üzerine konuşur musunuz?
4. Kafelerde arkadaşlarınızla okul hayatı üzerine konuşur musunuz?
5. Kafelerde arkadaşlarınızla ders çalışır mısınız?
 - a. Özellikle çalışmak için tercih ettiğiniz kafeler var mıdır?
 - b. Kafelerde ders çalışmanın yasak olması konusunda ne düşünüyorsunuz?
 - c. Sizce kafeler ders çalışmayı dışlıyor mu?

❖ Kafe Niteliği

1. Daha sessiz, yoğun olmayan ve merkezin dışında olan kafelere gider misiniz?
2. Gideceğiniz kafenin yeri arkadaşlarınızla konuşacağınız konuların içeriğine göre değişir mi?

❖ **Kafede Oyun**

1. Kafede oyun oynar mısınız?
2. Kafelerde oynadığımız oyunların okul hayatınızı etkilediğini düşünüyor musunuz?
3. Evde bu tür oyunları oynamak mümkünken ve daha az masraflıyken neden kafelerde oynamayı tercih ediyorsunuz?

❖ **Kafe ve Ebeveyn Bilgisi**

1. Kafelere gitme alışkanlığınızdan ebeveynlerinizin haberi var mı?
2. Bu alışkanlığı ebeveynlerinizden gizli tutmanız gerektiğini düşünüyor musunuz?
3. Sizce ebeveynlerinizin bilgisi olsa nasıl bir tepki verirler?

❖ **Kafeler ve Siyaset**

1. Sizce gençlerin vakit geçirdikleri kafelerin seçiminde ideolojik eğilimler belirleyici oluyor mu? Yoksa ideolojik eğilimler kafe seçiminde etkisiz mi kalıyor?